

ศึกษาวงป่าดเมืองช้างแต้มนันท์ศิลปะในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผิมด
ผีมึงและผิมดซอนมึง อำเภอมือง จังหวัดลำปาง

ปริญญานิพนธ์
ของ
อิสราภาพ ไชยอำมาตร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
มิถุนายน 2560

ศึกษาวงป่าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด
ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ปริญญานิพนธ์
ของ
อิสราภาพ ไชยอำมาตร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

มิถุนายน 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ศึกษาวงป่าดเมืองช้างแต้มนันท์ศิลปะในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด
ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา
มิถุนายน 2560

อิสราภาพ ไชยอำมาตย์. (2560). *ศึกษาวงปาดเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม็งและผีมดซอนเม็ง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง*. ปริญญาโท ศป.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรรมการที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุจี ศรีสมบัติ.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบันของวงปาดเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์และดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม็ง ผีมดซอนเม็งของวงปาดเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งได้ดำเนินการวิจัยตามหลักทางมานุษยวิทยา โดยยึดข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามเป็นหลักและข้อมูลเอกสารเป็นส่วนสนับสนุนแล้วนำมาเรียบเรียงพร้อมสรุปผลข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า

วงปาดเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์ เป็นวงดนตรีพื้นเมืองในจังหวัดลำปางเริ่มจากนายเต้าไชยรุ่งเรือง ผู้ก่อตั้งวงคนแรกใช้ชื่อวงปาดเมืองว่าคณะบ้านช่างแต้มน พ.ศ.2495 ก่อตั้งขึ้นเพื่อบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม็ง ในพื้นที่จังหวัดลำปาง เมื่อนายเต้าไชยรุ่งเรือง ถึงแก่กรรม จึงได้นายนวล มหามิตร ผู้เป็นสมาชิกในวงขึ้นมาเป็นหัวหน้าวง เมื่อเริ่มเข้าสู่วัยชรา ได้มอบตำแหน่งหน้าที่ให้บุตรชาย นายอำนาจ มหามิตร ดูแลวงปาดเมืองแทนโดยเปลี่ยนชื่อเป็นวงช่างแต้มนันเทิงศิลป์ สภาพปัจจุบันสมาชิกภายในวงมี 9 คนเป็นเพศชายทั้งหมดประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพหลัก หลังจากรับจ้างจึงมารับงานดนตรีบ้างเมื่อมีพิธีกรรมพ่อนผี โดยค่าจ้างที่ได้รับประมาณวันละ 600 บาท ปัจจุบันเครื่องดนตรีภายในวงที่ใช้ออกงานมีจำนวน 9 ชิ้น คือระนาดเอก ระนาดทุ้ม ข้องวงใหญ่ แนนหวง แนน้อย กลองเต่งทั้ง กลองรับ สว่าและสังข์ เครื่องดนตรีเหล่านี้จะนำไปใช้บรรเลงในพิธีกรรมพ่อนผีจังหวัดลำปาง

การศึกษาดนตรีในพิธีกรรมพบว่า เพลงที่วงปาดเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์ใช้ในพิธีกรรมพ่อนผีเป็นเพลงสำเนียงมอญ บรรเลงวนซ้ำไปมาหลาย ๆ เที้ยว และเป็นเพลงที่มีการดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงถึงสองเสียงด้วยกันคือกลุ่มเสียงฟาและกลุ่มเสียงที ซึ่งเพลงที่มีการดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงฟา คือเพลงลูกกุยเวย(มวย) เพลงปราสาทไหว เพลงมอญ ส่วนเพลงที่มีการดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงทีคือเพลงมอญเก๊าห้า เพลงลูกกุยซ้ำ(ส่งผี) และเพลงที่ใช้การดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงฟากับกลุ่มเสียงทีในเพลงเดียวกันคือ เพลงมอญหลวงกับเพลงผีมดห้อยผ้า จึงแสดงว่าพิธีกรรมพ่อนผีของจังหวัดลำปางมีการใช้เพลงที่ดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงสองเสียงนี้ ที่มีผลต่อการเข้าทรงผีมด ผีเม็งและผีมดซอนเม็งจังหวัดลำปาง รวมถึงจังหวะของกลองเต่งทั้งที่ผู้เล่นจะตีเน้นเสียงของกลองเพื่อกระตุ้นอารมณ์ เกิดความอยากพ่อนของผีในพิธีกรรมมากขึ้น

THE CASE STUDY OF PAT MUEANG CHANGTAMBUNTERNGSIN ENSEMBLE AT
CEREMONIAL MUSIC FON PHEEMOD – PHEEMENG AND PHEEMODSORN MENG ,
MUEANG DISTRICT , LAMPANG PROVINCE.

Presented in Partial Fulfillment of the Requirement for the
Master of Fine Arts Degree in Ethnomusicology
at Srinakharinwirot University
June 2017

Itsarapap Chaiammad. (2017). *The case study of Pat Mueang Changtambunterngsin Ensemble at Ceremonial music Fon Pheemod – Pheemeng and Pheemodsornmeng, Mueang district, Lampang province*. Master thesis, M.F.A. (Ethnomusicology). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Asst. Prof. Rujee Srisombut.

The main purpose of this research is to study the history and the current status of Pat Mueang Changtambunterngsin Ensemble and the music used in Fon Pheemod - Pheemeng and Pheemodsornmeng Ceremony of the Pat Mueang Changtambunterngsin Ensemble in Mueang District, Lampang Province. The research method used follows the principles of Musical Anthropology by basing the information gathered from the field study as primary data and the information from the documents as secondary data. The conclusions for the research are as follows.

The Pat Mueang Changtambunterngsin Ensemble is a traditional ensemble in Lampang province of Thailand. The ensemble was first initiated in B.E. 2495 by Mr. Tao Chairungrueang as the founder and originally used the name “Ban Changtam Ensemble”. The ensemble was created to play in the ceremonial music of Fon Pheemod – Pheemeng in Lampang province. After Mr. Tao Chairungrueang’s death, Mr. Nual Mahamitr who is a member of the ensemble soon became the new leader of the ensemble. As he got very old, he then handed over his position as the leader to his son named Mr. Amnuay Mahamitr. His son then renamed the ensemble to what is now “Pat Mueang Changtambunterngsin Ensemble”. Currently, the ensemble has a total of 9 male members who are mainly working as general contractors for a living. After they finished their main work, they will play music in the Fon Phee dancing ceremony as extra work for a remuneration of 600 Baht per day. There are a total of 9 musical instruments that are used to perform in the ceremony which includes alto xylophone, alto bamboo xylophone, small gongs, big native flute, small native flute, two Lanna native drums, and two Lanna native cymbals.

From the research, it can be concluded that the songs that Pat Mueang Changtambunterngsin Ensemble used to perform in Fon Phee dancing ceremony are in Mon accent, played in a repeating pattern, and the melody and tempo fall under the two main groups of F (Fa) sound and B (Ti) sound. The songs that are under the group F (Fa) sound include Look-kui-woei (Muay) song, Prasart-wai song, and Mon song.

On the other hand, the songs that are under the group B (Ti) sound include Mon-kao-ha song, and Look-kui-cha (Song-Phee) song. Lastly, the songs that use both F (Fa) and B (Ti) sounds in the melody are Mon-luang song and Phee-mod-hoi-pha song. In conclusion, Fon Phee dancing ceremony in Lampang province uses songs with melody that incorporate these two main groups of sounds which has an effect on communicating with the spirits - Pheemod, Pheemeng and Pheemodsornmeng ghosts. Furthermore, the rhythm and beat of the Lanna native drums also help to stimulate emotion which makes the dancers want to do the dance for calling the spirits in the ceremony even more.

ประกาศคุณประการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ของผู้วิจัยได้เสร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยดีเพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาและความอนุเคราะห์ รวมถึงกำลังใจจากบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายมาโดยตลอดของการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่งต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณดังรายนามต่อไปนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุจี ศรีสมบัติ ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ซึ่งท่านเป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางในการทำวิจัยพร้อมทั้งช่วยแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ชนิตา ตังเดชะหิรัญ ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติม ที่กรุณาสละเวลาในการสอบวิทยานิพนธ์และตรวจสอบเนื้อหา ความถูกต้องในปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้แก่ผู้วิจัยของการศึกษาในระดับมหาบัณฑิต

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์จันทร์พร นวลแพ่ง รองศาสตราจารย์วิเชียร อ่อนละมุล ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ทางด้านกำลังใจ ให้คำตักเตือนแนะนำเพื่อเติมความรู้ ความเข้าใจ ในการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งจะนำความรู้ที่ได้รับจากคณาจารย์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น

ขอขอบพระคุณ นายอำนาจ มหามิตร และสมาชิกภายในวง ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวงป๊าด เมืองช้างแต้มนันท์ เกิงศิลป์ นายอนุกุล ศิริพันธุ์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ เอื้อเฟื้อข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรม พิธีฝังศพ ผีเม้งและผีเม้งต๋อนเม้งในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ นายศราวุฒิ เตมีศักดิ์ ผู้ให้ความช่วยเหลือทางด้านพิธีกรรม ประวัติความเป็นมาและเพลงที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรม รวมทั้งช่วยเหลือผู้วิจัยทุกด้านอย่างดียิ่งเสมอมา

ท้ายที่สุดนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พันตำรวจโทไพฑูรย์ ไชยอำมาต และคุณแม่ปณิดา ไชยอำมาต ผู้ให้กำลังใจ กำลังทรัพย์ทางการศึกษา ให้ความรักความเมตตา แก่ผู้วิจัยในทุกๆ เรื่องตลอดมาจนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จและอยู่เคียงข้างกันเป็นแรงผลักดันในชีวิตอยู่เสมอ

อิสราภาพ ไชยอำมาต

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
จุดมุ่งหมายของการวิจัย	4
ความสำคัญของการวิจัย	4
ข้อตกลงเบื้องต้น	4
ขอบเขตการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
กรอบแนวคิด	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
เอกสาร ตำรา และหนังสือวิชาการ	7
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	18
3 วิธีดำเนินการวิจัย	20
การศึกษาค้นคว้าและการรวบรวมข้อมูล	20
การจำแนกและจัดทำข้อมูล	21
การวิเคราะห์ข้อมูล	21
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	22
4 การวิเคราะห์ข้อมูล	23
ประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของวงป่าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์	23
ประวัติความเป็นมาของวงช้างแต้มนันเทิงศิลป์	23
สภาพปัจจุบันของวงช้างแต้มนันเทิงศิลป์	25
ศึกษาดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมการพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมด	
ซอนเม้ง ของวงป่าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์ในจังหวัดลำปาง	47
ประวัติของพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้งในจังหวัดลำปาง	47
องค์ประกอบของพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้งในจังหวัดลำปาง	49
พิธีกรรมพ่อนผีมด	63
พิธีกรรมพ่อนผีเม้ง	69
ศึกษาเพลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง	89

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	113
ความมุ่งหมายของการวิจัย	113
สรุปผลการวิจัย	113
อภิปรายผล	122
ข้อเสนอแนะเพื่อนำวิจัยไปใช้ประโยชน์	123
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	123
บรรณานุกรม	124
ภาคผนวก	129
ภาคผนวก ก	130
ภาคผนวก ข	136
ภาคผนวก ค	141
ภาคผนวก ง	143
ประวัติย่อผู้วิจัย	146

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 วังป่าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์	23
2 แผนภูมิที่ตั้งคณะช้างแต้มนันเทิงศิลป์ จังหวัดลำปาง	25
3 แผนภูมิแสดงการสืบทอดของหัวหน้าวงช้างแต้มนันเทิงศิลป์	25
4 ข้องวงใหญ่หรือก้องวง	26
5 ระนาดเอก	27
6 ระนาดทุ้มหรือปาดทุ้ม	28
7 กลองรับ	29
8 กลองเต่งทึง	30
9 แฉหลวง	31
10 แฉน้อย	32
11 ไม้ฆานาหรือไม้เห็บ	33
12 ลี้ง	34
13 สว่า	34
14 นายอำนวย มหามิตร	35
15 นายผัด คำบุญทา	36
16 นายจรรยา ไชยชนก	37
17 นายมนัส หมื่นสืบ	38
18 นายสวัสดิ์ อินดาวง	39
19 นายพฤก คำมาโต	40
20 นายอุทัย เครืออินตา	41
21 นายสมบุรณ์ ยะสิทธิ	42
22 นายวชิรวิทย์ เทศแก้ว	43
23 ตารางรับงานวงป่าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์	45
24 ขั้นตอนไหว้ครู	46
25 หอผี	47
26 ผามผีมดหรือผามเปียง	50
27 ผามผีเม้ง	51
28 ผามผีมดซอนเม้ง	52
29 ร่างทรงม้าขี่	53
30 เครื่องแต่งกาย	53

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
31 ผีเม็ง	54
32 ผีผ้าขาว	55
33 ผีพญาศึก	55
34 แม่เตาเหล้า	56
35 แม่เตากรรม	56
36 ม้าขี่รับเชิญ	57
37 กำลัง	58
38 ความขงร่าทรงม้าขี่	58
39 ขันตั้ง	60
40 ขันเชิญ	60
41 ดาบเหล็ก	61
42 เครื่องไหว้	61
43 ผ้าจ่อง	62
44 ต้นเก้าห้า	63
45 ธงแดง	64
46 การจุดเทียนร่่มงาน	65
47 ร่าทรงม้าขี่	65
48 โหนดผ้าจ่อง	66
49 ขันโตกเลี้ยงผี	67
50 ผู้ร่วมงานตอนบ่าย	68
51 ฟ่อนดาบ	68
52 แห่เชิญผีปู่ย่าเข้าผาม	71
53 พิธีกรรมล้างหัวกล้วย	72
54 พิธีเชิญผีผ้าขาวลง	72
55 ผีขุนศึกลงประทับทรง	73
56 พิธีเลี้ยงครูปีพาทย์	74
57 ม้าขี่ฟ่อนรำ	74
58 พญาเส็กลงเสียบเมือง	75
59 พิธีช่อนหัวกล้วย	76
60 พิธีชนไก่	77

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
61 แห่ปลาแห้ง	77
62 พิธีส่งครัว	78
63 การโหนดผ้าจ่อง	79
64 ม้าขี่ผีมดซอนเม็งโหนดผ้าเปิดผาม	80
65 การพ้อนดาบ	81
66 พิธีกรรมการพ้อนในผามผีมดซอนเม็ง	83
67 พ้อนส่องข้าวขันโตก	84
68 ปิดตอปิดแตนยิงนก	85
69 พิธีคล้องช้างคล้องม้า	85
70 พิธีหว่านฝ้ายยิงเสือ	86
71 พิธีชนไก่	87
72 ทอดแห	88
73 ก่อเรือก่อแพ	89

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อ เป็นวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความศรัทธาในสิ่งที่ตนเองนับถือ และเมื่อส่งเสริมความศรัทธาในสิ่งที่ต้องการนั้น มนุษย์จึงได้เพิ่มดนตรีไว้ในพิธีกรรมในหลายพิธี สร้างความหลากหลายให้กับวัฒนธรรมของตนเอง ยังมีหลายชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมความเชื่อในพิธีกรรมในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งบางอย่างคล้ายคลึงกันในลักษณะของประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรม จึงได้เกิดความหลากหลายของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ยุคปัจจุบันสภาพของสังคมที่เกิดเปลี่ยนแปลงไป มักทำให้มนุษย์ต้องการที่จะหาที่พึ่งในความเชื่อรูปแบบต่างๆ เช่น การทรงเจ้า การเข้าผี จะพบเห็นได้ในหลายชาติพันธุ์ พิธีกรรมความเชื่อมีรากฐานมาจากความศรัทธาในศาสนา ความเกรงกลัวต่ออำนาจบางอย่างที่ไม่อาจสามารถมองเห็นได้ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พิธีกรรมของแต่ละชาติพันธุ์มีความหลากหลาย สร้างวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ในรูปแบบของตนเอง อีกทั้งยังนำดนตรีของชาติพันธุ์ตนเองมาร่วมในพิธีเพื่อให้เกิดความศรัทธามากยิ่งขึ้น

กลุ่ม “ชาติพันธุ์” คือกลุ่มที่มีพันธะเกี่ยวข้องและแสดงเอกลักษณ์ความเป็นตัวตนออกมาโดยวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ความหลากหลาย ราชบัณฑิตยสถาน (2525: 266) กลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้อพยพมาอยู่ในประเทศไทย มีการตั้งถิ่นฐานโยกย้ายหลายครั้ง ซึ่งการอพยพนั้นได้นำวัฒนธรรมของตนเอง มาผสมผสานกับวัฒนธรรมความเชื่อของท้องถิ่น ในประเทศไทยมีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อยู่หลายกลุ่มด้วยกัน อาทิ กลุ่มคนจีน มอญ เขมร อีกทั้งยังมีชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่อาศัยอยู่ตามบริเวณเทือกเขาแนวตะเข็บชายแดนของประเทศไทย

ชาติพันธุ์มอญเป็นชนชาติหนึ่งในทวีปเอเชีย มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวมีความเจริญทางด้านดนตรี ศิลปวัฒนธรรมมาแต่อดีต มอญเป็นชาติที่ยึดถือวัฒนธรรมของตนเองอย่างมั่นคง ไม่ว่าจะเป็นทางด้านภาษา ศาสนา จารีตประเพณี มอญกับไทยได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ทำให้ได้รับเอาความเชื่อทั้งหลายเกี่ยวกับการทำพิธีต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลในชีวิต และยังคงกระทำติดต่อกันจนกลายมาเป็นวัฒนธรรมประจำชาติพันธุ์ มอญมีการอพยพหลายครั้ง และกระจัดกระจายอยู่หลายภาคหลายจังหวัดในประเทศไทย อาทิ มอญปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มอญในจังหวัดลำปาง เป็นต้น สรุปลักษณะ ดีผดุง (2538: 7)

ลำนนาในอดีตเป็นอาณาจักรที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เป็นดินแดนที่อุดมไปด้วยศิลปวัฒนธรรม รวมถึงวัฒนธรรมของชนชาติมอญ ซึ่งคนมอญในลำนนามักจะถูกคนลำนนาเรียกว่า เม็ง พวกมอญเหล่านี้ก็มีการผสมผสานดนตรีของลำนนา

รวมกับดนตรีของคนมอญ กลายเป็นวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่งของล้านนาหรืออาจเรียกว่าดนตรีท้องถิ่น แต่ดนตรีล้านนาเริ่มเบาบาง และถูกลดบทบาทในสังคมลง เนื่องจากวัฒนธรรมของชาติตะวันตกเริ่มมีบทบาทมากขึ้น ในประเทศไทย วัฒนธรรมในชาติพันธุ์มอญจึงถูกลดบทบาทลงตามไปด้วย ทำให้ในปัจจุบันดนตรีที่เกี่ยวข้องกับคนมอญในล้านนามักจะพบเห็นแค่ในบางพื้นที่ของภาคเหนือ เช่น ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปางซึ่งเป็นจังหวัดที่พบคนเมืงหรือมอญล้านนาแค่บางอำเภอเท่านั้น สุกัญญา สุจนายา (2549: 3)

จังหวัดลำปางเป็นอีกจังหวัดหนึ่ง ในอดีตเคยตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรล้านนา ทางทิศตะวันตกของลำปาง มีดอยขุนตาน เป็นเครื่องกั้นพรมแดนจากจังหวัดลำพูนกับเชียงใหม่พระโอรสของพระนางจามเทวีแห่งเมืองลำพูนได้สร้างลำปางขึ้นเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 9 โดยเป็นเมืองประเทศราชของมอญ ในสมัยนั้น ชาวลำปางเรียกเมืองของตนเองว่ากลางนคร หลังจากนั้นลำปางถูกปกครองโดยพญาเมืงรายแห่งอาณาจักร ด้วยสาเหตุนี้จึงทำให้ลำปางมีส่วนเกี่ยวข้องกับชนชาติมอญ มีวัฒนธรรม ความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนา ผีมอญหรือผีเมืง และดนตรีประกอบพิธีกรรมของมอญรวมอยู่ด้วย สุรัชย์ จงจิตงาม (2549: 19)

มอญล้านนาหรือที่ล้านนาเรียกว่า “เมืง” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความเชื่อในการนับถือผีบ้าน ผีเรือน หรือ ความเชื่อเกี่ยวกับผีต่างๆ ของล้านนารวมกับผีมอญ เนื่องจากชาวล้านนาสืบเชื้อสายมาหลายเผ่าพันธุ์ จึงเกิดการนับถือผีต่างกัน ผีบรรพบุรุษ ผีปู่ย่า เป็นผีประจำตระกูลที่มีการนับถือในหมู่เครือญาติเดียวกัน มีบทบาทหน้าที่เป็นตัวเชื่อมสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติ เพื่อให้เกิดความสามัคคี ทั้งยังมีการพบปะกันในวันสำคัญต่างๆ ของกลุ่มเครือญาติประจำตระกูล ปริญญา กายสิทธิ์ (2528: 39)

ปัจจุบันวัฒนธรรมของมอญ ที่อยู่ในจังหวัดลำปางยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับผีเหมือนกับคนล้านนา มีประเพณีการพ้อนผี เกี่ยวกับบรรพบุรุษ ผีปู่ย่า เรียกอีกแบบในภาษาล้านนาว่า พ้อนผีผดผีเมืง ธิติณตดา จินาจันทร์ และ วราภา เลหาเพ็ญแสง (2547: 85) การพ้อนผีผดผีเมืงเป็นความเชื่อที่แสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษมอญล้านนา พิธีกรรมนี้มีการสืบทอดต่อกันมาแต่ก็ยังไม่ทราบแน่ชัดจากแหล่งต้นกำเนิด เกิดจากที่เดียวกัน หรือได้เกี่ยวข้องกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผี โดยพิธีกรรมไม่ได้เกี่ยวข้องกันกับศาสนา ในพุทธศาสนา แต่เพียงแต่เป็นความเชื่อของคนสมัยโบราณที่ศรัทธาเคารพผี บูชาในสิ่งที่ตนเองมองไม่เห็น แต่มีความเชื่อมั่นทางจิตใจ เสริมความมั่นคงในวัฒนธรรมของตน

“คำว่าพิธีกรรมพ้อนผี” ในความหมายของเป็นพิธีกรรมที่คนสมัยโบราณเชื่อว่าทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่าง ความศรัทธากับความเป็นจริง โดยยึดโยงในโลกแห่งวิญญาณกับโลกมนุษย์ เอาไว้ในพื้นที่ของห้วงเวลาเดียวกันซึ่งทั้งหมดนั้นได้ถูกจัดวาง และได้อธิบายออกมาเป็นเนื้อหาแบบ

พิธีกรรม การแสดงออก รวมถึงกระบวนการเล่นทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตในการจัดการพิธีกรรม การจัดหา ความเชื่อมโยงเข้ากับผีมอญ อีกทั้งยังมีพิธีกรรมแบบปลีกย่อยเป็นลักษณะเด่นเฉพาะในแต่ละกลุ่มวัฒนธรรม หากได้มองในเชิงสัญลักษณ์จะพบว่าพิธีกรรมพ่อนผีเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ กำลังใจ ในด้านการประกอบอาชีพ ในด้านความมั่นคงของชีวิต โดยมีผีปู่ผีย่าบรรพบุรุษคอยเกื้อหนุนอยู่เบื้องหลัง พิธีกรรมเหล่านี้ เช่น การพ่อนผีเจ้านาย การพ่อนผีอารักษ์ ผีมดและผีเม็ง ผีมดซอนเม็ง เป็นต้น เขียรชาย อักษรดิษฐ์ (2552: 9)

“ผีมด” หรือผีบรรพบุรุษของสามัญชน โดยตามความเชื่อของชาวล้านนาค้น ถือว่าตนเองได้มีการนับถือผีปู่ย่าที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษแล้วนับย้อนขึ้นไปในหลายชั่วอายุคน ซึ่งการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ของสมาชิกในตระกูลผู้ที่มีผีเดียวกัน จะนับสายตระกูลจากมารดาย้อนกลับขึ้นไป 4 ถึง 5 อายุคน ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527: 12)

“ผีเม็ง” หรือผีชนชั้นนักปกครองและนักรบผู้เสียสละ สร้างคุณงามความดีให้กับบ้านเมือง ซึ่งในความเชื่อของคนมอญคิดว่า ผีเม็งเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากชาวมอญนับจากการสถาปนาราชวงศ์จามเทวีแห่งรัฐหริภุญชัยหรือจังหวัดลำพูนในปัจจุบัน การพ่อนผีนั้นมักจะไปคู่กับการไหว้ผีหรือเลี้ยงผีด้วย ฤดูกาลสำหรับเลี้ยงผีคือ ช่วงหน้าแล้งก่อนเทศกาลเข้าพรรษา มักจะเป็นช่วงที่ดอกเอื้องผึ้งเหลืองผลิดอก สวยงาม ชาวมอญล้านนามักจะใช้ดอกเอื้องชนิดนี้เลี้ยงผีพร้อมกับการที่จะต้องมีวงดนตรี ปಾದก้องของภาคเหนือ ประกอบพิธีกรรมพ่อนผีอันเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ในงานพ่อนผีเหล่านี้ วงดนตรีไทยของล้านนามักจะมีในช่วงประกอบพิธีไหว้ผีมด ผีเม็งและผีมดซอนเม็ง บางแห่งจะเรียกว่า วงดนตรีปาดเมืองหรือปี่พาทย์เมือง ที่ใช้เรียกปี่พาทย์ในจังหวัดเชียงใหม่เป็นวงดนตรีที่ขาดเสียไม่ได้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมดผีเม็ง ผีมดซอนเม็ง ส่วนในจังหวัดลำปางจะเรียกว่าวงปาดเมืองและมีเพียงไม่กี่วงเท่านั้นในจังหวัดลำปาง ซึ่งความสำคัญและบทบาทของปาดเมืองนั้นเป็นสิ่งที่ผู้จัดทำพิธีพ่อนผี ต้องมีการจัดจ้างวงเหล่านี้ร่วมบรรเลง ซึ่งบทเพลงของแต่ละบทเพลงในพิธีกรรมมีความสำคัญ ในแต่ละขั้นตอนของพิธีกรรมพ่อนผี ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527: 13)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวงปาดเมืองจังหวัดลำปาง วงช่างแต้มนันทิงศิลป์ เป็นวงดนตรีที่ยังมีการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมดผีเม็งในแบบของลำปาง มีลักษณะการบรรเลงเฉพาะตัวแตกต่างจากการบรรเลงดนตรีพ่อนผีมด ผีเม็ง ของพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง วงปาดเมืองช่างแต้มนันทิงศิลป์ เป็นวงปาดเมืองเก่าแก่ที่มีการรับงานอย่างต่อเนื่องในลำปาง เป็นที่กล่าวถึงเกี่ยวกับประสบการณ์การบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด รวมถึงประสบการณ์ทางด้านเพลงแห่งพื้นเมืองของลำปาง อีกทั้งหัวหน้าวงปาดเมือง นายอำนวย มหามิตร

ยังเป็นบุคคลที่มีความรู้ทางด้านการศึกษาดนตรีไทย ในโรงเรียนเมืองมายพิทยา ดำรงตำแหน่ง รองผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในพื้นที่และเป็นที่รู้จัก ผู้คนให้ความเคารพนับถือ เพลงที่ได้รับสืบทอดในการบรรเลงนั้น ได้มาจากหัวหน้าวงรุ่นแรกคือนายเต๋ไชยรุ่งเรือง เป็นผู้มีความสามารถทางเพลงพื้นบ้าน เพลงประกอบพิธีกรรมในสมัยก่อตั้งวงช่วงแรก และสืบทอดมาโดย นายนวล มหามิตร บิดาของหัวหน้าวงปาดเมืองช่างแต้มคนปัจจุบัน และยังคงบรรเลงแบบฉบับเดิม จึงทำให้เพลงในพิธีกรรมพื้นเผ่าที่บรรเลงโดยวงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์ เป็นสิ่งที่มี การศึกษาในด้านของดนตรีประกอบพิธีกรรมพื้นเผ่า ผีเม้งและผีผดซอนเม้ง ในจังหวัดลำปาง

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของวงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์
2. เพื่อศึกษาดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมการพื้นเผ่า ผีเม้ง และผีผดซอนเม้ง ของวงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ความสำคัญของการวิจัย

วงปาดเมืองของจังหวัดลำปางเป็นวงดนตรีที่ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมพื้นเผ่า ผีเม้ง และผีผดซอนเม้ง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น จากสมัยบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน มีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันระหว่างวงปาดเมืองกับพิธีกรรมพื้นเผ่า และวงปาดเมืองลำปางช่างแต้ม บันเทิงศิลป์เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่โดดเด่น มีการว่าจ้างให้บรรเลงการพื้นเผ่าอยู่ทุกครั้งที่มีการ ประกอบพิธีกรรม การทำวิจัยในเรื่องดนตรีประกอบพิธีกรรมพื้นเผ่านี้ จะทำให้เราทราบถึงเพลงที่ ใช้ในการประกอบพิธีกรรมพื้นเผ่าผีเม้งและผีผดซอนเม้ง ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงกับขั้นตอน พิธีกรรมและสภาพปัจจุบันของวงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์ของจังหวัดลำปาง

ข้อตกลงเบื้องต้น

การบันทึกโน้ตเพลงต่างๆที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมการพื้นเผ่า ผีเม้งและผีผดซอนเม้งจะบันทึกด้วยระบบโน้ตดนตรีไทย

ขอบเขตการวิจัย

1. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นในเรื่องของการศึกษาดนตรีประกอบพิธีพื้นเผ่า ผีเม้ง และผีผดซอนเม้ง ของวงช่างแต้มบันเทิงศิลป์ จังหวัดลำปาง

2. เพื่อเก็บรวบรวมเพลงที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมการพ่อนผีมืด ผีเม้งและผีมืด
ซอนเม้งของวงซางแต่มันเทิงศิลป์ที่บรรเลงในลักษณะทางของมอญในจังหวัดลำปาง

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลองเต่งทั้ง หมายถึง กลองสองหน้ารูปถัง วางบนขาหยั่งแนวนอน เหมือนกับตะโพน
มอญของวงดนตรีไทยในภาคกลางมีลักษณะที่ใหญ่กว่าตะโพนมอญ

กลองรับ หมายถึง กลองขนาดเล็กคล้ายตะโพนไทย มีหน้ากลองสองหน้า หุ้มด้วยหนัง
วัว เส้นผ่านศูนย์กลางของหน้าเล็กประมาณ 8 นิ้ว หน้าใหญ่ 10 นิ้ว

แห หมายถึง เครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่ามีลิ้นคู่เหมือนกับปี่ในภาคกลาง ชาวล้านนา
มักจะเรียกปี่ชนิดนี้ว่า แห โดยจะไม่มีคำว่าปี่นำหน้า

สัง หมายถึง เครื่องดนตรีคล้ายกับฉิ่ง มีรูปทรงเหมือนฉิ่งผสมกับฉาบเล็ก

วันข้าว หมายถึง วันเตรียมการต่างๆ มีการแจ้งวันจัดงานให้กับผู้ร่วมงาน

วันล้างผาม หมายถึง วันขอบคุณผู้มาร่วมงานและช่วยเหลือกันในงาน

พ่อนผี หมายถึง การรำประกอบพิธีเพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว

ผามเปียง หมายถึง ประรำพิธีที่มีไว้สำหรับประกอบการพ่อนผีมืด มีเสาเก้านัน ไขใบตอง
หรือทางมะพร้าวมุงหลังคา

ผามจ้อง หมายถึง ประรำพิธีที่มีไว้สำหรับประกอบการพ่อนผีเม้ง ลักษณะโครงสร้างคล้าย
กระโจมมียอดแหลม ผังพื้นที่สี่เหลี่ยมจัตุรัส

ม้าขี่ หมายถึง ร่างทรงที่ผีบรรพบุรุษจะอาศัย หรือประทับทรงตลอดเวลาในการประกอบ
พิธีกรรมพ่อนผี มักจะเป็นลูกหลานฝ่ายหญิง

วงป่าดเมือง หมายถึง คำที่ใช้เรียกววงปีพาทย์พื้นเมือง ของล้านนา

ผีมืด หมายถึง ผีบรรพบุรุษของสามัญชน

ผีเม้ง หมายถึง ผีชนชั้นนักปกครอง สืบเชื้อสายฝ่ายเจ้านาย

ผีมืดซอนเม้ง หมายถึง เป็นพิธีกรรมพ่อนผีที่ผู้พ่อนสืบเชื้อสายจากผีมืดและผีเม้ง

ผ้าจ้อง หมายถึง ผ้าตรงกลางประรำพิธีหรือกลางผาม เป็นอุปกรณ์ที่มีไว้สำหรับร่างทรง
ม้าขี่ทำการโหนเพื่อให้ผีประทับร่างตน

เก้าผี หมายถึง หญิงผู้นำตระกูล เป็นเจ้าภาพในการจัดพิธีกรรมพ่อนผี

ผีพญาเล็ก หมายถึง ผีนักรบโบราณทำหน้าที่ตรวจตราความเรียบร้อยผามผีเม้ง

ตันเก้าห้า หมายถึง ภาษากลางเรียกว่าตันหว่า ใช้ในพิธีกรรมผีเม้ง

ควาญ หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ปรนนิบัติ ช่วยเหลือม้าขี่ในพิธีกรรมพ่อนผี

กำลัง หมายถึง ผู้ทำหน้าที่สร้างผาม และช่วยเหลือม้าขี่ในพิธีกรรมพ่อนผี

กุกละแอ หมายถึง หมวกที่ผีพญาเล็กสวมใส่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ศึกษาวงป่าดเมืองช้างแต้มนันทิงศิลป์ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง
อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

กระบวนการวิจัย

ศึกษาประวัติ ความเป็นมา และสภาพปัจจุบัน

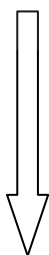
ศึกษาดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรม
พ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง

- 1.ประวัติวงช้างแต้มนันทิงศิลป์
- 2.สภาพปัจจุบันของวงช้างแต้มนันทิงศิลป์
 - การสืบทอดหัวหน้าวง
 - นักดนตรีภายในวง
 - เครื่องดนตรี
 - การรับงาน
 - การถ่ายทอดบทเพลง การเรียนการสอน
 - การไหว้ครู

- 1.ขั้นตอนพิธีกรรมพ่อนผีมด พิธีกรรมพ่อนผีเม้งและพิธีกรรมพ่อนผีมดซอนเม้ง
- 2.ศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง
 - เพลงมอญหลวง
 - เพลงลูกกุยเวย(มวย)
 - เพลงมอญแก้ห้า
 - เพลงมอญลำปาง
 - เพลงปราสาทไหว
 - เพลงผีมดห้อยผ้า
 - เพลงมอญพ่อนผี
 - เพลงตัดหัวกล้วย
 - เพลงเลี้ยงครูปีพาทย์
 - เพลงลูกกุยซ่า(ส่งผี)

- 1.ทราบถึงสภาพปัจจุบันของวงป่าดเมืองช้างแต้มนันทิงศิลป์ ความรู้และประสบการณ์ที่ทำให้วงป่าดเมืองช้างแต้มนันทิงศิลป์มีชื่อเสียง มีการรับงานอยู่ตลอดเวลาของช่วงพิธีกรรมพ่อนผีในจังหวัดลำปาง
2. รูปแบบของขั้นตอนพิธีกรรมกับเพลงในพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้ง ผีมดซอนเม้ง ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงกับพิธีกรรมที่มีผลต่อการเข้าทรงของผีจังหวัดลำปาง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวงป่าดเมืองช้างแต้มนันท์เชิงศิลปในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดหลักทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางกระบวนการทางความคิดในการศึกษาทางด้านวิจัย ดังต่อไปนี้

1. เอกสาร ตำรา และหนังสือวิชาการ

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางด้านวัฒนธรรม

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทางวัฒนธรรมมีหลายแห่ง ที่ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรมไว้ ราชบัณฑิตยสถาน (2525: 746) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม เป็นวิถีชีวิตในหมู่คณะ ครอบคลุมหลายสิ่งที่แสดงความเป็นตัวตนของมนุษย์ในสังคม ความเป็นระเบียบที่พึงปฏิบัติ ความงาม ความเจริญในชีวิตของมนุษย์ซึ่งได้ปรากฏในรูปธรรมหลายแบบ ทั้งยังได้ตกทอดมาถึงมนุษย์ยุคปัจจุบัน ปรับเปลี่ยนและสร้างรูปแบบใหม่ขึ้น เพื่อแสดงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมในแบบฉบับของตนเอง และในอีกความหมายของ จุมพล หนีมพานิช (2532: 137) มีความเห็นของวัฒนธรรมว่า เป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ โดยที่มนุษย์นั้นจะอาศัยอยู่ร่วมกันโดยปราศจากวัฒนธรรมไม่ได้ ยังเป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้จากมนุษย์ด้วยกันเอง ซึ่งวัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวของมนุษย์มาแต่กำเนิด อีกทั้งยังไม่ใช่ว่าสิ่งที่จะถ่ายทอดทางพันธุกรรม รูปแบบลักษณะนิสัย ความสามารถต่างๆ ของมนุษย์ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการเรียนรู้เสริมและเกิดจากการปฏิบัติแทบทั้งสิ้น วัฒนธรรมของแต่ละที่ ของแต่ละสังคมมีความแตกต่างกันอย่างมากมาย ไม่สามารถที่จะนำมาเปรียบเทียบได้ว่าวัฒนธรรมใดมีค่ามากกว่าวัฒนธรรมของสังคมชนชั้นอื่น ซึ่งในแต่ละถิ่นนั้นย่อมมีความเหมาะสม ความถูกต้องตามสภาพแวดล้อม ตามสถานที่ ณ ที่นั้นของแต่ละสังคม

อมรา พงศาพิชญ์ (2534: 129) ได้กล่าวว่า ลักษณะของวัฒนธรรมเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ทั้งในสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางสังคม ชุมชนในกลุ่มใกล้เคียง เมื่อเกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรม การได้รับหรือปฏิเสธวัฒนธรรมสิ่งใหม่ย่อมมีผลต่อระบบโครงสร้างของสังคมวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้กายกับจิตใจของบุคคลหลายกลุ่ม หลายถิ่นมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน ทำให้ประเทศชาติมีความเจริญงอกงามอยู่ดีกินดี แสดงให้เห็นถึงว่าวัฒนธรรมสามารถสร้างความเป็นอยู่ที่ดีได้ สร้างความสามัคคีในสังคม การเจริญเติบโตขึ้น โดยการฝึกหัด การถ่ายทอด การเข้าใจอย่างแจ่มชัด แต่กระนั้นวัฒนธรรมก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยี เมื่อมีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่

วิธีการแบบใหม่มักจะเกิดการเปลี่ยนแปลงตามมาอย่างแน่นอน เพื่อตอบสนองความต้องการสิ่งใหม่ ของมนุษย์กับวัฒนธรรมในปัจจุบัน

วัฒนธรรมมักมีความหลากหลาย ในรูปแบบความคิดของนักวิชาการ กาญจนา แก้วเทพ (2533: 65–72) ได้ให้ความเห็นของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่รวบรวมคุณค่าที่มาจาก ประวัติศาสตร์ แนวคิดที่สั่งสมมาจากสมัยก่อน มีผลต่อปัจเจกชนและมนุษย์ในชีวิตจริง ซึ่งวัฒนธรรม เป็นสิ่งเก่าแก่ ยาวนาน ในส่วนของประเพณีเป็นคุณค่าที่ให้แกสังคมในด้านการทำมาหากินทาง เศรษฐกิจ ด้านอุดมการณ์ความเชื่อ อำนาจในการตัดสินใจ ทั้งหมดนั้นเกี่ยวโยงกันอย่างแยกไม่ออก อันเป็นผลมาจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนและสังคม ดังปรากฏการณ์ที่มีให้เห็นใน หลายๆ ชุมชน อาทิเช่น การเคารพผู้อาวุโส การทำบุญทำทานหรือความเชื่อในประเพณี พิธีกรรม จะพบว่าปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นส่วนที่บุคคล สมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้น เป็น กระบวนการพัฒนาทางวัฒนธรรมของประชาชน จดจำเป็นประเพณี สั่งสมความมั่นคง ทุกสิ่งทุก อย่าง ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมา นับตั้งแต่ภาษา กฎหมาย ศิลปะ จริยธรรม เทคโนโลยีหลายรูปแบบ อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือของมนุษย์ที่ได้คิดสร้างสรรค์ขึ้นมา เพื่อช่วยให้มนุษย์ สามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้

ซึ่งในส่วนของความหมายของ สุพัตรา สุภาพ (2518: 68) ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

1. เป็นสิ่งที่เกิดและได้รับมาจากการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ตามลักษณะของ แต่ละบุคคล เช่นการแต่งกาย การขับร้อง การละเล่นหลายรูปแบบในแต่ละวัฒนธรรม
2. เป็นมรดกคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมเกิดจากการรับรู้ เรียนรู้ จึงสามารถถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง บุคคลเกิดในสังคมใด ก็จะได้รับวัฒนธรรมจากบุคคลในสังคมนั้น เกิดเป็น การถ่ายทอดมรดกคุณค่าทางสังคม
3. เป็นวิถีชีวิตหรือแบบแผนของการดำรงชีวิต วัฒนธรรมนั้นสามารถแบ่งจำแนกความ แตกต่างของสังคมแต่ละถิ่นได้
4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ยังไม่คงที่ มนุษย์ยังมีการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ปรับเปลี่ยนตามกาลเวลา การดำเนินชีวิต ให้ดูมีความเหมาะสมในสภาพปัจจุบัน ตามสถานการณ์ ดังนั้น วัฒนธรรมจึง เปลี่ยนแปลงไปไม่คงที่ เช่น ค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อต่างๆ เป็นต้น

ซึ่งองค์ประกอบของวัฒนธรรม มี 4 ประการ คือ

1. องค์มัตติ หมายถึง บรรดาของความคิด ความเชื่อ ความต่างของความคิดเห็น ความ ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนอุดมการณ์ต่างๆ
2. องค์พิธีการ หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สื่อถึงการแสดงออกในรูปแบบของ ประเพณี พิธีกรรมที่ได้จัดขึ้น ความหลากหลายทางพิธีกรรมของความเชื่อ
3. องค์การ คือ กลุ่มที่มีการจัดอย่างเป็นระบบ ระเบียบ มีรูปแบบโครงสร้างที่มั่นคงอย่างเป็นระบบ เป็นทางการ มีการวางกฎระเบียบแบบตายตัว มีวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่ชัด
4. องค์วัตถุ ได้แก่ วัฒนธรรมทางวัตถุทั้งหลาย การสร้างวัด สร้างโบสถ์ วิหาร

ประเวศ วะสี (2537: 12) ได้อธิบายถึงวัฒนธรรมและสรุปคุณลักษณะของวัฒนธรรมว่าเป็นรากฐานของสังคมในแต่ละสังคม ที่เป็นเครื่องมือทำให้เกิดความเข้มแข็งซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. มีความหลากหลาย การกระจายอำนาจ และยังส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย
2. มีการกระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนในท้องถิ่นนั้น
4. สร้างความสมดุลที่ยั่งยืน
5. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม
6. มีการพัฒนาจิตใจ และความเชื่อในวัฒนธรรม

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2531: 1) ได้กล่าวอ้างไว้ในหนังสือ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ว่า Folklore แปลว่าวัฒนธรรมชนพื้นเมือง บ้างก็ใช้ความหมายว่า พื้นบ้าน เวลาต่อมาได้มีผู้แปลคำนี้ว่า คติชนของชาวบ้าน ซึ่งในปัจจุบันมีผู้คิดค้นคำว่าคติชนชาวบ้าน ขึ้นมาใช้กันอยู่ “ คติ ” หมายถึง แนวทาง วิธีการดำเนินการแบบที่ต้องการให้เป็นไป ส่วนคำว่า “ ชน ” หมายถึง ความรู้ วิชา ที่ได้รับการจากการสั่งสมมายาวนาน ส่วน “ ชาวบ้าน ” หมายถึงคนธรรมดาทั่วไป รวมกันเป็นคติชนชาวบ้าน จึงเป็นเรื่องราวของชาวบ้านที่เล่ากันปากต่อปาก ความประเพณีซึ่งคล้ายกัน ปฏิบัติสืบต่อกันมา ในรูปของคติความเชื่อ ประเพณี ศิลปะ ตลอดจนการเล่นของเด็ก ทุกสิ่งอย่างเป็นผลผลิตของมนุษย์ในสังคมนั้น เช่น ความคิด ความรู้สึก ความดีงาม คุณค่า กฎหมาย ที่สังคมยอมรับและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

ความสำคัญของวัฒนธรรม มีหลายประการ เช่น

1. วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ได้กำหนดความเจริญ หรือ ความเสื่อมของสังคม เป็นตัวกำหนดความเป็นอยู่ที่ดีหรือไม่ดีของคนในสังคมตั้งแต่อดีต
2. การศึกษาความรู้ทางด้านวัฒนธรรมจะทำให้เข้าใจความเป็นอยู่ ค่านิยมของสังคม ความคิดเห็นและความเชื่อของบุคคลได้อย่างสมบูรณ์ถูกต้อง
3. ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน และ ร่วมมือกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม
4. ทำให้เกิดความสงบ ความสันติในสังคมเดียวกัน เพราะวัฒนธรรมคือกรอบแบบแผนของการดำรงชีวิตที่สร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
5. ทำให้เกิดพฤติกรรมในทางที่ดีเป็นแบบอันหนึ่งอันเดียวกัน
6. ทำให้เข้ากับคนพวกอื่นที่อยู่ต่างสังคมได้
7. ทำให้ดูเหมือนว่ามนุษย์มีสภาวะที่แตกต่างจากสัตว์

จากเอกสารทางด้านวัฒนธรรมข้างต้น จะพบเห็นได้ว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ควบคุมอยู่กับมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เป็นสิ่งที่รวบรวมความคิดสร้างสรรค์ ที่เกิดมาจากการประสบการณ์ของบุคคล ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และแพร่กระจายวัฒนธรรมไปยังสังคมรอบข้าง จึงทำให้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณี พิธีกรรม

พิธีกรรมเป็นลักษณะที่เหมือนกับนามธรรม ฝังหยั่งลึกอยู่ในจิตใจมนุษย์ เป็นลักษณะที่ไม่สามารถจับต้องได้ ฉะนั้นมนุษย์จึงต้องแสดงความเชื่อในลักษณะเหล่านี้ในรูปของนามธรรม ที่จะสามารถจับต้องและมองเห็นได้ ในความหมายของพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2542: 788) พิธี คือ งานที่จัดขึ้นตามความเชื่อ ความศรัทธาหรือลัทธิ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อเสริมความเป็นสิริมงคลแก่ชุมชน แก่ตน เช่น พิธีมงคลสมรส พิธีประสาทปริญญาบัตร ส่วนคำว่า พิธีกรรม คือ การบูชาแบบอย่างหรือเป็นแบบแผนตามความเชื่อ ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาในทางศาสนา

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2548: 87) กล่าวว่า “ คำว่าประเพณี กับ คำว่าพิธีกรรม ” มีความหมายใกล้เคียงกันมาก บางครั้งจะใช้ในความหมายอันเดียวกัน แต่ที่ผ่านมาประเพณีมีความหมายที่ดูลักษณะกว้างกว่า คือ กินความไปถึงวิถีชีวิต ในขณะที่คำว่า พิธีกรรมมีความหมายแคบในส่วนเชิงพิธีกรรม หรือกิจกรรมเฉพาะกิจมากกว่า อีกทั้งพิธีกรรมมักใช้ในรูปแบบที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความศรัทธา

ประเทศไทยมีประเพณีและพิธีกรรมในรูปแบบต่างๆ ที่ได้สืบทอดกันมาแต่โบราณ ซึ่งมีผู้ให้ความเห็นอีกความหมายอีกรูปแบบหนึ่ง โชคดี ออสุวรรณ (2552: 2) กล่าวว่า พิธีกรรม ก็คือการกระทำที่คนเราสมมุติขึ้น เป็นขั้นเป็นตอน มีการวางระเบียบแบบแผนให้เหมาะสมซึ่งกัน เพื่อเป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งการประสบความสำเร็จในสิ่งที่พึงคิด หรือคาดการณ์เอาไว้ อาจทำให้เกิดความสบายใจมีแรงกำลังกาย กำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป อย่างเช่น พิธีกรรมทางศาสนา ของศาสนาพุทธ การบวชเพื่อสร้างความศรัทธา หรือ อีกนัยหนึ่ง พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรม ที่มนุษย์ได้พึงปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนาของตนเองในแต่ละศาสนา จึงก่อให้เกิดเป็น “พิธีกรรม” ทางศาสนาด้วยความเชื่อ และ ความศรัทธา ซึ่งในส่วนของความหมายคำว่าประเพณี หมายถึง ขนบธรรมเนียมเป็นแบบแผน ที่นิยมกระทำสืบต่อกันมา ประเพณีล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เข้าสู่สังคม รับเอาความเป็นธรรมชาติมาผสมผสานเข้ากับการดำเนินชีวิต ประเพณีจึงเรียกได้ว่า เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของคนในสังคม และชาวไทยให้ความสำคัญในการทำนุบำรุงศาสนาด้วยศิลปกรรมทั้งดงาม เพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่อดีต ได้แก่

1. จารีตประเพณี หมายถึง สิ่งที่สังคมยึดถืออย่างมั่นคงและต้องปฏิบัติสืบต่อกันมา ผู้ใดฝ่าฝืนหรือทำผิดแปลกไปจะถือว่าเป็นคนที่ถูกมองไม่ดี จึงถูกตำหนิ ทั้งได้รับการลงโทษจากคนในสังคมนั้น ตัวอย่างเช่น การเคารพผู้ใหญ่ การไหว้ การเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อยามแก่ชรา ใครไม่ทำถือว่าเป็นการเนรคุณผู้ให้การเลี้ยงดูมา กลายเป็นคนที่ถูกมองไว้มองไม่ดี

2. ขนบประเพณี หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่สังคมได้กำหนดไว้แล้ว และปฏิบัติตาม ทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนทางตรง ได้แก่ ขนบประเพณีที่มีการกำหนดเป็นแบบแผนในการปฏิบัติอย่างชัดเจน ว่าบุคคลต้องปฏิบัติตามนี้ อย่างชัดเจน ส่วนทางอ้อม ได้แก่ ขนบประเพณีที่รู้กันโดยทั่วไป โดยไม่มีระเบียบแบบแผนไว้อย่างชัด แต่ปฏิบัติตามคำบอกเล่า เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน หรือประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลต่างๆ

3. ธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ประเพณีที่เกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญสำนึกของมนุษย์ทุกคนที่ควรพึงกระทำ ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี เป็นแนวทางที่ควรปฏิบัติตาม

ซึ่งในความหมาย “พิธีกรรม” อีกความหมายหนึ่งของ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2548: คำนำเสนอ) กล่าวถึงพิธีกรรมว่าเป็นพฤติกรรมที่คนในชุมชนจะแสดงออกเป็นรูปธรรมแบบพื้นฐาน ตามความเชื่อของแต่ละศาสนาทั่วทุกมุมโลก แต่มีความต้องการที่คล้ายคลึงกัน คือเพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ความเชื่อพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีมากมายในทุกสังคม รวมถึงล้านนา เพียงแต่ในความเชื่อเหล่านั้น อาจ会有ความแตกต่างกันตามทัศนคติที่หล่อหลอมขึ้นมา จากสภาพแวดล้อม การถ่ายทอดของบรรพบุรุษ เพื่อให้ลูกหลานได้เรียนรู้ สืบทอด อันไปสู่ความสัมพันธ์ที่ผูกมิตรกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติหรือภูตผี ซึ่งหน้าที่ของพิธีกรรม โดยลักษณะทั่วไป มักจะมีการระบอบอย่างกว้าง คือทำหน้าที่ตอกย้ำอุดมการณ์ เป็นแบบแผนทางวัฒนธรรม กล่อมเกลาจิตใจ ยังเป็นต้นแบบของพฤติกรรมของมนุษย์ นอกจากนี้การประกอบพิธีกรรมยังเป็นการแสดงออกถึงการรวมกลุ่มกัน การผสมผสานวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน

ดังนั้น ประเพณีและพิธีกรรม จัดเป็นจารีตประเพณี คือ แนวทางการสืบทอดปฏิบัติตามกันมาอย่างมีกฎระเบียบแบบแผนที่พึงกระทำอย่างถูกต้อง นับว่าเป็นสมบัติที่ทรงคุณค่าแก่การรักษาอย่างยิ่ง จำเป็นต้องมีผู้ที่มีความรู้ลึกซึ้ง ในการปฏิบัติให้รู้ถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างชัดเจน โดยต้องมีการเผยแพร่ความรู้ให้กับทุกคนในชุมชน เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้เองอย่างถูกต้อง และเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดที่ควรกระทำอย่างเป็นระบบ ระเบียบ

“ศาสนาและความเชื่อ” เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญ ในส่วนของพิธีกรรม ซึ่งศาสนาและความเชื่อ ได้เป็นส่วนประกอบหลักในความเห็นของ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2539: 61) ได้กล่าวว่า พุทธศาสนาที่ได้ถูกแพร่กระจายเข้ามาสู่สังคมไทย ได้นำความเชื่อ พิธีกรรม การปฏิบัติศาสนาที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา ความเชื่อแบบพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผี ซึ่งสังเกตจากความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ที่ยังมีอยู่มากในชุมชนชนบท ความเชื่อเหล่านี้มีมาตั้งแต่เดิมในหลายถิ่นของล้านนา ความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านี้มักจะมีคำว่าผี โยงเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งผีเป็นตัวแทนอำนาจที่เหนือธรรมชาติ มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ ความเชื่อนี้เป็นความเชื่อดั้งเดิมของหลายชาติพันธุ์ ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพชน ระดับเครือญาติได้ขยายขอบเขตจนกลายมาเป็น ผีอารักษ์ ทำให้หน่วยสังคมใหญ่เพิ่มขึ้น เกิดเป็นชุมชนเมืองของผีบรรพชนผู้ปกครองเมือง

ซึ่ง มาถนพ มานะแซม (2554: 2) กล่าวอีกความเห็น ว่า คติความเชื่อเรื่องการนับถือผี เป็นรูปแบบหนึ่งของความเชื่อประเภทวิญญาณนิยม ถือเป็นความเชื่อแบบเดิมของชาติพันธุ์ ที่ได้สืบทอดต่อกันมา มิได้เป็นลักษณะเฉพาะของชาวล้านนาแต่อย่างใด นักมานุษยวิทยากำหนดให้คติความเชื่อเรื่องผี เป็นศาสนายุคก่อนประวัติศาสตร์ เกิดขึ้นก่อนที่ผู้คนจะได้กำหนดความเชื่อทางศาสนาอย่างชัดเจน โดยเป็นเหมือนกับศาสนาที่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีแบบแผนและพิธีกรรมตายตัว ทั้งยังต้องมุ่งเสนอความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับภพชาติ เวรกรรมที่เป็นเหตุเป็นผล มีหลักปรัชญาที่เหมือนจะซับซ้อน ในภายหลังเมื่อมีการนำเอาผีเข้ามาประยุกต์เข้ากับหลักความเชื่อทางศาสนา จึงกลายเป็นการพัฒนาการขั้นสูงขึ้นของภูมิปัญญามนุษย์

ในโลกทัศน์ของชาวล้านนา ธรรมชาติเป็นสิ่งที่มิจิตวิญญาณสามารถดลบันดาลให้เกิดสิ่งที่ดีบ้าง ร้ายบ้าง ดังนั้นมนุษย์จึงได้ปฏิบัติตัวอย่างอ่อนน้อมถ่อมตน กระทั่งสำนักในบุญคุณของธรรมชาติและผี ด้วยหลักเหตุผลนี้จึงมีพิธีกรรมการเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณที่สิงสถิตอยู่ทั่วทุกที่ ทั้งในเมือง ในชุมชน ในธรรมชาติ สิ่งรอบกาย

การกำหนดบทบาทของผีหลายประเภท เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาด้านการจัดการทางวัฒนธรรมล้านนา ระบบระเบียบ ข้อห้ามที่เกิดขึ้นจากการนับถือผี ได้กลายเป็นกฎเหล็กทางศีลธรรม เหมือนการห้ามผิดผี โดยส่งผลในรูปแบบเหมือนอำนาจลึกลับที่กระทบต่อตัวบุคคลหรือในสังคม

วราคม ทีสุกะ (2544: 10) ได้อธิบายความหมายของ “ความเชื่อ” หมายถึง สัญชาตญาณดั้งเดิมของความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นความรู้สึกทางด้านของจิตใจ เป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับจิตใจเข้ากับร่างกาย จุดเริ่มต้นของความเชื่อนั้น มีความสัมพันธ์กับวิวัฒนาการทางสังคม ทางด้านวัฒนธรรม รวมไปถึงวิวัฒนาการปัจจุบันของมนุษย์ ซึ่งความเชื่ออาจให้ความรู้สึกทางจิตใจแบบทำนองเดียวกันกับ สามัญสำนึก เช่น อารมณ์และความรู้สึกดีกับไม่ดี ให้คุณกับให้โทษ ซึ่งเป็นที่มาของพฤติกรรมการณ์เช่นไหว้ ศรทธา บูชากราบไหว้สิ่งลี้ลับ ความเชื่อในเรื่องเจ้าที่ เจ้าทาง เชื่อในฤกษ์ยาม รวมไปถึงโชคชะตา เรื่องบุญเรื่องกรรมในชาติปางก่อน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในธรรมชาติต่างๆ เช่น ราหูอมจันทร์ เป็นต้น

ความเชื่อเป็นผลจากการขัดเกลาทางด้านจิตใจกับสังคม ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์ (2549: 42) ได้กล่าวว่า เกิดจากความคล้อยตาม หรือเห็นด้วยในทางความคิด ความไว้วางใจความเชื่อส่วนใหญ่ของมนุษย์มักจะเกิดจากความสัมพันธ์ที่มาจากแต่กำเนิดของมนุษย์กับธรรมชาติ เมื่อได้เกิดความเชื่อเหล่านั้นจะมีผลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ทั้งให้คุณแต่ในบางครั้งอาจจะให้โทษตามมา อีกทั้งมนุษย์ยังไม่สามารถค้นหาสาเหตุมาอธิบายได้ ทำให้เกิดความหวาดกลัวธรรมชาติ พยายามที่จะสร้างจินตนาการเพื่อจะได้นำมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ด้วยพฤติกรรมต่างๆ ขึ้นอยู่กับความเชื่อของผู้คน

ถ้าหากมีการนำความเชื่อที่สร้างขึ้นมานั้น ไปปฏิบัติสืบต่อกันมา ก็จะกลายเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อ ถูกนำมากล่าวอ้าง ในที่สุดความเชื่อนั้นจะค่อยๆ แปรเปลี่ยนไปเป็น ประเพณี พิธีกรรม และธรรมเนียมที่ปฏิบัติในหลายรูปแบบจนถึงปัจจุบันนี้

ประเพณีกับความเชื่อ ในหนังสือวัฒนธรรมวิทยาของ สุชีพ ปุญญานุภาพ (2533: 5) กล่าวว่าประเพณีกับความเชื่อที่ได้สืบต่อกันมา ส่วนใหญ่ผู้ถือปฏิบัติมักจะลืมความหมาย และความสำคัญของสิ่งนั้นๆ แต่ยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่ ก็เพราะความเคยชินผสมกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เมื่อกล่าวถึงความเชื่อที่เกี่ยวกับพิธีกรรม มักมีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา หรือ ความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ความกลัวและความไม่รู้เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ และความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดพิธีกรรม ศาสนา และในส่วนประกอบของความเชื่อที่สำคัญ มี 3 ส่วนด้วยกัน คือ

1. แนวคิด คือ ความเชื่อในปรมาต্মที่ถือเป็นความจริงสุดยอดที่ไม่อาจลบล้างได้ แนวคิดนี้อาจแบ่งเป็น

- 1.1 ปรัชญาทางลัทธิศาสนา เช่น การต้องบวช เมื่ออายุ 20 ปีของชายไทย
- 1.2 ความเชื่อในภูต ผี วิญญาณ การเวียนว่ายตายเกิด การนับถือผีปู่ย่า
- 1.3 ความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่อาจจับต้องได้แต่เกรงกลัว

2. พิธีกรรม คือ ประเพณีที่สมาชิกในสังคมยึดถือสืบต่อเนื่องกันมา เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้น ซึ่งในแต่ละพิธีกรรมจะมีกระบวนการต่างๆ กันไป ในแต่ละท้องถิ่น โดยมีแนวคิดเป็นอย่างเดียวกัน

3. ผู้ประกอบพิธีกรรม คือ ผู้ดำเนินพิธีกรรม ได้แก่ พระสงฆ์ หมอผี คนทรง หมอข้าว ผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น

บริบทของสังคมไทยในทั่วทุกถิ่นมีความเชื่อที่หลากหลาย อันเป็นที่มาของความเชื่อและพิธีกรรมรูปแบบต่างๆ ปาปานิ จิตวิวัฒนา (2541: 32) ได้พูดถึงความเชื่อ ประเภทความเชื่อมีรูปแบบธรรมเนียมการปฏิบัติแตกต่างกันออกไป สามารถแบ่งได้เป็นสองประเภท ดังนี้

ประเภทแรก คือ ความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ความกลัวการตกนรก มนุษย์เราเกิดในภพภูมิที่ดีหรือไม่ดี เป็นไปตามกฎแห่งกรรมที่ตนเองนั้นได้ก่อไว้ สภาพของจิตใจที่ได้รับการอบรมแล้วหมดสิ้นกิเลสก็ย่อมจะมีความสุข ความเจริญ แต่หากจิตใจนั้นไม่ได้รับการอบรมที่ดีพอ ปล่อยทิ้งไว้ตามสภาพเดิมที่เป็น ก็ย่อมตกเป็นทาสของกิเลส

ประเภทที่สอง คือ ความเชื่อสัมพันธ์กับธรรมชาติ มีผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นความเชื่อที่สืบทอดติดต่อกันมาของบรรพบุรุษ นำมายึดถือเข้ากับชีวิต ธรรมชาติ จิตใจ เมื่อมนุษย์ได้มีความเชื่อเกิดขึ้นมานั้น ก็ต้องกำหนดเป็นรูปแบบตามพิธีกรรมที่คิดค้นขึ้นมา เพื่อสร้างความศรัทธาในความเชื่อเหล่านั้น

ดังนั้น ความหมายของความเชื่อ โดยรวมก็คือ สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มนุษย์ได้ให้ความยอมรับนับถือ ทั้งที่มีให้เป็นปรากฏเป็นตัวเป็นตนแบบมีอยู่จริง หรือไม่ปรากฏเป็นตัวตน และการยอมรับการนับถือนี้ อาจจะมีหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้ หรือไม่อาจจะมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ให้เห็นเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นเลยก็เป็นได้

เกี่ยวกับการถ่ายทอดความเชื่อ ในความคิดของ ศุภลักษณ์ ปัญญ (2553: 161) ได้กล่าวไว้ว่า ผีบรรพบุรุษถือเป็นสิ่งลึกลับที่มีความหมายทั้งยังมีอิทธิพลยังต่อชาวล้านนา ทั้งยังถือได้ว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ในสิ่งที่ตึงามของล้านนา ความเชื่อในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีมักจะปรากฏในนิทานผีล้านนา ในประเพณีนิทานบางกลุ่มที่อธิบายเสียส่วนใหญ่ ซึ่งจะอธิบายให้เห็นถึงหน้าที่ความสำคัญของผีตนนั้น อีกทั้งยังรวมถึงขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมนั้นด้วย เพื่อให้เห็นถึงความเคารพบูชา นับถือผี หมู่บ้านที่เคร่งครัดการนับถือจะจัดให้มีการเลี้ยงผี ทุกปี ในช่วงการปลูกข้าว และการเก็บเกี่ยว ยังมีผีปู่ย่า ที่ต้องมีการเซ่นไหว้เป็นประจำ จะขาดไม่ได้เพราะชาวล้านนาเชื่อว่า ผีปู่ย่า เป็นผู้ที่คอยปกป้องลูกหลานของชาวล้านนาให้พ้นทุกข์ภัย อำนาจความสงบบรมเย็นแก่ลูกหลาน ทั้งยังคอยสอดส่องไม่ให้ลูกหลานกระทำการผิดในจารีตประเพณี คัดกรองสิ่งที่ดี ผีปู่ย่านี้

จะสืบสายทางมารดา โดยลูกผู้หญิงจะเป็นผู้สืบทอด มักจะบูชากันในวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น

การถ่ายทอดความเชื่อ เป็นกระบวนการในรูปแบบหนึ่งที่ทำให้คนได้เรียนรู้ถึงคุณค่า กฎระเบียบ ในชาติพันธุ์นั้น ซึ่งในกระบวนการถ่ายทอดนี้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอดทางตรง หรือทางอ้อม โดยมีผู้อาวุโส ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดเสียส่วนใหญ่ เพื่อนำไปปฏิบัติใช้ให้ได้อย่างถูกต้อง เกิดความเหมาะสม ความเชื่อถือได้ว่าเป็นความคิดของผู้คน จำนวนมากที่อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันกับวัฒนธรรมของตน เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสมาชิก มีพลังอำนาจแฝง เช่น

พลังอำนาจของธรรมเนียมประเพณี เป็นพลังอำนาจแฝงของกลุ่มสังคม ชุมชน ที่สามารถ ทำให้บุคคลในกลุ่มนั้นเกิดความเชื่อยอมรับ ปฏิบัติตามได้ โดยการใช้ธรรมเนียมประเพณีเป็น เครื่องมือ

พลังอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ผู้คนมองไม่เห็นแต่มีความเชื่อ ศรัทธา เกรงกลัว ได้รับผลในทาง ที่ดี ถ้ายังคงปฏิบัติตาม ซึ่งความเชื่อนี้จะเอามาเป็นพลังความเชื่อบังคับให้ชุมชนปฏิบัติตามในกรอบ ศีลธรรมอันดีงาม

ตุลวัตร พานิชเจริญ (2536: 11) กล่าวเกี่ยวกับการถ่ายทอดความเชื่อไว้ว่า การถ่ายทอด ความเชื่อเพื่อต้องการให้เกิดการเรียนรู้ เคารพศรัทธา ซึ่งในอดีตนั้นจะเป็นเครื่องมือในการสืบทอด เจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชน มิได้ผูกขาดกับสถาบันใดสถาบันหนึ่ง มีแต่บุคคลที่มีความชำนาญ เฉพาะด้านช่วยกันสอน โดยผ่านการกระทำและพิธีกรรมรูปแบบต่างๆ

การถ่ายทอดความเชื่อ มีตัวแทนอยู่ 6 กลุ่ม คือ

1. ครอบครัว จัดได้ว่าเป็นสถาบันอันดับแรกของสังคมที่ให้การอบรมบ่มเพาะ พัฒนานิสัย พฤติกรรมของสมาชิกภายในครอบครัวเป็นอย่างดี ซึ่งการอบรมในครอบครัว สามารถทำได้ทั้ง ทางตรงกับทางอ้อม อาทิ ทางตรงก็จะเป็นการสั่งสอน อบรม พูดคุยกันแบบตรงๆ ว่าสิ่งไหนดี สิ่ง ไหนควรทำในและสิ่งที่ถูกต้อง ส่วนการอบรมทางอ้อมเป็นการอบรมแบบไม่เชิงเป็นทางการ อาจ เป็นการเลียนแบบหรือรับเข้ามาโดยไม่รู้สึกตัว

2. โรงเรียน เป็นสถาบันทางการศึกษา สั่งสอนเพื่อให้เด็กมีความรู้ มีอิทธิพลอย่างมากใน การพัฒนาพฤติกรรมรองลงมาจากครอบครัว ซึ่งปัจจุบันใช้เวลายาวนานในโรงเรียนเพื่อการเรียนรู้ ความคิดสิ่งใหม่ต่างๆ ก่อให้เกิดความก้าวหน้าในชีวิต ประสบความสำเร็จในการงานอาชีพ เด็ก นักเรียนต้องศึกษาในหลายระดับ จึงทำให้เด็กได้รับพฤติกรรม นิสัยจากบุคคลใกล้ชิด และความรู้ บางอย่างทั้งแบบรู้ตัวและไม่รู้ตัว

3. เพื่อน เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความคิด ความกล้าเป็นอย่างยิ่ง ในวัยนี้มักจะมี ความต้องการที่จะได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนที่มีตนเองเข้าอยู่ด้วย มีการเลียนแบบพฤติกรรม ในทางที่ดี การเลียนแบบการแต่งกายที่บ่งบอกว่าเป็นพวกเดียวกัน

4. กลุ่มอาชีพ การงาน ในสังคมมีกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย แต่ละอาชีพก็มีลักษณะที่แตกต่างกันไป ทั้งยังมีเพื่อนร่วมงาน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความเคารพ ความเชื่อของผู้ใหญ่กว่า การปฏิบัติตามกฎระเบียบในสถานที่ทำงาน ทำให้เกิดพฤติกรรมที่หลากหลายในแต่ละบุคคล

5. ตัวแทนทางศาสนา เช่น วัด พระ นักบวช ผู้สอนศาสนา ในชุมชนบางชุมชนจะรวมถึงผู้อาวุโสที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทำให้เกิดความเลื่อมใส ความเชื่อในสิ่งนั้นๆ

6. สื่อมวลชน วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความคิด ความเชื่อ อิทธิพลของสื่อมวลชนนั้นจะมาก จะน้อยอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ว่ามีเจตคติต่อสิ่งที่ได้รับแตกต่างกันไป ข่าวสารที่ได้รับจึงมีทั้งยอมรับหรือไม่ยอมรับ ไม่ว่าจะปฏิบัติตามแบบใดก็ตาม อย่างน้อยก็เป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของบุคคลบางกลุ่ม และต้องการความรู้ของบุคคลอีกส่วนหนึ่งในสิ่งที่ยกตัวอย่างมาทั้ง 6 กลุ่ม มีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรมทางความเชื่อ การถ่ายทอดความเชื่อ โดยภาพรวมแล้ว การถ่ายทอดความเชื่อเป็นกระบวนการที่มีรากฐานจากวิถีชีวิตของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งไม่ได้แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิต หรือภูมิปัญญาจะช่วยให้ความเชื่อดำรงอยู่ได้ เมื่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมที่เกิดความเปลี่ยนแปลงในสภาพปัจจุบัน

1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับล้านนา

มอญและเม็งในลุ่มแม่น้ำปิง ในประวัติศาสตร์ ศิริรัตน์ อาศนะ (2529: 17) ได้พูดถึงอาณาจักรของล้านนาไว้ว่า อาณาจักรล้านนาเป็นอาณาจักรเก่าแก่โบราณ สมัยนั้นเป็นอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรือง มีอาณาเขตที่กว้างขวาง มีพระมหากษัตริย์ปกครองกันเป็นเวลานาน กล่าวไว้ว่า ล้านนาเป็นแหล่งที่กำเนิดวัฒนธรรม รวบรวมสิ่งต่างๆ มาเป็นเวลานาน เพราะดินแดนของล้านนาแถบนี้เป็นถิ่นที่อยู่ของชาวพื้นเมืองหลายเผ่า ชนชาติพันธุ์มอญก็เป็นหนึ่งในนั้น ดินแดนแถบนี้ยังเป็นที่อยู่ของพวกเม็งหรือมอญ ซึ่งอพยพขึ้นมาตั้งหลักแหล่งบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงและมีอาณาจักรที่กว้างขวางในสมัยของพระนางจามเทวี มีนครหริภุญชัยเป็นศูนย์กลางความเจริญของเม็ง

พิสัณฑ์ ปลัดสิงห์ (2530: 131) ได้พูดถึงคนมอญไว้ว่า คนมอญที่ได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยหลายครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งได้นำวัฒนธรรมมอญทั้งที่เป็นลายลักษณ์ และไม่เป็นลายลักษณ์มาด้วย ในยุคทวารวดี และ หริภุญชัยมีจารึกมอญ และสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา มีเอกสารโบราณจารึกด้วยภาษามอญอยู่ในวัดที่เป็นศูนย์กลางของชาวมอญ ซึ่งนักภาษาศาสตร์ไทยหลายคำมีรากฐานมาจากภาษามอญ และวัฒนธรรมหลายวัฒนธรรมของมอญผนวกเข้ากับล้านนา อาทิเช่นการฟ้อนผีมด ผีเม็ง เป็นต้น ส่วนเรื่องของดนตรีของมอญ ทางเพลงที่เรียกว่าลูกมอญในเพลงไทย สมัยกรุงธนบุรีได้โปรดเกล้าฯ ให้นำดนตรีมอญมาบรรเลงงานฉลองพระแก้วมรกต ปีพาทย์มอญได้แสดงงานหลวงครั้งแรกในงานพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีในรัชกาลที่ 4 เพราะทรงมีเชื้อสายมอญและงานพระศพของพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ 5 จึงโปรดให้มีพาทย์มอญเพิ่มขึ้น

ประเสริฐ ณ นคร (2516: 25) กล่าวว่า วิจารณ์ภาษาอมฤตในพม่า วิจารณ์เมื่อ พุทธศักราช 1644-1645 กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหลายที่มาช่วยสร้างปราสาทของพระเจ้าครุฑ มีกลุ่มหนึ่งซึ่งเรียกว่า รเมณ ผู้รู้ภาษาอมฤตเห็นว่า รเมณ จะอ่านออกเสียงเป็น เมรณ ซึ่งตัวสะกด ญ ออกเสียงเป็น ง จึงอ่านเป็น เมริง หรือ เม็ง และในบันทึกของผู้บันทึกในล้านนาได้กล่าวถึง เม็ง หรือ เมง ไว้หลายแห่ง เช่น นิราศหริภุญชัย ซึ่งเขียนในพุทธศักราช 1960 กล่าวว่า “เม็ง แม่นมมโมเม็ด เนตรบ้าง” และ “เม็ง แม่นวันจันทร์ศรี ปะเร้า”

ในช่วงสมัย พุทธศักราช 2416 สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ 7 ขณะระดมกำลังคน ในเวียงเชียงใหม่ทำงานโยธาขุดคลอง ซ่อมถนนรอบคูเมืองทั้งสี่ด้าน ได้กล่าวถึงคนเม็งซึ่งอายุมากและเมาสุราไม่ช่วยทำงานทางโยธาจึงถูกจับลงโทษด้วยการใส่ชื่อคางกลอนที่ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว (2550: 19) ได้กล่าวถึงเม็งล้านนาในหนังสือคราวขอสร้างถนนในเมือง ตอนหนึ่งว่า

กลางเวียงถึง ท่าแพเลิศล้ำ เวียงอากาศกว้าง งามดี
แกมผู้หนึ่งนั้น มีฉันทิภูริ ศรัทธาปามี พวกเม็งเต๋าด่าน
กินสุรา คำจาใหญ่กว้าง จาทะยาน ด่ารด
ท้าวพระยา เจ้าทนายยศ ปรากฏโทษหื้อ ตัวมัน
ใส่คาโก้งชัก ดอกแสลงหลัง กระแซกในคลัง แกมสายเต๋อมใส่
เผื่อรู้คิง อยู่หมื่นหน้าไหว้อกพุทโธ ส่วงล้ำ

อย่างไรก็ตาม ศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2543: 8) ได้พูดถึงเม็งล้านนา ที่ยังมีเชื้อสายอมฤตในเขตลุ่มแม่น้ำปิง ในเขตจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง ยังคงมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมในชาติพันธุ์ของตนอยู่ บรรพบุรุษของอมฤตในพื้นที่ดังกล่าวเข้ามาในสยามระลอกที่เจ็ด สมัยพญาเกษัตริย์พม่าได้เข้าตีอมฤตที่กรุงหงสาวดี เมื่อพุทธศักราช 2300 ได้ปราบอมฤตอย่างรุนแรง คนอมฤตจึงต้องหนีเข้ากรุงศรีอยุธยาและล้านนา ทางลุ่มแม่น้ำปิง จากหลักฐานทางโบราณคดีในลุ่มแม่น้ำปิงที่หริภุญชัย เวียงกุมกาม เวียงมะโน ฯ ล้วนยืนยันการเดินทางพร้อมยังจารึกถึงอมฤตในลุ่มแม่น้ำปิงว่าได้นำวัฒนธรรมของตนเอง เช่นการฟ้อนผี การทำขนมคนอมฤต เข้ามาด้วย จึงเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลาย ในวัฒนธรรมชาติพันธุ์อมฤต

เครื่องดนตรีพื้นเมืองล้านนา อุดม รุ่งเรืองศรี (2542: 208) ได้กล่าวไว้ว่าเครื่องดนตรีพื้นเมืองล้านนา เป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทในการบรรเลงประกอบพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมทางศาสนา หรือพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย การใช้เครื่องดนตรีประกอบพิธีกรรมนั้น เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ เกรงขามและใช้ให้เกิดความบันเทิงร่วมด้วย เครื่องดนตรี การขับขอ การฟ้อนของล้านนา สรุปลักษณะกับเครื่องดนตรีล้านนามีอยู่ 2 ประเภท คือ ประเภทแรกเรียกว่า วงพาทย์ – ข้อง ประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่ทำมาจากโลหะ ได้แก่ ข้องขนาดต่างๆ ทำด้วย ไม้ซึ่งด้วยหนังไม้เจาะรูมีลิ้นและก็ไม่มีลิ้น ได้แก่จำพวก กลองต่างๆ , เป็ รวมทั้งขลุ่ย ซึ่งดูจากลักษณะโครงสร้าง

ของทั้งหมดน่าจะมีความใกล้เคียงกับข้อปัจจุบัน ประเภทที่สอง เครื่องดนตรีที่ได้ประดิษฐ์ทำขึ้นมา จากภูมิปัญญาของชาวเมืองล้านนาจะใช้แต่วัสดุที่เกิดขึ้นและมีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น ไม่ได้นำเข้ามา จากแหล่งอื่น มีอยู่ 7 ชนิด ได้แก่ ซึ่ง ปี่จุม สะล้อ ดิ่ง เบี้ยะ ขลุ่ย และกลอง ซึ่งวัตถุประสงค์ในการ ประดิษฐ์เครื่องดนตรี ก็เพื่อนำมาใช้บรรเลงประกอบในพิธีกรรมหลายพิธีกรรม ตามความศรัทธา ความจำเป็น รวมถึงการสืบทอดเป็นประเพณีพื้นเมืองอย่างสืบทอดกันมานาน

อุดม รุ่งเรืองศรี (2542: 97) ได้กล่าวถึงลักษณะของ การประสมวงดนตรีพื้นบ้านล้านนาว่า วงดนตรีพื้นบ้านล้านนามีหลายแบบสามารถบรรเลงได้ทั้งแบบเดี่ยว และแบบบรรเลงรวมวง ซึ่ง จุดประสงค์ในการบรรเลงในอดีตนั้น เพื่อการพักผ่อนรวมถึงการใช้ในงานพิธีมงคลต่างๆ แต่ใน สมัยปัจจุบันนี้เป็นการเล่นดนตรีเพื่อเป็นอาชีพตามด้วยการว่าจ้าง ซึ่งลักษณะการประสมวงดนตรี ของล้านนา มีดังนี้

1. วงสะล้อ เป็นวงที่มีเครื่องสายเป็นหลัก นิยมใช้เล่นกันตามท้องถิ่นของภาคเหนือ จำนวนเครื่องดนตรีในวงนั้นไม่แน่นอนแต่จะมีสะล้อ กับซึ่งเป็นตัวหลักเสมอ มีเครื่องดนตรีชนิด อื่นๆ เข้ามาร่วมด้วย เช่น ปี่ทิว กลองตัด ฉิ่ง สามารถบรรเลง และใช้เพลงที่แต่งขึ้นมาใหม่ได้หลาย บทเพลง สามารถบรรเลงเพลงสมัยใหม่ก็ได้

2. วงปี่จุม เป็นวงที่ใช้เล่นประกอบการแสดงการขับซอ มีปี่เป็นชุด คือ ปี่จุม 3 เป็นการ ใช้ 3 ขนาดเป่าบรรเลงประสานร่วมกัน ได้แก่ ปี่แม่ ปี่กลาง ปี่ก้อย มีวงปี่จุม 4 , 5 คือมีการใช้ปี่ 4 , 5 ขนาด เป่าประสานเสียงกัน โดยปกติไม่ค่อยนิยมเล่นกันเพราะ ใช้ปี่จุม 3 ก็ได้เสียประสานที่เพราะ อยู่แล้ว

3. วงกลองแฉวง หรือ วงตึงโหม่ง เป็นลักษณะการประสมวงของเครื่องดนตรีพื้นเมืองเหนือ นิยมใช้บรรเลงประกอบพิธีการพืชมงคล พืชมเทียมน หรือการแห่ครัวตาน รวมไปถึงการ บรรเลงในขบวนแห่ต่างๆ ของล้านนา เป็นวงที่มีประจำอยู่กับวัดแทบทุกวัดในภาคเหนือ

4. วงกลองสะบัดไชย มีการบรรเลงในแบบล้านนา 2 แบบ คือแบบที่ 1 มีกลองใหญ่ หนึ่งใบ มีกลองเล็กเรียกว่า ลูกตุบ อีก 3 ใบ ใช้ผู้ตีเพียงคนเดียว มือข้างซ้ายถือไม้สะ ส่วนมือ ขวาถือไม้ตีที่ห่อหุ้มด้วยผ้าหนาๆ และตีสลับกันไปมา มีคนตีโหม่ง 1 ใบ ตีให้จังหวะ จนต่อมาใน ปัจจุบันได้เพิ่มฆ้อง 2 ใบ กับฉาบ 1 คู่ ในส่วนแบบที่ 2 นั้น มีคนตีฆ้อง 2 คน ตีฉาบ 1 คน เริ่มตีเข้า จังหวะช้าและเร็วขึ้นไปเรื่อยๆ ผู้ตีได้ทำการแสดงการพืชม การตีแบบผาดโผนหลายแบบ รวมทั้ง ใช้อวัยวะบางส่วน แทนการใช้ไม้ตีกลอง

5. วงกลองปี่พาทย์ หรือปี่พาทย์ ประกอบด้วยกลองปี่พาทย์ ฉาบใหญ่ ฆ้องชุด มีขนาดต่างกัน 3 ใบ ที่มีเสียงไล่ระดับกัน วงกลองปี่พาทย์ เป็นวงดนตรีแบบของชาวไทยใหญ่ นิยมใช้บรรเลงประกอบการ แห่ครัวตาน การพืชมต่างๆ การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถ้าเป็นการบรรเลงที่ไม่ได้ประกอบการแสดง มักจะมีลีลาการตีโดยใช้ทั้งศอก เข่า พร้อมกับแสดงท่าหยอกล้อ ระหว่างผู้ตีฉาบกับกลอง

6. วงกลองมอญ เชิง แปลว่า กลองที่ขึงด้วยหนังทั้งสองหน้ามีสายโยงเร่งเสียง รูปร่างคล้าย กับตะโพนมอญ ไม่มีขาตั้ง ส่วนมอญเชิง แปลว่าฆ้องชุด ประกอบด้วยฆ้องที่มีขนาดต่างกัน 3 ใบ นิยมนำมาใช้บรรเลงประกอบการแห่ครัวตาน เหมือนวงกลองปี่พาทย์

7. วงกลองเต่งทั้งหรือวงพาทย์ ภาษาเหนือใช้คำว่าป๋าด สามารถเปรียบเทียบได้เหมือนกับวงปี่พาทย์ของภาคกลาง แต่วงป๋าดทางภาคเหนือจะมี แนนหวง แนน้อย เข้ามาร่วมด้วย นิยมใช้ในการบรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมการพ้อนผีผด ผีเม้ง และผีผดซอนเม้ง

8. วงแห่พื้นเมืองประยุกต์ เป็นการนำเอาวงกลองเต่งทั้ง เข้ามาร่วมกับดนตรีสากล ได้แก่ พวง เบส กีตาร์ กลองทอม และยังเพิ่มเครื่องขยายเสียง นิยมนำมาบรรเลงในงานศพ งานพ้อนผีทางภาคเหนือ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประชุม บุญน้อม (2543: 86) ได้ทำรายงานวิจัยเป็นโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษากับความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านวงปี่พาทย์พื้นเมือง ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง สรุปผลการวิจัยพบว่า วงปี่พาทย์พื้นเมืองเป็นวงดนตรีดั้งเดิมคู่กับล้านนา เดิมเรียกว่าวงพาทย์ หรือพาทย์ก้อง วงพาทย์ก้องประกอบด้วยเครื่องดนตรี ฆ้องวง แนน (ปี่) ตะโพนมอญฉิ่ง ฉาบ ต่อมาได้มีเครื่องดนตรีจากภาคกลางเข้าไปผสม ได้แก่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม จึงเรียกว่าวงปี่พาทย์พื้นเมือง ชาวบ้านเรียกว่า “วงป๋าด” หรือ “วงทั้งทั้ง” วงปี่พาทย์พื้นเมืองยังคงมีความสำคัญในพิธีกรรมงานอวมงคลของชาวบ้าน ปัจจุบันวงดนตรีมีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็วจนกล่าวได้ว่าวงปี่พาทย์พื้นเมือง ใกล้ที่จะสูญหายไปจากชุมชนอย่างมาก เพราะไม่มีผู้สืบทอดองค์ความรู้ ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้วงปี่พาทย์ล่มสลายคือ ภาวะเศรษฐกิจของชุมชน การพัฒนาประเทศ กล่าวคือการจ้างวงปี่พาทย์พื้นเมืองไปบรรเลงในพิธีกรรมงานศพแต่ละครั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายเยอะ ในขณะที่วงดนตรีมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ เป็นเหตุทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจที่จะมีอาชีพนักดนตรีปี่พาทย์หรือที่เป็นอยู่แล้วก็หันเหไปประกอบอาชีพที่หารายได้ค่าตอบแทนสูงกว่า

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2545: 80) ศึกษาเกี่ยวกับ นาฏล้านนา เรียกได้ว่า พ้อน ของทางภาคเหนือ มีหลายประเภทแต่สามารถแยกประเภทใหญ่ๆ ได้หลายประเภท คือ พ้อนที่สืบเนื่องมาจากการนับถือผี เป็นการพ้อนที่เกี่ยวข้องกับผีและพิธีกรรม เช่น การพ้อนผีเจ้านาย การพ้อนผีผด ผีเม้ง ผีผดซอนเม้ง ซึ่งการพ้อนแบบเมืองหมายถึงศิลปะการพ้อนที่มีลีลาในแบบฉบับของคนเมือง หรือชาวล้านนา ชาวไทยใหญ่และยังมีประเภทของการพ้อนของพม่าผสมกับไทย เรียกว่า การพ้อนมานมัยเชียงตา ส่วนการพ้อนของชาวไทยใหญ่ เรียกว่าการพ้อนเงี้ยว การพ้อนในแบบต่างๆ นั้น มักจะปรากฏในการแสดงละคร การพ้อนประเภทเหล่านี้เป็นการพ้อนที่มีผู้คิดสร้างสรรค์ขึ้นในการแสดงละครพื้นทาง ราวสมัยรัชกาลที่ 5

ปานจรี ดือนันต์ลาภ (2549: 89) ได้กล่าวไว้ในบทสรุปของงานวิจัยเรื่องการสืบทอดวงป๋าด ในอำเภอเมืองจังหวัดลำปางว่า การสืบทอดวงป๋าดเมืองส่วนใหญ่เป็นการสืบทอดจากบรรพบุรุษ แสดงให้เห็นว่าครอบครัวยังคงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการปลูกฝังเรื่องราวหรือสิ่งต่างๆ ให้กับสมาชิก

สภาวะสิ่งแวดล้อมในครอบครัวจะเป็นตัวสร้างลักษณะนิสัย ความชอบและความคุ้นเคยได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าสมาชิกจะไม่ได้รับการสืบทอดโดยตรง และสภาพปัจจุบันจะวงป่าดเมืองจะไม่มีผู้สืบทอดมากนัก จากการที่ได้สัมผัสกับวงป่าดเมืองมาโดยตลอด แต่ก็ทำให้เกิดการซึมซับด้านบทเพลง วัฒนธรรม อย่างน้อยก็คงยังสามารถถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้ทราบว่า วงป่าดมีลักษณะเป็นเช่นไร

วดีพร จิตต์สถาพร (2549: 59) ได้ศึกษาการรำผีมอญของชาวไทยรามัญ ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ได้พบว่าการรำผีมอญมีความเป็นมาจากการเชื่อเรื่องผีบ้านหรือผีบรรพบุรุษ ของชาวไทยรามัญ จึงทำให้เกิดข้อปฏิบัติ ข้อห้ามต่างๆ ซึ่งเมื่อทำผิดก็จะเกิดการผิดผี ต้องมีการขอขมา รำถวาย และบทบาทหน้าที่ของพิธีในการรำผีมอญคือ ทำหน้าที่ในการปลุกฝัง ความเชื่อ ความศรัทธา การปลุกฝังมารยาทในสังคมการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี การควบคุม ความประพฤติของบุคคลในสังคม

พัชรชัย สิริโชค (2551: 133) ได้ศึกษาเพลงประกอบพิธีกรรม: กรณีศึกษาวงป่าดคณะหนองเอี้ยง อำเภอมือง จังหวัดพะเยา พบว่าจากการวิเคราะห์เพลงหลักในพิธีกรรมพ่อนผีพะเยา เพลงที่อยู่ในบันไดเสียง ฟา ได้แก่ เพลงก่ายยาว เพลงเก้าห้า เพลงมอญหลวง เพลงในบันไดเสียงโด และบันไดเสียงที่ได้แก่เพลงมวย ส่วนเพลงยกศพนมีการใช้บันไดเสียง 3 บันไดเสียงได้แก่บันไดเสียง ฟา บันไดเสียงโด และบันไดเสียงซอล

กิตติภักดิ์ ดงวัง (2553: 202) ได้ศึกษาดนตรีเข้าผีมด: กรณีศึกษา บ้านสองชั้น ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ใช้เพลงและพิธีกรรมการบรรเลง 3 รูปแบบคือ เพลงในพิธีกรรมบูชาครู เพลงในพิธีกรรมการเข้าทรงผีมด ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมคือ ระนาดเอก ข้องวงใหญ่ ปี่สไล ตระโกลาง แคนแปด กลองตะโพน กลองตุ้ม กลองกันตรึม ฉาบเล็กและฉิ่ง

ณัฐพงศ์ ปันดอนทอง (2553: 119) ได้ศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรมการพ่อนผีมด ผีเม็ง: กรณีศึกษาวงป่าดเมืองคณะวัดเขียงยืน อำเภอมืองจังหวัดเชียงใหม่ ได้พบว่า วงป่าดเมืองคณะวัดเขียงยืนเป็นวงดนตรีที่ใช้สำหรับบรรเลงเพื่อประกอบการพ่อนผีของผีเม็ง ผีเม็ง และเกี่ยวกับงานศพของชาวล้านนาเชียงใหม่ โดยใช้เพลงหลักในพิธีกรรมทั้งหมด 9 เพลงได้แก่ เพลงโหมโรง เพลงผีมด กิณน้ำมะพร้าว เพลงผีมดห้อยผ้า เพลงผีกุลา เพลงมวย เพลงลูกกุยเวย เพลงแห่ยงหลวง เพลงแห่ยงกลางและเพลงฉัตร เป็นเพลงที่สืบทอดกันมานานของวงป่าดเมืองคณะวัดเขียงยืน

วสันต์ แจกแจ่ม (2557: 138) ได้ศึกษาเปรียบเทียบบทบาททางดนตรีในพิธีกรรมชาวบ้าน กรณีศึกษา พ่อนผีมด-ผีเม็ง พิธีเหยาและโนราโรงครู ผลการศึกษาพบว่า พิธีกรรมพ่อนผีมด-ผีเม็ง พิธีเหยาและโนราโรงครู เป็นพิธีกรรมที่มีการสืบทอดทางอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองอย่างชัดเจน และสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตกับอำนาจความเชื่อพลังความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม

จากข้อมูลด้านเอกสารวิชาการ บทความทางวิชาการและงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นฐานข้อมูลพื้นฐาน เพื่อศึกษาเป็นแนวทางและประยุกต์ใช้ในการทำวิจัย เรื่อง ศึกษาวงป่าดเมืองช่วงแถมบันเทิงศิลป์ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม็งและผีมดซอนเม็ง อำเภอมือง จังหวัดลำปาง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าและวิจัยเรื่อง ศึกษาวงป่าดเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ จากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมข้อมูลจากการออกปฏิบัติภาคสนามเป็นแนวทางในการศึกษา จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมนำมาวิเคราะห์เรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยในรูปแบบการบรรยาย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการดำเนินการศึกษาวิจัยดังขั้นตอนต่อไปนี้

การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

การศึกษาและรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลต่างๆ ทั้งด้านเอกสาร งานวิจัยและข้อมูลภาคสนามรายละเอียดดังนี้

1. กำหนดหัวข้อที่จะศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องทฤษฎีเกี่ยวกับดนตรีประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้ง โดยรวบรวมศึกษาค้นคว้าจากแหล่งความรู้ต่างๆ และข้อมูลภาคสนามดังนี้

- 1.1 สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 1.2 สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 1.3 สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล
- 1.4 สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- 1.5 สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- 1.6 หอสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 1.7 หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

2. รวบรวมข้อมูลจากประสบการณ์ตรงของบุคคลในชุมชน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้ง ผีมดซอนเม้ง โดยตรง ด้วยการลงพื้นที่ภาคสนามและการรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ได้ใช้อุปกรณ์ในการเก็บข้อมูลได้แก่

- 2.1 สมุดบันทึกข้อมูลภาคสนาม ใช้ในการบันทึกโน้ต
- 2.2 เครื่องบันทึกเสียง
- 2.3 กล้องบันทึกภาพนิ่ง และ ภาพเคลื่อนไหว

3. รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ของสมาชิกภายในวงดนตรีช่างแต้มนันเทิงศิลป์

การจำแนก และจัดทำข้อมูล

1. จำแนกข้อมูลเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของดนตรีประกอบพิธีกรรมการพ่อนผีמד ผีเม้ง และผีמדซอนเม้ง ของวงช่างแต้มนันเทิงศิลป์ จังหวัดลำปาง
2. จำแนกข้อมูลเพื่อศึกษาขั้นตอน และข้อปฏิบัติในพิธีกรรมการพ่อนผีמד ผีเม้งและผีמדซอนเม้งของจังหวัดลำปาง
3. ศึกษารวบรวมบทเพลงที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมการพ่อนผีמד ผีเม้งและผีמדซอนเม้ง ของวงช่างแต้มนันเทิงศิลป์ จังหวัดลำปาง

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ลงพื้นที่ภาคสนามและเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้แยกประเภทข้อมูล ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ได้แก่

1. ศึกษาประวัติ ความเป็นมา และสภาพปัจจุบันของวงป้าตเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์
 - 1.1 ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีช่างแต้มนันเทิงศิลป์
 - 1.2 สภาพปัจจุบันของวงช่างแต้มนันเทิงศิลป์
 - 1.2.1 การสืบทอดหัวหน้าวง
 - 1.2.2 เครื่องดนตรีภายในวง
 - 1.2.3 นักดนตรีภายในวง
 - 1.2.4 การรับงาน
 - 1.2.5 การถ่ายทอดบทเพลง การเรียนการสอน
 - 1.2.6 การไหว้ครู
2. ศึกษาดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมการพ่อนผีמד ผีเม้งและผีמדซอนเม้งของป้าตเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์ในจังหวัดลำปาง
 - 2.1 ประวัติของพิธีกรรมพ่อนผีמד ผีเม้งและผีמדซอนเม้งในจังหวัดลำปาง
 - 2.2 องค์ประกอบของพิธีกรรมพ่อนผีמד ผีเม้งและผีמדซอนเม้งในจังหวัดลำปาง
 - 2.3 พิธีกรรมพ่อนผีמד
 - 2.4 พิธีกรรมพ่อนผีเม้ง
 - 2.5 พิธีกรรมพ่อนผีמדซอนเม้ง
 - 2.6 ศึกษาเพลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีמד ผีเม้งและผีמדซอนเม้ง
 - 2.6.1 เพลงมอญหลวง
 - 2.6.2 เพลงลูกกุยเวย(มวย)
 - 2.6.3 เพลงมอญแก้ห้า
 - 2.6.4 เพลงมอญลำปาง
 - 2.6.5 เพลงปราสาทไหว

2.6.6 เพลงผีמדห้อยผ้า

2.6.7 เพลงมอญ

2.6.8 เพลงตัดหัวกล้วย

2.6.9 เพลงเลี้ยงครูปีพาทย์

2.6.10 เพลงลูกกษัตริย์(ส่งผี)

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าเพลงประกอบพิธีกรรม
2. สรุปผลและอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์
3. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ศึกษาวงปาดเมืองช่างแต้มนันทิงศิลป์ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยได้ศึกษาประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบันของวงปาดเมืองช่างแต้มนันทิงศิลป์และศึกษาดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมการพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้งในจังหวัดลำปาง ซึ่งข้อมูลทั้งหมดได้จากเอกสารตำราวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์และการลงพื้นที่ภาคสนาม

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของวงปาดเมืองช่างแต้มนันทิงศิลป์

ภาพประกอบ 1 วงปาดเมืองช่างแต้มนันทิงศิลป์

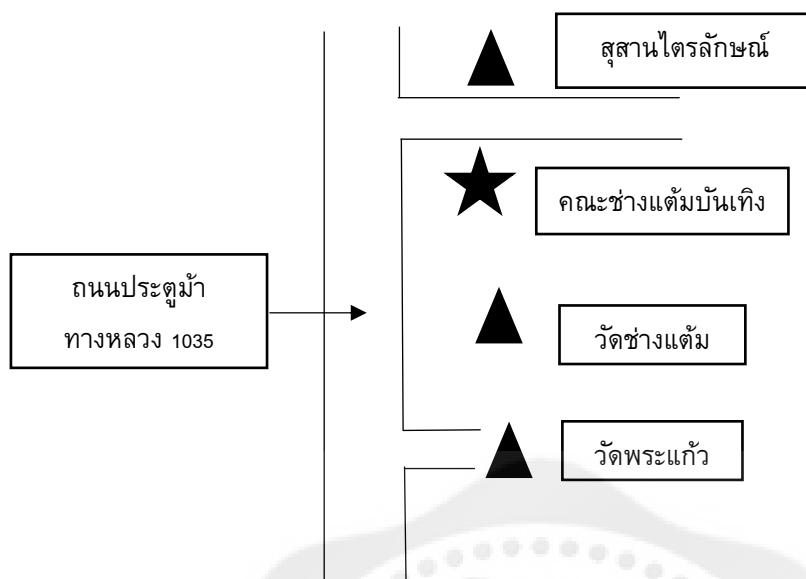
ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตย์, (2559)

1.1 ประวัติความเป็นมาของวงช่างแต้มนันทิงศิลป์

จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดหนึ่งของทางภาคเหนือ ที่แต่ก่อนนั้นเป็นที่ตั้งของดินแดนล้านนา เป็นแหล่งวัฒนธรรมของการพ่อนผีมด ผีเม้ง ผีมดซอน ผีบรรพบุรุษ ผีปู่ย่า ผีเจ้านาย วงปี่พาทย์ของทางภาคเหนือชาวลำปางมักจะเรียกว่า วงปาดเมือง ตามภาษาท้องถิ่น ซึ่งวงปาดเมืองล้านนามีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้งอยู่หลายพื้นที่ทั้งยังจัดในช่วงหลังออกพรรษาจนก่อนจะถึงวันเข้าพรรษาในปีถัดไป จากคำบอกเล่าของนายอำนวย มหามิตร ซึ่งได้เป็นหัวหน้าวงปาดเมืองช่างแต้มนันทิงศิลป์ ได้บอกประวัติเกี่ยวกับวงของตนว่า วงปาดเมืองช่าง

แต่มันถึงศิลปินนั้น ตั้งแต่ก่อนนั้นได้ใช้ชื่อของวงป่าดเมืองว่า คณะบ้านช่างแต้ม ในตอนแรกนั้น คณะบ้านช่างแต้มได้มีหัวหน้าวงชื่อ ครูเต้า ไชยรุ่งเรือง ซึ่งท่านได้ก่อตั้งวงป่าดเมืองคณะบ้านช่างแต้ม เป็นหัวหน้าคณะครูเต้า ไชยรุ่งเรืองเป็นนักเปียโนพื้นเมืองของลำปางมีความถนัดทางด้านของระนาด พี่ฉวง เปี๊ยะ และมีความสนิทสนมกับครูสิงห์คำ มาคำจันทร์ ทั้งสองท่านเป็นนักดนตรีเปียโนพื้นเมืองลำปางที่มีชื่อเสียงอย่างมากในสมัยนั้น และ นายพล มหามิตร บิดาของนายอำนาจ มหามิตร ได้เข้าร่วมวงเปียโนกับครูเต้า ไชยรุ่งเรือง โดยส่วนใหญ่จะทำหน้าที่บรรเลงกลองรับ ซึ่งในขณะนั้นนายอำนาจ มหามิตร ก็ได้ติดตามบิดาไปเฝ้าดูงานฟ้อนผีหลายงาน ทำให้ได้มีโอกาสในการฝึกบรรเลงกลองจากบิดา นายพล มหามิตร เป็นคนกลองของวงป่าดเมืองในสมัยนั้นและจากครูที่มีชื่อเสียงในอดีต เช่นเคยเรียนฆ้องวงกับครูสิงห์คำ มาคำจันทร์ เรียนระนาดเอกกับครูเต้า ไชยรุ่งเรือง

การต่อเพลงในสมัยนั้นจะต้องต่อในขณะที่ได้มาบรรเลงในงานพิธีกรรม หรือเล่นดนตรีตามเสียงเพลงที่ได้ยิน จนสามารถบรรเลงได้เอง เครื่องดนตรีที่วงบ้านช่างแต้มใช้นั้นเป็นของวัดแทบทั้งหมด เครื่องดนตรีของวัดก็ได้มาจากชาวบ้านและเจ้าอาวาสวัดร่วมกันจัดซื้อ จัดหาเพื่อสามารถนำเครื่องดนตรีเหล่านี้ไปบรรเลงในพิธีกรรมภายในวัด รวมไปถึงบรรเลงในพิธีกรรมฟ้อนผีที่ชาวบ้านบริเวณนั้นได้จัดขึ้น ภายหลังเมื่อครูเต้า ไชยรุ่งเรืองได้ถึงแก่กรรม นายพล มหามิตร จึงได้รับสืบทอดวงป่าดเมืองต่อและรับงานต่าง ในชื่อคณะบ้านช่างแต้มเหมือนเดิมจนกระทั่ง เมื่อนายพล มหามิตร ได้ถึงแก่กรรม บุตรชายคือนายอำนาจ มหามิตร จึงได้สืบทอดวงบ้านช่างแต้มและได้เปลี่ยนชื่อเป็น วงช่างแต้มบันเทิงศิลป์ในปีพุทธศักราช 2530 จนถึงปัจจุบันและส่วนใหญ่วงนี้จะมีชื่อเสียงในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง อีกทั้งบางครั้งก็ยังรับงานในจังหวัดใกล้เคียงเช่นจังหวัดเชียงใหม่ พะเยา ปัจจุบันคณะช่างแต้มบันเทิงศิลป์ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 212 ถนน ประตุม้า ตำบลเวียงเหนืออำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

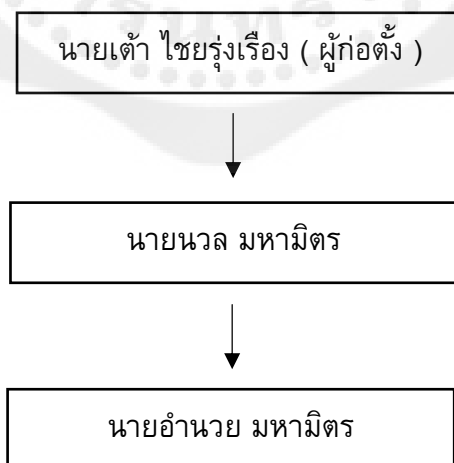

ภาพประกอบ 2 แผนภูมิที่ตั้งคณะช่างแต้มบ้านเท่งศิลป์ จังหวัดลำปาง

1.2 สภาพปัจจุบันของวงช่างแต้มบ้านเท่งศิลป์

1.2.1 การสืบทอดหัวหน่าว

ผู้ก่อตั้งคือนายเต้า ไชยรุ่งเรือง เมื่อก่อนถึงแก่กรรมได้มอบให้นายนวล มหามิตร เป็นผู้ดูแล ต่อมาเมื่อมีอายุมากขึ้นก็ได้มอบให้ นายอำนาจ มหามิตร หัวหน่าวคนปัจจุบันเป็นผู้ดูแล

ภาพประกอบ 3 แผนภูมิแสดงการสืบทอดของหัวหน่าวช่างแต้มบ้านเท่งศิลป์

1.2.2 เครื่องดนตรีภายในวง

วงปาดเมืองช้างแตรมบันเทิงศิลป์ แบ่งเป็น 2 ประเภทตามลักษณะของการบรรเลงได้แก่ เครื่องตีกับเครื่องเป่า แต่ก่อนนั้นจะต้องยืมเครื่องดนตรีของวัดช้างแตรม ต่อมาในปัจจุบันได้มีการจัดซื้อเครื่องใหม่เพื่อสะดวกต่อการนำมาบรรเลงในพิธีกรรมพืชมิด ผีเม็งและผีดชอนเม็ง ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้ ก้องวง(ฆ้องวง) ระนาดเอก ระนาดทุ้ม กลองรับ กลองเต่งทั้ง แนนหลวง แนน้อย ไม้ฆานาบหรือไม้เห็บ ลึง สว่า

ภาพประกอบ 4 ฆ้องวง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ก้องวง (ฆ้องวง)

รูปร่างลักษณะ

ฆ้องวงหรือก้องวง เป็นเครื่องดนตรีที่มีแหล่งกำเนิดเสียงจากการสั่นสะเทือนของวัตถุในตัวเอง ประเภท Idiophones ฆ้องวงของวงปาดเมืองช้างแตรมบันเทิงศิลป์ มีลักษณะคล้ายกับฆ้องวงใหญ่ของภาคกลาง ลักษณะของเรือนฆ้องทำด้วยไม้หวายขัดเป็นวง มีจำนวนลูกฆ้องทั้งหมด 16 ลูก และลูกฆ้องทำมาจากทองเหลือง ตัวฆ้องวงใหญ่สูงประมาณ 24 เซนติเมตร สมัยก่อนนั้นฆ้องวงใหญ่ของวงปาดเมืองช้างแตรมบันเทิงศิลป์นำมาจากพม่า ต่อจากนั้นก็มีการผลิตเครื่องดนตรีภายในจังหวัดลำปาง สามารถหาซื้อได้จากที่จังหวัดลำปาง

วิธีการบรรเลง

ก้องวงมีบทบาทในการดำเนินทำนองภายในวงปาด จะบรรเลงเป็นแบบอิสระ คือตีคลอประสานกับเครื่องดนตรีภายในวง และตีบางเพลงเป็นรูปแบบมือฆ้องวงใหญ่เหมือนวงดนตรีปี่พาทย์ภาคกลาง

ภาพประกอบ 5 ระนาดเอก

ที่มา: อีสรภาพ ไซยอำมาตร. (2559).

ระนาดเอก หรือ ปาดเอก

รูปร่างลักษณะ

ระนาดเอก หรือ ปาดเอก เป็นเครื่องดนตรีเป็นเครื่องนำภายในวงปาด เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ที่มีแหล่งกำเนิดเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของวัตถุ (Idiophones) ผืนระนาดเอกส่วนใหญ่ทำมาจากไม้ไผ่บงหรือไม้เนื้อเกร็ด และชาวจังหวัดลำปางมักเรียกใช้ไม้เกร็ดมาทำระนาด เหลาจนมีความหนาประมาณ 1.5 เซนติเมตร ไม่ใช้ตะกั่วถ่วงผืนระนาด วงปาดจะนำตะกั่วออกแล้วคว้านไม้ เพื่อให้เกิดเสียงตรงกับท่วงปาดต้องการ

วิธีการบรรเลง

การบรรเลงของวงปาดเมืองช้างแต่ฉบับนี้ถึงศิลปนั้น จะนิยมตีเป็นคู่แปดและบรรเลงทำนองหลัก ไม่มีเทคนิคมากเท่ากับการตีระนาดของภาคกลาง เวลาตีจะใช้ไม้แข็งตีเพื่อจะให้เกิดเสียงที่ตั้งเหมาะสำหรับการฟ้อนผึของจังหวัดลำปาง

ภาพประกอบ 6 ระนาดทุ้มหรือปาดทุ้ม

ที่มา: อีสรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ระนาดทุ้ม หรือ ปาดทุ้ม

รูปร่างลักษณะ

ระนาดทุ้ม หรือ ปาดทุ้ม เป็นเครื่องดนตรีที่เป็นผู้บรรเลงตามระนาดเอก เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี มีแหล่งกำเนิดเสียงจากการสั่นสะเทือนของวัตถุ (Idiophones) ฆ้องระนาดทุ้มทำจากไม้มะหาด ไม้แดง ลูกระนาดมีจำนวน 17 ลูก แต่ละลูกจะตัดความยาวแบบลดหลั่นกันลงไป และการตั้งเสียงปาดทุ้มไม่ใช่ลูกตะกั่วถ่วงฆ้องระนาดทุ้ม เช่นเดียวกับกับปาดเอกหรือระนาดเอก จะะรู้หัวกับท้ายของลูกระนาดแต่ละลูกแล้วร้อยด้วยเชือกเรียงต่อกันเป็นผืน

วิธีการบรรเลง

การบรรเลงปาดทุ้มของวงช่างแต้มนั้นเทิ่งศิลป์ จะบรรเลงคลอประสานกับเครื่องดนตรีภายในวง และหน้าที่ส่วนใหญ่จะบรรเลงเป็นเครื่องตาม ใช้ไม้ฉนวนในการตีเพื่อให้เกิดเสียงที่มีลักษณะทุ้มและไม่ดังมาก นุ่มนวล ช่วยทำให้เพลงพ้องผืนภายในวงมีเสียงที่ไพเราะขึ้น

ภาพประกอบ 7 กลองรับ

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

กลองรับ

รูปร่างลักษณะ

เป็นกลองสองหน้าขนาดเล็ก มีลักษณะคล้ายตะโพนไทย เป็นเครื่องดนตรีประเภทตีทำให้เกิดการสั่นสะเทือนของแผ่น (Membranophones) ความยาวของกลองรับมีความยาวประมาณ 35-40 เซนติเมตร และมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 21 เซนติเมตร ลักษณะของเสียงคล้ายกับกลองเต่งทึง แต่มีที่เสียงสูงกว่ากลองเต่งทึงเล็กน้อย

วิธีการบรรเลง

การบรรเลงกลองรับของวงปี่ดเมืองช้างแถมบันเทิงศิลป์ ผู้เล่นจะใช้มือตีเพียงด้านเดียว ตีรับกับกลองเต่งทึง ตีรวบ้าง ตีขัดบ้างตามจังหวะของเพลงและตีตามความสนุกสนานบางเพลง เช่น เพลงฟ้อนผี เพลงร่ำวงต่าง ๆ

ภาพประกอบ 8 กลองเต่งกึ่ง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

กลองเต่งกึ่ง

รูปร่างลักษณะ

กลองเต่งกึ่งมีลักษณะที่เหมือนกับตะโพนมอญ เป็นเครื่องดนตรีประเภทตีทำให้เกิดการสั่นสะเทือนของแผ่น (Membranophones) เป็นกลองที่ใช้ตีกำกับจังหวะของวงปาดเมือง โดยที่หุ้नกลองจะไม่ปล่องกลางใช้หนังวัวมาขึงหน้ากลอง มีด้านหนึ่งใหญ่ อีกด้านหนึ่งเล็ก หน้ากลองด้านเล็กมีเส้นผ่านศูนย์กลางยาวประมาณ 45 เซนติเมตร ส่วนหน้ากลองด้านใหญ่มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 52 เซนติเมตร ความยาวของหุ้नกลองยาวประมาณ 75 เซนติเมตร มีขาสำหรับใช้วางตัวกลอง และกลองเต่งกึ่งนี้จะถูกเรียกชื่อตามเสียงที่ดังออกมาเป็นเสียงเต่ง กับ เสียงกึ่ง

วิธีการบรรเลง

การบรรเลงกลองเต่งกึ่ง ใช้ตีกำกับจังหวะหน้าทับ ร่วมกับเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ ภายในวงปาดเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์ ส่วนใหญ่มักจะใช้หน้าทับลาว ใช้บรรเลงควบคู่ไปกับกลองรับ ดีเป็นรูปแบบต่างๆ ตามความสามารถของผู้เล่น

ภาพประกอบ 9 แหนหลวง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

แหนหลวง

รูปร่างลักษณะ

แหนหลวงเป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่า ที่มีแหล่งกำเนิดเสียงจากการสั่นสะเทือนของอากาศ (Aerophones) ชาวพื้นเมืองภาคเหนือจะเรียกว่าปีแน มีขนาดใหญ่กว่าแนน้อย กลิ้งขึ้นจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ประดู่ ไม้พยุง มีความยาวประมาณ 40 เซนติเมตร มีการเจาะรูเปิด ปิดเสียง 7 รูลำโพงทำจากทองเหลือง

วิธีการบรรเลง

ในการบรรเลงของปีแนหรือแหนหลวงนั้น วงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์จะเป่าบรรเลงคลอประสานกับเครื่องดนตรีภายในวง มักจะเป่าพร้อมกับปีแนน้อย ปีแนหลวงมีเสียงที่นุ่มนวล เลยทำให้ส่วนใหญ่บรรเลงเป็นเครื่องตาม

ภาพประกอบ 10 แนน้อย

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

แนน้อย

รูปร่างลักษณะ

แนน้อยเป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่าที่มีแหล่งกำเนิดเสียงจากการสั่นสะเทือนของอากาศ (Aerophones) เป็นเครื่องเป่าประเภทลิ้นคู่ ทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ประดู่ ไม้พยุง เป็นต้น มีขนาดความยาวประมาณ 24 เซนติเมตร ประกอบด้วยรู 6 รูกับรูนิ้วค้ำอีก 1 รู ลักษณะเช่นเดียวกับแนหลวง แต่แนน้อยไม่มีกระบังปี ขนาดลำโพงเล็กกว่าแนหลวง ลักษณะของเสียงจึงมีเสียงที่เล็กแหลมกว่าแนหลวง

วิธีการบรรเลง

ในการบรรเลงของวงปาดเมืองช่างแต้มบันเท็งศิลป์นั้น แนน้อยจะเป็นตัวนำของวง เพราะเสียงที่ดัง สามารถปรับเสียง ปรับลิ้นให้เป็นหลายทำนองให้เหมาะสมตามสถานการณ์ที่บรรเลงนั้น มีลูกเล่นที่แพรวพราว มีการล้อเหลี่ยมล้ำหน้า หรือตามหลังแล้วแต่บางเพลงที่วงใช้เล่น ถ้าแนน้อยขึ้นเสียง โด จะเป็นเพลงปราสาทไหว หรือถ้าขึ้นเสียง ซอลจะเป็นเพลงแห่่งน้อย เป็นต้น

ภาพประกอบ 11 ไม้ขนาบหรือไม้เห็บ

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ไม้ขนาบ หรือ ไม้เห็บ

รูปร่างลักษณะ

ไม้ขนาบเป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ใช้สำหรับประกอบจังหวะภายในวง ทำมาจากไม้ไผ่ ยาวประมาณ 75 เซนติเมตร ได้ผ่าครึ่งแต่ไม่ให้ไม้ไผ่ขาดออกจากกัน ไม้ขนาบหรือไม้เห็บส่วนใหญ่ ใช้ไม้ไผ่ที่สด เพราะจะทำให้เสียงไม่ดังจนเกินไป วงปาดซางแต่มบันเทิงศิลป์ มักจะนำมาใช้สำหรับ พิธีกรรมพ่อนผีเม็ง กับผีมดซอนเม็ง ซึ่งจะไม่พบในพิธีกรรมพ่อนผีมด

วิธีการบรรเลง

ในการบรรเลงของวงปาดเมืองซางแต่มบันเทิงศิลป์นั้น จะนำไม้ขนาบหรือไม้เห็บมาตีให้ กำกับจังหวะภายในวง โดยจะตีหรือตบตามจังหวะเสียงฉับของฉิ่งเพียงเท่านั้น

ภาพประกอบ 12 สิ่ง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

สิ่ง

รูปร่างลักษณะ

สิ่งเป็นเครื่องกำกับจังหวะในวงปาดเมือง มีลักษณะคล้ายกับฉิ่งผสมกับฉาบของภาคกลาง มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 10 เซนติเมตร ปลายของของสิ่งจะบานออกเล็กน้อยแต่ไม่เท่าฉาบเล็กของดนตรีไทย มีความหนาเหมือนกันฉิ่ง

วิธีการบรรเลง

ใช้บรรเลง ตีประกอบจังหวะลูกตก บางเพลงบรรเลงประกอบจังหวะเพิ่มความหนักเบาของเสียงดนตรี

ภาพประกอบ 13 สว่า

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

สว่า

รูปร่างลักษณะ

สว่า เป็นคำเรียกของคนลำปาง ใช้เรียกตามเสียงที่ดี ซึ่งในภาคกลางจะเรียก ฉาบใหญ่ ทำด้วยโลหะทองเหลือง มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 25 เซนติเมตร

วิธีการบรรเลง

ใช้บรรเลงตีประกอบจังหวะของเพลง เพื่อเพิ่มความสนุกสนาน เพิ่มสีสันในการบรรเลงของเพลงประเภทมอญ

1.2.3 นักดนตรีภายในวงป้าดเมืองช่างแต้มบ้านเทิงศิลป์

นักดนตรีภายในวงจะเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ทางด้านพิธีกรรม พิธีในจังหวัดลำปาง และยังสามารถบรรเลงเพลงพื้นเมืองของภาคเหนือได้เป็นอย่างดี

ภาพประกอบ 14 นายอำนาจ มหามิตร

ที่มา: อนิรุธ เวียงลคอร. (2557).

1. ชื่อ - สกุล	นายอำนาจ มหามิตร (หัวหน่าว)
วัน/เดือน/ปีเกิด	3 มกราคม 2508 ปัจจุบันอายุ 52 ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 212 ถนนประตูม้า ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง
จังหวัดลำปาง 52000
เบอร์โทรศัพท์	081-2872271
การศึกษา	ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี
สถานภาพ	สมรสและมีบุตร 1 คน

อาชีพหลัก	ข้าราชการครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนเมืองมายวิทยา
เครื่องดนตรีหลัก	ระนาดเอก ข้องวง
เริ่มฝึกดนตรี	บิดานายนวล มหามิตร เป็นผู้สอนข้องวง
เพลงที่ใช้ฝึก	มอญลำปาง แก้วห้า มอญหลวง
งานที่รับบรรเลง	งานแห่พื้นเมือง งานพืชมณีในจังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงใหม่
ค่าจ้าง	งานพืชมณีต่อหนึ่งงานประมาณ 6,000 บาท และแบ่งให้สมาชิก ในวงคนละ 500 - 600 บาท

ภาพประกอบ 15 นายผัด คำบุญทา

ที่มา: อีสรภาพ ไชยอำมาตย์. (2559).

2. ชื่อ – สกุล	นายผัด คำบุญทา
วัน/เดือน/ปีเกิด	1 มีนาคม 2483 ปัจจุบันอายุ 77 ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านพิชัย หมู่ 1 ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000
เบอร์โทรศัพท์	-
การศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านพิชัย
สถานภาพ	สมรสและมีบุตร 1 คน
อาชีพหลัก	ก่อสร้างทั่วไป
เครื่องดนตรีหลัก	ระนาดทุ้ม
เริ่มฝึกดนตรี	บิดาเป็นผู้สอนและเริ่มฝึกกับญาติในวงป้าดเมืองช้างแต่ม บันเทิงศิลป์
เพลงที่ใช้ฝึก	มอญลำปาง แก้วห้า มอญหลวง

งานที่รับบรรเลง งานแห่พื้นเมือง งานพ้อนผีในจังหวัดลำปาง
ค่าจ้าง งานพ้อนผีต่องานประมาณ 500 - 600 บาท

ภาพประกอบ 16 นายจรูญ ไชยชนก

ที่มา: อีสรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

3. ชื่อ – สกุล นายจรูญ ไชยชนก
วัน/เดือน/ปีเกิด 8 เมษายน 2500 ปัจจุบันอายุ 60 ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 483 หมู่ 12 ถนนประตุม้า บ้านวังหม้อ อำเภอเมือง
จังหวัด ลำปาง 52000
เบอร์โทรศัพท์ 082-9084513
การศึกษา ระดับมัธยมศึกษา 3 โรงเรียนราชวิทยา
สถานภาพ โสด
อาชีพหลัก รับจ้างทั่วไป
เครื่องดนตรีหลัก แหหลวง
เริ่มฝึกดนตรี ได้เริ่มฝึกหัดแหหลวงโดยบิดาเป็นผู้สอน
เพลงที่ใช้ฝึก มอญลำปาง แก้วห้า แม่ดำโปน
งานที่รับบรรเลง งานแห่พื้นเมือง งานพ้อนผีในจังหวัดลำปาง
ค่าจ้าง งานพ้อนผี งานแห่ต่องานประมาณ 500-600 บาท

ภาพประกอบ 17 นายมนัส หมื่นสืบ

ที่มา: อีสรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

4. ชื่อ – สกุล	นายมนัส หมื่นสืบ
วัน/เดือน/ปีเกิด	4 ตุลาคม 2493 ปัจจุบันอายุ 67 ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 188 บ้านท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000
เบอร์โทรศัพท์	-
การศึกษา	ประถมศึกษา 4 โรงเรียนเทศบาล 1
สถานภาพ	สมรสและมีบุตร 1 คน
อาชีพหลัก	รับจ้างทั่วไป
เครื่องดนตรีหลัก	กลองรับ
เริ่มฝึกดนตรี	เริ่มฝึกหัดจากหัวหน้าวงเป็นผู้สอนกลอง
เพลงที่ใช้ฝึก	มอญลำปาง แก้วห้า มอญหลวง
งานที่รับบรรเลง	งานแห่พื้นเมือง งานพ็อนผีในจังหวัดลำปาง
ค่าจ้าง	งานพ็อนผี งานแห่ต้องงานประมาณ 500-600 บาท

ภาพประกอบ 18 นายสวัสดิ์ อินตาวง

ที่มา: อีสรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

5. ชื่อ – สกุล	นายสวัสดิ์ อินตาวง
วัน/เดือน/ปีเกิด	3 กรกฎาคม 2492 ปัจจุบันอายุ 68 ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 211 บ้านท่ามะโอ อำเภอเมือง
จังหวัดลำปาง 52000
เบอร์โทรศัพท์	-
การศึกษา	ประถมศึกษา 4 โรงเรียนบ้านหม้อ
สถานภาพ	สมรสและมีบุตร 2 คน
อาชีพหลัก	รับจ้างทั่วไป
เครื่องดนตรีหลัก	สว่า
เริ่มฝึกดนตรี	เริ่มฝึกหัดจากญาติภายในวงเป็นผู้สอน
เพลงที่ใช้ฝึก	มอญลำปาง แก้วห้า มอญหลวง แม่ดำโปน
งานที่รับบรรเลง	งานแห่พื้นเมือง งานฟ้อนผีในจังหวัดลำปาง
ค่าจ้าง	งานฟ้อนผี งานแห่ต่องานประมาณ 500-600 บาท

ภาพประกอบ 19 นายพฤก คำมาโต

ที่มา: อีสรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

6. ชื่อ – สกุล	นายพฤก คำมาโต
วัน/เดือน/ปีเกิด	13 มิถุนายน 2526 ปัจจุบันอายุ 34 ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 705/3 ตำบลตันธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000
เบอร์โทรศัพท์	062 - 9909035
การศึกษา	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวิชานารี
สถานภาพ	สมรสและมีบุตร 2 คน
อาชีพหลัก	ขับรถม้า , รับงานดนตรี
เครื่องดนตรีหลัก	ฆ้องวง ระนาดเอก
เริ่มฝึกดนตรี	เริ่มฝึกดนตรีกับพี่ชายในวงป้าด
เพลงที่ใช้ฝึก	มอญลำปาง แก้วห้า มอญหลวง แม่ดำโปน
งานที่รับบรรเลง	งานแห่พื้นเมือง งานพ็อนผีในจังหวัดลำปาง
ค่าจ้าง	งานพ็อนผี งานแห่ต้องงานประมาณ 500-600 บาท

ภาพประกอบ 20 นายอุทัย เครืออินตา

ที่มา: อีสรภาพ ไชยอำมาตร. (2560).

7. ชื่อ – สกุล	นายอุทัย เครืออินตา
วัน/เดือน/ปีเกิด	17 พฤศจิกายน ปัจจุบันอายุ 53 ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 222 ถนนประตุม้า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000
เบอร์โทรศัพท์	081 - 6811485
การศึกษา	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาล 1
สถานภาพ	สมรสและมีบุตร 1 คน
อาชีพหลัก	รับจ้างทั่วไป
เครื่องดนตรีหลัก	กลองเต่งทั้ง
เริ่มฝึกดนตรี	เริ่มฝึกหัดจากญาติภายในวงช่วยสอนกลองเต่งทั้ง
เพลงที่ใช้ฝึก	มอญลำปาง แก้วห้า มอญหลวง
งานที่รับบรรเลง	งานแห่พื้นเมือง งานฟ้อนผีในจังหวัดลำปาง
ค่าจ้าง	งานฟ้อนผี งานแห่ต่องานประมาณ 500-600 บาท

ภาพประกอบ 21 นายสมบุรณ์ ยะสิทธิ

ที่มา: อีสรภาพ ไซยอำมาตร. (2560).

8. ชื่อ – สกุล	นายสมบุรณ์ ยะสิทธิ
วัน/เดือน/ปีเกิด	22 มิถุนายน 2508 ปัจจุบันอายุ 52 ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 178 ถนนประตุม้า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000
เบอร์โทรศัพท์	081 - 2569847
การศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาล 1
สถานภาพ	สมรสและมีบุตร 1 คน
อาชีพหลัก	รับจ้างทั่วไป ทำไร่นา
เครื่องดนตรีหลัก	แนน้อย แนหลวง
เริ่มฝึกดนตรี	เริ่มฝึกหัดจากพ่อมา สักกะวงษ์ เป็นผู้สอนแนน้อยและแนหลวง
เพลงที่ใช้ฝึก	มอญลำปาง แก้วห้า มอญหลวง เพลงพ่อนแห่
งานที่รับบรรเลง	งานแห่พื้นเมือง งานพ่อนผีในจังหวัดลำปาง
ค่าจ้าง	งานพ่อนผี งานแห่ต้องงานประมาณ 500-600 บาท

ภาพประกอบ 22 นายวชิรวิทย์ เทศแก้ว

ที่มา: อีสรภาพ ไซยอำมาตร. (2560).

9. ชื่อ – สกุล	นายวชิรวิทย์ เทศแก้ว
วัน/เดือน/ปีเกิด	31 สิงหาคม 2534 ปัจจุบันอายุ 25 ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 699/1 ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 5200
เบอร์โทรศัพท์	-
การศึกษา	ปวช. วิทยาลัยเทคนิคลำปาง
สถานภาพ	โสด
อาชีพหลัก	รับจ้างทั่วไป
เครื่องดนตรีหลัก	ดีด
เริ่มฝึกดนตรี	เรียนรู้โดยสมาชิกภายในวงเป็นผู้สอนเครื่องกำกับจังหวะ
เพลงที่ใช้ฝึก	มอญลำปาง แก้วห้า มอญหลวง
งานที่รับบรรเลง	งานแห่พื้นเมือง งานพ่อนผีในจังหวัดลำปาง
ค่าจ้าง	งานพ่อนผี งานแห่ต้องงานประมาณ 500-600 บาท

1.2.4 การรับงาน

วงป๊าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์ เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง การรับงานโดยมากนั้น ผู้ว่าจ้างหรือเจ้าของงานจะเป็นผู้ติดต่อกับนายอานวย มหามิตร หัวหน้าวงโดยตรง หรือถ้าได้พบเจอวงป๊าดเมืองในงานพ่อนผีของญาติผู้ที่รู้จักก็จะตกลงว่าจ้างพร้อมกับสอบถามราคาจากหัวหน้าวงป๊าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์ การรับงานแต่ละครั้งจะขึ้นอยู่กับว่าเล่นงานอะไร สถานที่ใด ระยะเวลาไกลมากหรือไม่ ราคาไม่ตายตัว จะแตกต่างกันไปในแต่ละงาน

อัตราค่าการรับงานแสดงนั้นขึ้นอยู่กับประเภทของงาน วัน เวลา ระยะทางในการเดินทาง ซึ่งได้มีการกำหนดไว้คือ

งานพ้อนผามผีมด ผีเม็งค่าใช้จ่ายเมื่อหารค่าเฉลี่ยต่อคน จะได้รับประมาณดังนี้

- ช้างวง 500 บาท / งาน
- ระนาดเอก 500 บาท / งาน
- ระนาดทุ้ม 500 บาท / งาน
- แฉหลวง 500 บาท / งาน
- แฉน้อย 500 บาท / งาน
- กลองรับ 500 บาท / งาน
- กลองเต่งทั้ง 500 บาท / งาน
- เครื่องประกอบจังหวะ 500 บาท / งาน

งานพ้อนผามผีมดซอนเม็ง วันข้าวและวันพ้อนถวายเป็นอาหารค่าเฉลี่ยต่อคน จะได้รับประมาณดังนี้

- ช้างวง 600 บาท / งาน
- ระนาดเอก 600 บาท / งาน
- ระนาดทุ้ม 600 บาท / งาน
- แฉหลวง 600 บาท / งาน
- แฉน้อย 600 บาท / งาน
- กลองรับ 600 บาท / งาน
- กลองเต่งทั้ง 600 บาท / งาน
- เครื่องประกอบจังหวะ 600 บาท / งาน

งานแห่ตกลั้ง ในจังหวัดลำปาง งบเมื่อหารค่าเฉลี่ยต่อคน จะได้รับประมาณดังนี้

- แฉน้อย 500 บาท / งาน
- แฉหลวง 500 บาท / งาน
- กลองตะลุดปด 500 บาท / งาน
- กลองแอว 500 บาท / งาน
- สว่า 500 บาท / งาน
- ลั้ง 500 บาท / งาน
- ช้างโหม่ง 500 บาท / งาน

งานขอเพื่อนหรือครอบครัวมาปี 2559-2560				
1.	วันที่ 27	พฤษภาคม	2559	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
2.	วันที่ 7	มกราคม	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
3.	วันที่ 8	มกราคม	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
4.	วันที่ 10	มกราคม	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
5.	วันที่ 14-15	มกราคม	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
6.	วันที่ 30	มกราคม	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
7.	วันที่ 5	กุมภาพันธ์	2560	แม่
8.	วันที่ 9-10	กุมภาพันธ์	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก (8)
9.	วันที่ 12	กุมภาพันธ์	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
11.	วันที่ 18	กุมภาพันธ์	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
12.	วันที่ 26-27	กุมภาพันธ์	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
13.	วันที่ 28	กุมภาพันธ์	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
14.	วันที่ 4	มีนาคม	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
15.	วันที่ 10-11	มีนาคม	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
16.	วันที่ 17-18	มีนาคม	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
17.	วันที่ 19	มีนาคม	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
18.	วันที่ 25	มีนาคม	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
19.	วันที่ 26	มีนาคม	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
20.	วันที่ 5	มิถุนายน	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก
21.	วันที่ 11	มิถุนายน	2560	เพื่อนบ้านตัวเล็ก

ภาพประกอบ 23 ตารางรับงานวงป่าดเมืองช้างแต้มนันทิงศิลป์

ที่มา: อิศราภาพ ไชยอำมาต. (2559).

1.2.5 การถ่ายทอดบทเพลง การเรียนการสอน

การถ่ายทอดบทเพลงในวงป่าดเมืองช้างแต้มนันทิงศิลป์จะไม่มีแบบแผนตายตัว เริ่มจากผู้ที่สนใจจะต้องพอมีพื้นฐานจากโรงเรียนบ้าง หรือความคุ้นเคยกันกับสมาชิกภายในวง มีความพร้อมการเสียสละเวลาที่จะยอมมาช่วยงานโดยอาจจะได้ค่าตอบแทนเป็นเงินเล็กน้อยจากการได้ไปช่วยออกงานต่าง ๆ แล้วแต่ความเหมาะสม บ้างต้องฝึกด้วยใจโดยที่ตนไม่รับค่าตอบแทนต้องเป็นผู้มีความมานะ

โดยผู้เรียนต้องมีความใฝ่รู้ติดตามวงช้างป่าดเมืองช้างแต้มนันทิงศิลป์หลายงาน แล้วประสบการณ์จะสั่งสอนในตัวของผู้เรียนเอง โดยการต่อเพลงนั้นมักจะต่อโดยครูพักลักจำ ลงเล่นบางเพลง ตามงานต่างๆ เล่นที่ละเพลง ถ้าเริ่มฟังเสียงออกก็จะเริ่มหาลูกตกของเพลงเป็น และเล่นตามทำนองที่ตนเองนั้นได้ยิน ซึ่งผู้ใหญ่ในวงจะคอยบอกที่ละเล็กน้อยเท่านั้น ไม่ได้ต่อแบบมือต่อมือ เหมือนกับวงดนตรีป๊อปปูล่ากลาง เพียงแค่เล่นให้รู้ลูกตก แล้วเด็กที่เล่นบ่อยๆ นั้น จะเป็นเองโดยอัตโนมัติ และบางเพลงอาจจะต้องมีการสาธิตแล้วให้ศิษย์ปฏิบัติตาม ผู้ใหญ่ภายในวงจะเล่นไปที่ละวรรคแล้วให้เด็กเล่นตาม ส่วนใหญ่จะเป็นพวกแน้น้อยกับแน้หลวงเพลงป่าดเมืองในพิธีกรรมพ้องผีนั้น จะขาดปีแน้ไม่ได้ ทั้งแน้ใหญ่และแน้หลวง จึงทำให้คนที่ต้องการเรียนแน้น้อย หรือแน้หลวง จำเป็นต้องมีความแม่นยำในบทเพลงก่อนเพราะเสียงที่ออกมาจากแน้น้อย แน้หลวง จะเป็นเอกลักษณ์จากภายในวง จะทำให้เกิดความผิดพลาดไม่ได้ และพอออกงานเด็กก็จะเล่นพวกเครื่องกำกับจังหวะให้ได้เสียก่อน พอถึงเวลาที่ว่างจริงๆ ผู้ใหญ่ก็จะบอกให้เด็กไปเล่นเครื่องดนตรีให้เกิด

ความเคยชิน เพลงที่มักจะใช้ในการเรียนรู้เริ่มแรกเพื่อบอกงานพิธีพืชนิยม ผีเม้งและผีผดซอนเม้ง คือเพลงมอญ เพลงลูกก๊วยเวย(มวย) เพลงมอญเก๊าห้า

1.2.6 การไหว้ครู

ผู้ทำพิธีจะยกชั้นตั้งขึ้นเพื่อกล่าวคำในพิธียกชั้นตั้งเพื่ออัญเชิญครูบาอาจารย์ผู้ปกปักรักษา วงป่าดเมือง ให้กิจการราบรื่นเป็นไปได้อย่างดี จะกล่าวกำนวชครูยกชั้นตั้งโดยผู้อาวุโสในวงหรือ หัวหน้าวง ทำให้นักดนตรีเกิดความมั่นคง มีกำลังใจในการบรรเลงและขอให้การเริ่มบรรเลงนั้น เป็นไปได้อย่างดี ผ่านไปได้อย่างดี ไม่เกิดความผิดพลาดใด ๆ ซึ่งก่อนการบรรเลงนั้นจะใช้ดอกไม้จุ่ม น้ำนำมาประพรมเครื่องดนตรี และเทสุรา หรือเปิดฝาวางไว้ที่ชั้นตั้งเพื่อให้ครู ได้ดื่มกิน มีการเตรียม ชั้นตั้งไว้ดังนี้

1. กรวยข้าวตอก ดอกไม้
2. กรวยรูป
3. กรวยหมากพลู
4. หมากขด
5. หมากมัด
6. มะพร้าว
7. กล้วย
8. ผ้าขาว ผ้าแดง
9. เหล้า

พิธีปลดชั้นเมื่อทำเสร็จสิ้นการบรรเลงประกอบพิธีพืชนิยม ผีเม้งและผีผดซอนเม้งหัวหน้าวงหรือผู้อาวุโสจะใช้สุราที่อยู่ในชั้นตั้ง ยกชั้นแล้วจึงกล่าวขอบคุณกับเหตุการณ์ ที่ผ่านไปได้อย่างสมบูรณ์ และยังเป็นกำลัการในพิธีกรรม หัวหน้าหรือผู้ทำพิธีจะนำสุรามาประพรมเครื่องดนตรี พร้อมเทลงพื้นเล็กน้อยเพื่อให้ครูดนตรีได้รับรู้ จากนั้นจะเก็บหรือสุรามาดื่มกิน เพื่อฉลองกับสิ่งที่ผ่านมา

ภาพประกอบ 24 ชั้นตั้งไหว้ครู

ที่มา : อิศรภาพ ไชยอำมาตร, (2559)

2. ศึกษาดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมการพ่อนผีผด ผีเม้งและ ผีผดซอนเม้ง ของวงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์ในจังหวัดลำปาง

2.1 ประวัติของพิธีกรรมพ่อนผีผด ผีเม้งและผีผดซอนเม้งในจังหวัดลำปาง

จากคำบอกเล่าประวัติของพิธีกรรมที่สอบถามผู้มีความรู้ทางด้านวัฒนธรรม พิธีกรรมพ่อนผีได้บอกเล่าประวัติกับผู้วิจัยว่า เดิมสมัยโบราณการพ่อนผีผดผีเม้ง และผีผดซอนเม้งนั้น พวกผู้เฒ่าผู้แก่จะเรียกสั้น ๆ พ่อนผีบรรพบุรุษ หรือพ่อนผีปู่ย่า ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว พิธีกรรมพ่อนผีเป็นพิธีกรรมที่สืบเนื่องมาจากการนับถือผีโบราณหรือผีบรรพบุรุษของชาวล้านนา รวมไปถึงในจังหวัดลำปางโดยชาวล้านนาเชื่อว่า พวกผีที่ปกปักรักษาบ้านเมือง คุณปู่ ย่า ตา ยาย เมื่อได้ตายไปแล้วนั้นวิญญาณที่ยังคงอยู่ จะดูแลปกปักรักษาลูกหลานในตระกูลของตน ด้วยความเชื่อเหล่านี้ลูกหลานเครือญาติตระกูลจึงได้ทำการจัดตั้งหิ้งผีหรือห่อผีขึ้น เพื่อเป็นที่สิงสถิตของดวงวิญญาณ และใช้เป็นสถานที่เช่นเครื่องสังเวยประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงผีของชาวล้านนา หิ้งผีปู่ย่าจะจัดทำเป็นหิ้งสูงไว้บนหัวที่นอน ในห้องโถงภายในบ้านของลูกหลานตระกูลที่ยังคงมีการนับถือผีปู่ย่า บนหิ้งผีปู่ย่าจะมีการวางพานดอกไม้ผีปู่ย่าที่แบ่งมาจากบ้านเก่าผี นามกราบไหว้บูชา

ภาพประกอบ 25 หอผี

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ในส่วนของห่อผีปู่ย่า เกิดจากความเชื่อที่ว่า ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ได้ล่วงลับไปแล้วหลายชั่วอายุคน และเป็นญาติพี่น้องสายเลือดเดียวกัน น่าจะต้องได้อยู่รวมกันหรือสามารถอยู่รวมกันได้ทางลูกหลาน จึงสร้างห่อผีขึ้นเพื่อให้ท่านได้อยู่พักพิงในโลกของวิญญาณร่วมกัน โดยจะสร้างบ้านเรือนเดี่ยวยกพื้นสูง สร้างไว้บริเวณหัวนอนทางทิศตะวันออกซึ่งจะปลูกไว้ที่บ้านเก่าผีท่านั้นขนาดของห่อผีนั้นแล้วแต่จำนวนสมาชิกในตระกูลที่นับถือ ถ้าเป็นตระกูลใหญ่มีจำนวนสมาชิกมาก ห่อผีก็จะต้องมีขนาดที่สามารถจุคนได้ตั้งแต่ 10 - 15 คน ถึงขึ้นไปนั่งประกอบพิธีกรรมบนห่อผีได้ แต่ถ้าเป็นห่อผีปู่ย่าแบบธรรมดาจะมีขนาดที่ไม่เกิน 2 เมตร บนห่อผีจะมีหิ้งสำหรับวางพาน รูป เทียน ดอกไม้

เครื่องเช่นไหและอุปกรณ์เครื่องใช้สอยของผีปู้ย่า เช่น เสื้อผ้าสวมใส่ หวี เข็มกลัด บางแห่งจะประดับด้วยผ้าขาว ผ้าแดง หรือพวงมาลัย

เมื่อมีการพ้อนผีผด ผีเม้งและผีผดซอนเม้ง หอผีจึงเป็นสถานที่ที่ผู้ประกอบพิธีกรรมนั้นต้องมีในบริเวณใกล้เคียง และเมื่อมีพิธีกรรมพ้อนต่าง ๆ ก็จะมีการเลี้ยงผีหอ ตรงบริเวณในหอผีปู้ย่าประจำบ้าน ซึ่งการเลี้ยงผีหอนั้นก็จะเป็นการเลี้ยงร่วมกันระหว่างญาติ ในกลุ่มเครือขายตระกูลของตน ซึ่งตระกูลที่มีเชื้อสายผีผด ผีเม้งและผีผดซอนเม้งก็จะมีหอผีประจำตระกูล การเลี้ยงหอผีน้นิยมเลี้ยงกันวันช่วงเดือน 4 และ 6 เดือน จะตรงกับช่วงเดือนมกราคมและ มีนาคม การเลี้ยงหอผีจะเริ่มจากการบอกข่าวให้ญาติพี่น้องเชื้อสายของตระกูลผีทั้งหลาย ทราบถึงการเลี้ยงหอผีเมื่อใด หลังจากนั้นก็จะมีการทำความสะอาดหอผี เตรียมการจัดทำอาหาร

เครื่องเช่นไห ของโปรตของปู้ย่าที่ล่องลับ ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วยอาหารประเภทเนื้อสัตว์ เนื้อหมู เนื้อวัว เนื้อไก่ เป็นต้น รวมไปถึงผลไม้หลากชนิด เช่น มะพร้าว กล้วย นอกจากนั้นยังก็ต้องมีข้าวสุก สุรา และขนมโบราณ ต้มแดง ต้มขาว ขนมชั้น หลังจากเตรียมเสร็จก็ประกอบพิธีเลี้ยงผีโดยผู้อาวุโสหาเครื่องเช่นสังเวญ วางบนหิ้ง กล่าวคำอัญเชิญและสังเกตลมพัดถ้าหากมีเสียงลมพัดโดนกิ่งไม้ใบไม้แล้วมีเสียง จึงถือว่าผีปู้ย่ารับเครื่องเช่นสังเวญแล้ว บางแห่งก็สังเกตจากแมลงวันบินตอมอาหาร เมื่อเสร็จพิธีลูกหลานก็จะนำเครื่องสังเวญไปรับประทานอาหาร เป็นอันเสร็จพิธี

ในสมัยโบราณเชื่อกันว่าการพ้อนผีผด ผีเม้งและผีผดซอนเม้งในเมืองลำปางนั้น เจ้าผู้ครองนครเมืองลำปางหรือเจ้าหลวงเมืองลำปาง เป็นผู้นำเอาวิธีการพ้อนผีมาเผยแพร่ เพราะแต่เดิมพิธีกรรมนี้จะกระทำในคุ้มเจ้าหลวง โดยเจ้าหลวงเมืองลำปางเป็นผู้สนับสนุนออกเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีกรรม เพื่อเป็นการเชนสรวงดวงวิญญาณของบรรพบุรุษเจ้านายในอดีต และพิธีกรรมนี้ได้สืบทอดต่อกันมา ซึ่งในลำปางเป็นหนึ่งในพื้นที่ของชาวล้านนา เป็นสถานที่ที่รวมความเชื่อเกี่ยวกับผี คนโบราณก็มักจะเอาเรื่องเกี่ยวกับผีมาหลอกลูกหลาน บ้างก็กลัว บ้างก็จะเชื่อว่าผีคุ้มครอง จึงทำให้มีผีผด ผีเม้งที่ได้มีการจัดพิธีกรรมพ้อนเป็นผีที่จะปกปักรักษาบ้านเมือง ตระกูลของตนเองแล้วเนื่องจากเวลาผ่านไปนานหลายศตวรรษพิธีกรรมก็มีแปรเปลี่ยนตามกาลเวลา การพ้อนจึงเริ่มมีความแปลกใหม่ตามยุคสมัย ในสมัยนั้นดนตรีไม่ได้มีบทบาทเข้ามาเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมพ้อนผี เนื่องจากยังไม่เป็นที่รู้จักกันมากนัก

แต่ต่อมาวงศ์ตระกูล มีลูกหลานเพิ่มขึ้น ญาติทั้งหลายฝ่ายไปแต่งงานกับเครือญาติบริเวณพื้นที่เดียวกัน เริ่มมีลูกหลานมากขึ้นจนเกิดเป็นประเพณี ภาษาเหนือเรียกว่าป่าเวณี การพ้อนผีผดผีเม้ง ในสมัยนั้นยังไม่มีผีผดซอนเม้ง เนื่องจากคนโบราณเรียกสั้นๆ ว่า พ้อนผีผดผีเม้ง คนล้านนั้นจะชอบเรียกพวกพม่า ว่าพวกเม้ง อาจจะบอกได้ว่า พวกเม้งนั้นคือพวกเชื้อสายพม่าอย่างแน่นอน คำว่ามด คนโบราณก็มักจะชอบเอาสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวหรือรอบข้างเป็นชื่อเรียก ซึ่งมดนั้น มักจะพบบ่อยตามบ้านเรือนทั่วไป มดเป็นสัตว์ขยันมีระเบียบวินัย ขยันทำมาหากิน ชาวบ้านมักจะเชื่อว่ามดเป็นสิ่งมงคล ดูจากการเสียหายในสมัยก่อนจะเสียหายโดยใช้เนื้อหมูของแต่ละคนวางให้มดกิน เชื่อว่า

มดเป็นสัตว์ที่มีหูทิพย์ ตาทิพย์ จมูกทิพย์ หากมดตอมเนื้อหมูของผู้ใด ลูกหลานนั้นก็จะพร้อมใจกันนำไปทำเป็นเครื่องเซ่นไหว้บูชาเพื่อส่งวิญญาณป่วน

ผีมด ในสมัยนั้นเปรียบเปรยเป็นมาจากคำว่า แม่มด แม่หมอน อ้ายหมอน ซึ่งแปลว่า ทวด อีกความหมายหนึ่งก็แปลว่า ผู้รู้ ผู้ปกครองรักษา เมื่อผู้เฒ่าผู้แก่เสียชีวิตลง ลูกหลานเกิดความเศร้าเสียใจ อยากจะหาวิธีที่ทำให้ลืมความทุกข์และอยากให้บรรพบุรุษมีความสุขกับลูกหลานด้วย ชาวล้านนาเดิมก็เชื่อเรื่องผีอยู่แล้ว จึงเป็นไปได้ว่าจะมีพิธีกรรมการพ้อนผีมดเกิดขึ้น เพื่อเป็นตัวเชื่อมโยงให้ผีป่วนได้มาร่วมสุขกัน ได้มาพ้อนรำกันจึงเกิดการพ้อนรำในพิธีกรรมพ้อนผีมด และพ้อนผีแบบอื่น ๆ

2.2 องค์ประกอบของพิธีกรรมพ้อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้งในจังหวัดลำปาง

ความเชื่อเรื่องผีของคนสมัยโบราณ ความศรัทธาผีในล้านนาที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ก่อให้เกิดประเพณีการพ้อนผีของล้านนาที่แสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษ การเตรียมอุปกรณ์ สถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรม จะต้องมีการะบวนการจัดเตรียมในพิธีกรรมพ้อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้งหลายองค์ประกอบดังนี้

การเตรียมพื้นที่หรือสถานที่

การกำหนดพื้นที่หรือสถานที่ สำหรับทำผามผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้งนั้น เก้าผีจะเป็นคนเลือกสถานที่เอง โดยจะเลือกจากพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นลานกว้าง พื้นดินนุ่มและมั่นคงสำหรับตอกไม้ไผ่ทำผาม จัดการเวลาฤกษ์มงคลในการจัดพ้อนพิธีกรรมผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง ซึ่งในจังหวัดลำปางนั้นพิธีกรรมพ้อนผีมักจะใช้สถานที่ใกล้บ้านของตนเองที่มีหอผีอยู่ใกล้ๆ บริเวณบ้าน ถ้าบางงานที่จัดยิ่งใหญ่อย่างพ้อนผีมดซอนเม้งจะยืมสถานที่ของรัฐบาล เช่นลานอนุสาวรีย์พ่อเจ้าทิพย์ช้าง เป็นต้น

ผาม หรือ ปะรำพิธี

ผาม ลักษณะของผามเป็นปะรำพิธีในการประกอบพิธีกรรมพ้อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง จะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ผามผีมดหลังคาจะราบ ภาษาเหนือจะเรียกว่า ผามเปียง ความหมายของคำว่าผาม หมายถึงสิ่งปลูกสร้างที่ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมพ้อนผี ปลูกสร้างแบบง่าย ๆ หลังคามุงด้วยตับหญ้าคา พื้นจะปูด้วยเสื่อ มีหิ้งสำหรับตั้งเครื่องเซ่นสังเวยให้บรรพบุรุษ ผามเปียงเป็นผามที่มีหลังคาเป็นระนาบเดียวกัน ไม่มีหลังคาเป็นยอดแหลมแบบของผีเม้ง มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และในปัจจุบันนั้นถ้าพื้นที่ไม่พอบรรจุกคนที่มาเข้าร่วมพิธี จะมีการไปจัดเช่าเต็นท์มาให้ผู้พ้อนผีแทน เพราะสะดวกราคาไม่แพงมากนัก ถ้าจะต่อเติมโดยมุงหญ้าคาหรือทางมะพร้าวแล้วนั้นอาจจะไม่สะดวกในยุคของปัจจุบัน

ลักษณะของการสร้างผามเปียงนั้น จะใช้เสาที่ทำมาจากไม้ไผ่ 9 ต้น หรือ 12 ต้น ควรเป็นไม้ที่มีลักษณะแข็งแรง ซึ่งในอดีตนั้นจะกำหนดความกว้างของผามประมาณ 9 ศอก กว้าง 9 ศอก แต่ในปัจจุบันกำหนดโดยเอาพื้นที่ว่างเป็นตัวที่จะกำหนดความกว้าง อย่างน้อยต้องมีเสา 9 เสา พร้อมมุงหลังคาด้วยใบตองตึงหรือหญ้าคา นำมาวางทับกันไว้ บางงานมักจะใช้ผ้าเตนท์มากางแทนเพราะมีความสะดวกและราคาถูกกว่าด้วย

ภาพประกอบ 26 ผามผิมดหรือผามเปียง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2558).

ผามผิมัง หรือ ผามจ้อง เป็นพื้นที่ใช้สำหรับพิธีกรรมพ้องผิมังและมีความสำคัญในช่วงเวลาพ้อง ผามผิมังบางสถานที่มักจะจัดพื้นที่ให้กว้างมีไว้สำหรับม้าขี่ผิมังหลายตน ผามผิมังชาวบ้านในจังหวัดลำปางจะเรียกว่า ผามจ้อง มีลักษณะคล้ายกระโจมที่มียอดแหลม พื้นที่ภายในจะเป็นสีเหลี่ยมจัตุรัส คล้ายกับว่าจำลองมาจากปราสาทในสมัยโบราณที่มีหลังคาสูง เป็นที่สำหรับประทับของเจ้านายและทหารนักรบ

ภาพประกอบ 27 ผามผีเม็งหรือผามจ้อง

ที่มา: อิศราภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

การสร้างผามผีเม็ง หรือ ผามจ้อง จะต้องมีการปลายอดแหลมโดยหลังคาจะเป็นรูปจั่วไม้ที่ใช้เป็นโครงสร้างเสา จะต้องเป็นไม้ไผ่และวัสดุของหลังคาต้องใช้หญ้าคาเท่านั้น โดยมุงให้คลุมลงเกือบถึงพื้นดิน มีทางเข้าผามเพียงแค่นำเดียว ทางเข้ามีร่มสำหรับเจ้านายและหมวกของนักรบ เพื่อให้รับรู้ว่ามีผีเม็งมีศักยภาพความเข้มแข็งเหมาะกับนักรบ ซึ่งร่มมีไว้เพื่อกำบังเป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้ทราบว่าเป็นบริเวณเป็นคุ่มหลวง และการสร้างผามนั้นห้ามใช้ตะปูตอกไม้เด็ดขาด จะต้องใช้เชือกที่ทำจากวัสดุธรรมชาติมัดเสานั่นเพราะเป็นข้อห้ามของคนโบราณ ห้ามนำหมุดมาตอก จะทำให้ผีไม่สามารถเข้ามาในผามจ้องได้ เวลาที่จะสร้างผามผีเม็งนั้นต้องทำก่อนวันพื้ง 1 วัน และต้องสร้างให้เสร็จก่อนเที่ยงวันของวันสร้างผาม โดยสละผามจะคอยกำกับดูแลตลอดเวลา เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดในการสร้างผาม ถ้าทำผิดวิธีการสร้างจะทำให้พิธีกรรมนั้นต้องพื้งใหม่ในปีถัดไป

ผามผีเมดซอนเม็ง เป็นผามที่เกิดจากการนำรูปแบบของผามเปียงของผีเมด และผามจ้องของผีเม็ง นำมาสร้างผสมผสานกันโดยนำผามของผีเมดมา 1 ส่วน และผามผีเม็งมา 3 ส่วน แล้วกำหนดพื้นที่ของผาม 5 วา x 5 วา มีพาลัย (ปีกนก) ออก 2 ข้าง ด้านในตรงส่วนของผามจ้องจะสร้างที่วางชั้นไหว่ผีปูย่า สูงประมาณ 120 เซนติเมตร การสร้างผามผีเมดซอนเม็งนั้นจะใช้เวลาในการสร้างมากกว่า ผามผีเมด ผีเม็ง เพราะต้องมีการขึ้นคานไม้ ไหว่ผามจ้อง ต้องมีสละผามผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างผามโดยตรงมาช่วยสร้าง

ภาพประกอบ 28 ผามผีตลิ่งชัน

ที่มา: อิศราภาพ ไชยอำมาตย์. (2559).

บุคคลในพิธีกรรม

การกำหนดบทบาทของบุคคลภายในพิธีกรรมฟ้อนผีตลิ่งชัน ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีหลายบทบาท แต่ละคนมีความสัมพันธ์กันภายในของสายตระกูลผี มีการกำหนดอธิบายไว้ ดังนี้

เจ้าผี

เจ้าผี เป็นผู้อาวุโสประจำตระกูลหรือผู้ที่มีหอผีประจำตระกูลอยู่ภายในบ้าน มักจะเป็นลูกสาวคนโตของตระกูล เจ้าผีเป็นศูนย์กลางความนับถือของผีในตระกูลมีการสืบทอดจากแม่ผ่านลูก จะพบเจอในสายตระกูลของผีตลิ่งชันที่สืบเชื้อสายจากฝ่ายแม่ ในส่วนของผีตลิ่งชันจะสืบเชื้อสายมาจากฝ่ายพ่อ

ร่างทรงม้าขี่

ร่างทรงม้าขี่เป็นผู้ที่ได้รับการเลือกจากวิญญาณที่จะมาย่ำ หรือ ประทับทรงแสดงเป็นบทบาทของเทพผู้มาประทับร่าง ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นม้าขี่จะต้องเป็นลูกหลาน เป็นสมาชิกของตระกูลเหล่านั่น โดยที่วิญญาณของผีปู่ย่าจะเป็นผู้กำหนด อาจจะเป็นผู้หญิงคนใดในตระกูลก็ได้แต่ก่อนนั้นจะเป็นเพศหญิงที่แท้จริง พอมาถึงในยุคปัจจุบันบางตระกูลไม่มีผู้หญิงที่เป็นร่างทรงของม้าขี่ จึงมีผู้หญิงประเภทสองเข้ามาช่วยด้วย โดยในพิธีไม่ได้จำกัดจำนวนของผู้ทรง

มีการฟ้อนผีบางประเภทที่ไม่ได้กำหนดม้าขี่ เช่น พิธีกรรมฟ้อนของผีเจ้านาย ผีตลิ่งชัน เป็นต้น ร่างทรงม้าขี่เป็นตัวละครประกอบหลักในพิธีกรรมฟ้อนผีทั้งหลายเลยก็ว่าได้ เพราะการฟ้อนจะเกิดความสนุกสนาน จะเจียบเหวหรือไม่ว่า จะจัดงานคุ้มกับค่าใช้จ่ายหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับผู้มาร่วมงาน ซึ่งม้าขี่ผู้ที่มาร่วมงานส่วนใหญ่จะเป็นเพื่อนที่เจ้าผีเคารพและรู้จัก

จึงได้เทียบเชิญให้มาร่วมงานพ่อนผีนี้ เพื่อให้ผีบรรพบุรุษประจำตนได้กลับมาพบหน้า พุดคุยร่วมกัน พ่อนรำร่วมกัน โดยผู้ที่เฝ้าผีจะชวนม้าขี่ที่ชวนมากก็จะเป็น ผีมด ผีเม็ง ผีเจ้านาย

ภาพประกอบ 29 รำทรงม้าขี่

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ภาพประกอบ 30 เครื่องแต่งกาย

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

รำทรงม้าขี่ผีเม็ง การแต่งกายของผีเม็งในพิธีกรรม ผีเม็งจะนุ่งผ้าตารางหมากรุกยาวประมาณสามเมตรครึ่ง โดยนำผ้าผืนเดียวกันนั้นมานุ่งและพาดไหล่จะเรียกว่า ปาดกึ่งตุ้มกึ่ง ผีเม็งจะมีผ้าขาวพันอกและด้ายสายสิญจน์มัดทับผ้าพันอกอีกที ที่ศีรษะมีผ้าโพกประดับด้วยใบเม็งและมีผ้า

คล้องคอ ผีเม้งบางคนอาจจะใช้ดอกไม้สวยงามชนิดอื่นเช่น ดอกเอื้องผึ้ง ดอกกล้วยไม้ เป็นต้น เครื่องแต่งกายจะแต่งแบบลักษณะคล้ายกับนักรบโบราณ ใช้ผ้าไหมที่สีสดใส ทั้งใช้ถุง ใช้หมวก ใช้คล้อง แบ่งออกเป็นหลายลักษณะได้แก่ สวมเสื้อมีแขนผ่าอก ติดกระดุม มีผ้าคล้องคอ ผ้าโพกศีรษะ โสร่งลายตา ผ้าคาดเอว

ภาพประกอบ 31 ผีเม้ง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตย์. (2559).

ในส่วนของการแต่งกายของผีเม้งดอนเม้งนั้น จะแต่งกายแบบเดียวกับผีเม้งจะไม่แต่งกายแบบผีเม้ง เนื่องจากมีเชื้อสายของผีเม้งการแต่งกายเลยจะต้องดูเหมือนกับผีเม้ง และแต่งแบบผีเม้ง

ผีผ้าขาว

ผีผู้หญิงในพิธีกรรมพ่อนผีเม้ง เป็นผู้มีความรู้ในขั้นตอนพิธีกรรมพ่อนของผีเม้ง โดยผ้าสีขาวที่ใส่ในพิธีจะแสดงให้เห็นว่า ผีที่มาประทับร่างนั้นเป็นผู้ทรงศีลของฝ่ายหญิงตระกูลผีเม้งจะเจอในพิธีกรรมพ่อนผีเม้งเท่านั้น

ภาพประกอบ 32 ผีผ้าขาว

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ผีพญาศึก

เป็นผีในตระกูลผีเม้ง ภาษาเหนือจะเรียกว่าผีพญาเล็ก เป็นผีบรรพบุรุษที่มีเชื้อสายนักรบ เป็นผีที่มีหน้าที่ตรวจตราความเรียบร้อยของพิธีกรรมพ่อนผีเม้ง จะดูดไปป์ ไหล่พาดด้วยดาบและใส่หมวกแบบเม้ง เรียกว่ากูปละแอ

ภาพประกอบ 33 ผีพญาศึก

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

แม่เตาเหล้า

ผู้หญิงที่ทำหน้าที่รินเหล้า รินน้ำมะพร้าวให้กับผีที่เข้าร่วม นั่งตรงมุมซ้ายของผ้ามผีเม็งติดกับที่นั่งผี จะพบในพิธีกรรมพ้อนผีเม็งเท่านั้น

ภาพประกอบ 34 แม่เตาเหล้า

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

แม่เตากรรม

ผู้หญิงผู้ทำหน้าที่นั่งเฝ้าหม้อต้มน้ำอยู่ตรงมุมขวาด้านหน้าของผ้ามผีเม็ง และคอยดูแลเตาหม้อต้มไม่ให้มีอะไรมาทักท้วง ไม่สามารถลุกไปไหนได้ต้องนั่งเฝ้าอยู่ที่เตาของตนเองคอยเตรียมน้ำต้มให้ร้อนอยู่เสมอเพื่อนำไปประพรมให้ทันทั่วทั้งบริเวณนั้นจะมีสุมจับปลาอยู่เพราะเชื่อว่าจะกันไม่ให้ผีกระเข้ามาในผ้ามผีเม็ง ปกป้องอันตรายจากสิ่งไม่ดี

ภาพประกอบ 35 แม่เตากรรม

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

เจ้าหรือม้าขี่รับเชิญ

ผู้ที่เจ้าผีจะเชิญมาร่วมงานพ่อนในผาม มักจะต้องเป็นผู้ที่จัดงานคุ้นเคยและให้ความเคารพนับถือ หรือเป็นตระกูลข้างเคียง ซึ่งการพ่อนผีถ้าไม่มีม้าขี่หลายคนมาร่วมด้วย พิธีกรรมนั้นอาจจะดูเจียมเหงามิครึกครื้น แต่เดิมผู้ที่ทำการพ่อนผีหรือเป็นม้าขี่จะเป็นผู้หญิงทั้งหมด ซึ่งต่อมาในปัจจุบัน ผู้หญิงประเภทสองสามารถเข้ามาร่วมด้วย เจ้าภาพไม่ได้ขัดข้อง จะมุ่งเน้นไปทางความเชื่อและความศรัทธาเป็นที่ตั้งมากกว่า

วิธีการเชิญม้าขี่มีดังนี้

1. จะต้องมีการบอกล่วงหน้ามาก่อน
2. การเชิญจะใช้กรวยดอกไม้ โดยที่เจ้าผีจะนำกรวยดอกไม้ไปมอบให้เจ้าผีตระกูลอื่น พร้อมกับกล่าวคำเชิญให้ร่วมงานพิธีกรรมด้วยกัน เพื่อความสนุกสนาน
3. บรรดาลูกหลาน หากไม่ได้การรับเชิญจากเจ้าผี ก็ไม่อาจเข้ามาร่วมพ่อนกับผู้จัดงานได้ วิธีการเชิญอีกแบบหนึ่งคือ เจ้าจะเอาผ้าไปคล้องคอเข้ามาในผาม ถึงจะสามารถร่วมพ่อนผีด้วยกันได้

ภาพประกอบ 36 ม้าขี่รับเชิญ

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

กำลัง หรือ กำลังผาม

กำลังหรือกำลังผาม หมายถึง ผู้ปฏิบัติ ผู้รับผิดชอบหรือเป็นพลังของวงศ์ตระกูลที่มีอยู่ในรูปของ กำลังกาย กำลังทรัพย์ เป็นแรงงานที่มาจากมนุษย์ เช่น กำลังที่สร้างช่วยกันสร้างผาม กำลังที่ช่วยกันจัดเตรียมหาอุปกรณ์สำหรับพิธี ฝ่ายกำลังที่จัดหาอาหารเลี้ยงแขกผู้ร่วมงาน จัดหาน้ำดื่ม เตรียมพัดลมคลายความร้อน เป็นต้น

ภาพประกอบ 37 กำลัง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ความหมายของร่างทรงม้าขี่

ความหมายของร่างทรงม้าขี่ คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ปรนนิบัติร่างทรงม้าขี่ผีของตนเอง จะคอยแต่งองค์ทรงเครื่องให้กับร่างทรงม้าขี่ คอยจัดหาอุปกรณ์ที่ใช้แต่งกาย จัดหาของดื่ม สุรา มะพร้าว เมี่ยง บุหรี่แล้วแต่ร่างทรงม้าขี่จะคอยเรียกหา ถ้าถึงเวลาเจ้าจะไปพ้อนตามผามต่าง ๆ ความหมายก็คอยติดตามทำหน้าที่หิ้วของให้ร่างทรงม้าขี่ อยู่ตลอดระยะเวลาของพิธีกรรมพ้อนผี

ภาพประกอบ 38 ความหมายของร่างทรงม้าขี่

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

เครื่องพิธี

ขันตั้ง

การเซ่นไหว้ การนับถือผีหลายประเภท มักจะต้องมีเครื่องบูชาที่ชาวล้านนาเรียกว่าขันตั้ง เครื่องประกอบพิธีกรรมของผีมดหรือผีประเภทอื่น โดยทั่วไปแล้วมีขันตั้งที่องค์ประกอบคล้ายคลึงกัน แต่แตกต่างกันในเรื่องของรายละเอียด ซึ่งเครื่องที่ใช้ในขันตั้งประกอบพิธีกรรม มักจะ

ประกอบด้วยขันตั้งเครื่อง4 ขันตั้งเครื่อง8 ขันตั้งเครื่อง12 ไปจนถึงขันตั้งเครื่อง108 โดยเลือกตามวัตถุประสงค์และโอกาสต่างกัน เครื่องที่ใช้ในพิธีกรรมพืชนิยมนี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตการกินของชาวจังหวัดลำปาง ที่ต้องพึ่งการทำไร่ทำสวน ปลูกผลไม้ ของทุกครัวเรือน รายละเอียด มีดังนี้

หมากสาย เป็นพืชชนิดรับประทานได้ ในสมัยโบราณชาวไทยมักนิยมนำมาเคี้ยวหมากกัน จึงถือได้ว่าหมากเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน

ใบพลู เป็นใบไม้ที่ใช้รับประทานกับหมาก ซึ่งเป็นของกินที่ต้องคู่กับหมากเสมอ ใช้รับประทานทุกครัวเรือน เป็นยาสมุนไพรใช้รักษาโรคได้ ใช้ตำกับข้าวเพื่อรักษาโรค

มะพร้าวติดเครือ เป็นผลไม้ที่ใช้ประกอบอาหารและรับประทานได้เกือบทุกส่วน สามารถนำน้ำมะพร้าวใช้เป็นยาสมุนไพร จึงถือได้ว่าการที่ใช้มะพร้าวติดเครือนั้น มีความเชื่อว่าสิ่งที่มีเครือจะนำมาซึ่งเผ่าพันธุ์ตระกูลที่อยู่อย่างมีเชื้อสาย ออกดอกออกผลได้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน

เบี้ย หรือ เงินบริสุทธิ์ ใช้สำหรับแลกเปลี่ยนสินค้า ค่าตอบแทนต่าง ๆ ซึ่งถ้าบ้านใครมีเบี้ยมากจะถือว่าบ้านนั้นมีฐานะ เบี้ยจึงได้กลายเป็นของมีค่า แล้วนำมาใช้เป็นเครื่องพิธีกรรมเพื่อแสดงถึงความเคารพบูชาด้วยของมีค่า

ข้าวสาร ข้าวถือว่าเป็นอาหารหลักของทุกชนชั้น เป็นของที่ใช้สำหรับบำรุงร่างกาย เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต จึงได้มีความเชื่อความศรัทธาต่อข้าวที่รับประทานโดยตลอด จึงได้นำข้าวมาเป็นเครื่องพิธีกรรมที่จะขาดไม่ได้

เหล้าขาว เป็นเครื่องดื่มที่มีคนโบราณชอบดื่มกิน โดยเฉพาะผู้ชายจะต้องดื่มเหล้า สุนัขหรือมักจะชอบเหล้าหรือสุราที่เกิดจากการหมักแบบนาน ๆ ชาวล้านนามักเรียก เหล้าอุ ยิ่งเป็นเหล้าที่หมักนานจะถือได้ว่าเป็นของที่ดีที่สุด จึงนำมาเป็นเครื่องประกอบในพิธีกรรม

กรวยข้าวตอก ดอกไม้ เป็นการแสดงความเคารพสักการะ ภูตผี ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่มีแบบแผนการสักการะมาตั้งแต่อดีตกาล

ผ้าขาว ผ้าแดง ในสมัยก่อนจะต้องทอผ้าใช้เอง และการทอผ้าก็ต้องใช้สีของธรรมชาติ ซึ่งสีแดงเป็นสีของธรรมชาติที่หาได้ง่ายจากดอกไม้ การทอผ้าไม่ว่าจะเป็นผ้าฝ้ายหรือผ้าไหม มักจะต้องมีสีแดง ขาวร่วมด้วย จึงถือได้ว่าเครื่องสักการะของการพืชนิยมจะต้องมีเครื่องนุ่มห่ม ให้ผีโบราณได้หมดความสุขไปด้วย

ใบไม้มงคล มักจะใช้ ใบแก้ว ใบเงิน ใบทอง ใบมะตูม โดยใช้ชื่อของใบไม้ ที่เป็นมงคล ใบไม้ในอดีตไม่ได้เป็นเครื่องสักการะ จะใช้ในการสงเคราะห์หรือการสืบทอดเสียมากกว่าแต่ในปัจจุบัน การประกอบพิธีกรรมมักจะนำสิ่งของจากธรรมชาติ ชื่อมงคลมาเป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งของเครื่องพิธีกรรม

น้ำส้มป่อย เป็นสัญลักษณ์ของน้ำที่มีความสะอาดบริสุทธิ์ โดยใช้น้ำส้มป่อยแช่ลงในน้ำ ซึ่งส้มป่อยถือว่าเป็นสมุนไพรที่ขจัดความไม่บริสุทธิ์ออกไป

น้ำผึ้ง เม็ดถั่วดำ งาขาว งาดำ การนำสัญลักษณ์ของเมล็ดพันธุ์มาใช้เป็นเครื่องพิธีกรรมแสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงามในอดีตและปัจจุบัน

นอกจากสัญลักษณ์ที่กล่าวมาข้างต้นแล้วจะสังเกตเห็นได้ว่าแบบแผนของเครื่องประกอบพิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่อดีตกาล ได้นำเอาวัตถุที่เป็นของรับประทานหรือของใช้ในชีวิตประจำวัน เลือกลักษณะที่บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ แสดงถึงสถานะทางเศรษฐกิจของสังคม บ่งบอกให้เห็นว่าผู้ประกอบพิธีกรรมนั้นมีฐานะทางสังคมที่ดีมีฐานะ

ภาพประกอบ 39 ชั้นตั้ง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ชั้นเชิญ

ใช้สำหรับเชิญผี เข้ามาในร่างทรงหรือม้าขี่ ภายในชั้นประกอบด้วย

- ชั้นน้ำหมันสัมป่อย
- ข้าวตอก
- รูป เทียน
- ใบเม็ง

ภาพประกอบ 40 ชั้นเชิญ

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ดาบเหล็ก

ดาบเหล็ก นำมาใช้ในตอนเมื่อผีแสดงอิทธิฤทธิ์ และนำมาใช้ติดเทียนตรงปลายดาบเพื่อทำพิธีพ้องผีสองข้าง

ภาพประกอบ 41 ดาบเหล็ก

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

เครื่องเซ่นไหว้ผี หรือ ของเลี้ยง

ในพิธีกรรมพ้องผี ผีเม้งและผีมดซอนเม้งมีการเลี้ยงผีแบบยึดหลักเคร่งครัด และลูกหลานจะทำการเลี้ยงผีปู่ย่าด้วยนำเครื่องไหว้ ในสมัยก่อนจะมีการล้มควาย 1 ตัว เพื่อมาเลี้ยง แต่ในสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนจากควาย มาเป็นหมู 4 ตัว ถ้าไม่มีหมูก็เปลี่ยนเป็นไก่ 8 ตัว ภายในเครื่องไหว้ก็จะมี น้ำพริก เหล้า ของหวาน ถั่ว เม็ดงา

ภาพประกอบ 42 เครื่องเซ่นไหว้

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ผ้าจ่อง

ผ้าจ่อง ผ้าที่มีไว้สำหรับพิธีกรรมพ่อนผีเม็ง ลักษณะของผ้าจ่องเหมือนกับผ้าจ่องของผีมดซอนเม็ง มีไว้ให้ร่างทรงม้าขี่ผีเม็ง ม้าขี่ผีคนอื่นที่ได้รับเชิญให้เข้าผามผีเม็ง ผ้าที่นำมามัดจะเป็นผ้าเม็งลายตาราง มีสีแดงสีขาว เปรียบเสมือนเป็นทางสำหรับให้ผีจากโลกวิญญาณเข้ามาสู่ร่างม้าขี่ในโลกของมนุษย์ จะตั้งอยู่ตรงกลางผามผีเม็ง มีการมัดอย่างแน่นหนา เมื่อเริ่มมีการมัดผ้าจ่อง วงป่าดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์จะบรรเลงเพลงเก้าห้า สำเนียงมอญเพื่อให้ผีในโลกวิญญาณได้รับรู้ ว่ามีการพ่อน ณ ที่นี้ ผีจะตามเสียงเพลงมอญเก้าห้าและเพื่อให้วิญญาณจะเข้าสู่ร่างของม้าขี่ ม้าขี่ทุกคนจะต้องห้อยโหนดผ้าจ่อง พร้อมกับวงป่าดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์บรรเลงเพลงมอญเก้าห้า

ภาพประกอบ 43 ผ้าจ่อง

ที่มา: อนิรุทธ เวียงลลอร. (2557).

ต้นเก้าห้า

เป็นภาษาเหนือ ถ้าเรียกตามภาษาภาคกลาง คือ ต้นหว้า ที่ถูกตัดกิ่งปักไว้หน้าผาม บางพื้นที่จะใช้ต้นพิกุลแทน แต่ชาวลำปางจะใช้ต้นเก้าห้าแทบทุกพิธีกรรมที่มีการพ่อนผีเม็ง จะสมมุติว่าหน้าผามจ่องนั้นเป็นป่า ซึ่งตรงใต้ต้นเก้าห้าจะมีหม้อดิน ที่ใส่น้ำมันสัปปายและมีขวดเหล้าขาวได้มีไว้เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมรอบ ๆ ต้นเก้าห้า การสร้างพื้นที่รอบต้นเก้าห้า สล่าผามจะปักเสาไว้ 4 เสา แล้วมัดด้วยผ้าขาวผ้าแดงอย่างละ 3 รอบ เมื่อถึงก่อนงานพิธีจะต้องสร้างให้เสร็จก่อนผามจ่องเป็นอันดับแรก ชาบบ้านเชื่อกันว่าต้นเก้าห้าเป็นต้นไม้ที่สามารถสื่อถึงวิญญาณของบรรพบุรุษผีเม็งกับโลกมนุษย์ โดยชาวลำปางเชื่อว่าผีนั่นต้องอาศัยตามต้นไม้ชนิดนี้ เป็นที่พักก่อนจะเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ โดยสมมุติให้ต้นเก้าห้านี้เป็นที่พักของผีก่อนจะเดินทางเข้าไปในผามจ่องของผีเม็ง และความหมายอีกนัยหนึ่งของต้นเก้าห้าคือ ต้นไม้นี้มักจะมีผลเล็กมีรสฝาดและลูกตก จึงทำให้ต้นเก้าห้าแสดงถึงความเจริญงอกงามในชีวิตอีกด้วย

ภาพประกอบ 44 ต๋านเก๊าห่า

ที่มา: อีสราภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

2.3 พิธีกรรมพ้อนผีผด

ในการเลี้ยงผีผดของแต่ละบ้านนั้นบางแห่งจะไม่เหมือนกัน ซึ่งผู้วิจัยได้ไปศึกษาพื้นที่ในจังหวัดลำปาง มักมีการเลี้ยงผีผดแบบแก่นบน ก็คือผีผดที่ขอมาต่อบรรพบุรุษให้ได้สิ่งที่ต้องการ แต่ส่วนใหญ่จะขอให้หายจากโรคภัยร้ายแรงในชีวิต ถ้าหายป่วยจะจัดพิธีแก่นบนกับผีปู่ย่าผีผด โดยจะจัดแบบพ้อนให้ เรียกว่าพ้อน 1 ผาม

การเลี้ยงผีผดประจำปี บางแห่งก็จะเรียกการเลี้ยงผีปู่ย่าผดจะเลี้ยงโดยการพ้อน ซึ่งการพ้อนจะถูกกำหนดจากบ้านเก๊าผิว่า 3 ปีพ้อนหรือจะพ้อนทุก ๆ ปี บางบ้านถ้าฐานะทางการเงินดี ก็พ้อนผีผดทุกปี บางบ้านก็จะ 3 ปีพ้อนเพราะจะเสียค่าใช้จ่ายเกินกว่าที่ตนเองจะรับไหว จึงต้องมีการเชิญชวนผีจากตระกูลอื่น มาร่วมพ้อนด้วยกัน พร้อมใส่ซองแล้วแต่ความศรัทธา รวมทั้งผีตระกูลผีเม็ง ผีผดซอนเม็ง ผีเจ้านาย เนื่องจากร่างทรงม้าขี่มีหลายองค์การจัดงานแต่ละครั้งจะต้องจัดใหญ่ตามจำนวนผู้เข้าร่วมด้วยพิธีการพ้อนผีผดจะจัดขึ้นวันเดียว เรียกว่า วันพ้อน ก่อนวันพ้อนจะต้องจัดเตรียมพิธีเครื่องเซ่นไหว้ รวมไปถึงการสร้างผาม ภาษาเหนือจะเรียกว่า วันดา สาเหตุที่ต้องมีวันดาก็เพื่อป่าวประกาศให้ผีหลายตระกูลได้รับรู้ว่าจะมีการพ้อน ณ ผามแห่งนี้จะจัดพิธีพ้อนของวันถัดไป

วันพ้อนผีผด เป็นวันที่พิธีกรรมจะจัดแบบเต็มรูปแบบ ถัดจากวันข้าว โดยช่วงเช้ามีเวลาประมาณ 05.30 น. ลูกหลานตระกูลเดียวกันจะช่วยกันทำอาหารเลี้ยงผีปู่ย่า เช่น ทำลาบ ทำแกงอ่อม ทำน้ำพริกอ่อง นำหัวหมูมาต้ม ไก่ต้ม ฯ เพื่อเป็นของไหว้ให้กับผีผดและร่างทรงผู้เข้าร่วมงานทั้งวัน และบางครั้งคนจากภายนอกก็นำอาหารมาจัดเลี้ยงในงาน เพื่อเป็นแสดงถึงความมีน้ำใจ และขอบคุณผู้จัดงาน

ภาพประกอบ 45 ธงแดง

ที่มา : อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2558).

ในวันพืชมงคล หน่วยงานหรือบริเวณสถานที่ประกอบพิธีกรรมพืชมงคล จะมีธงแดงปักอยู่เพื่อแสดงให้ผู้มาร่วมงานได้รับรู้ว่าสถานที่แห่งนี้จะเริ่มมีการพืชมงคล เวลา 7.00 น. ผู้อาวุโส หรือผู้มีความรู้ทางด้านพิธีกรรมจะเริ่มทำการไหว้บูชา โดยการตั้งศาลบูชาท้าวจตุโลกบาล ประกอบไปด้วย ท้าวธตรถ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ พระอินทร์และนางธรรณี ซึ่งคนโบราณได้เชื่อว่า ท้าวทั้ง 6 องค์ เป็นเจ้าของแผ่นดิน ผู้ทำความดีที่ควรยกย่องนับถือบูชา มีหน้าที่เป็นสักขีพยาน ลักษณะของศาลบูชาจะแยกเป็น 4 แฉก วางกระธงทิศทั้ง 4 ที่มีเครื่องเช่นสังวาล เช่น ข้าวตอกดอกไม้มัน รูปเทียน ธงแดง ธงขาว ณ ตรงนี้ยังไม่มีมีการบรรเลงดนตรีปาดเมืองแต่อย่างใด

พิธีจะเริ่มประมาณ 8.30 – 9.00 น. โดยเจ้าพิธีจะเริ่มจุดเทียนหลวง เพื่อเป็นการเริ่มต้นของพิธีกรรมพืชมงคลในวันพืชมงคลจริง และเป็นการเริ่มต้นพืชมงคลของผีปู่ย่า ที่เจ้าพิธีประจำตระกูลได้ไปเชิญมา ในส่วนนี้วงปาดเมืองช่างแต่มันเท็งศิลป์จะเริ่มบรรเลงเพลงมอญหลวง เพื่อเป็นการอันเชิญผีบรรพบุรุษให้เข้ามาร่วมในพิธีกรรมพืชมงคลและเพลงมอญหลวงเป็นเพลงที่บรรเลงเกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษโดยตรง โดยจะเชื่อว่าเพลงมอญจะสื่อเข้าถึงกับผี เป็นเส้นทางอีกทางหนึ่ง เพื่อที่ผีจะได้รับรู้ว่าลูกหลานกำลังจัดพิธีกรรมนี้อยู่

ภาพประกอบ 46 จุดเทียนเริ่มงาน

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2558).

เมื่อเริ่มพิธีไปได้สักระยะ ม้าขี่ที่ได้รับเชิญมาร่วมงานเมื่อได้ฟังเพลงมอญไปเรื่อย ๆ บางครั้งจะเกิดอาการเหมือนผีบรรพบุรุษจะเข้าร่างของม้าขี่ จะเกิดการทำกริยาท่าทางแปลกแตกต่างกันไป บางรายกระตือรือร้น บางรายหน้ามืดเวียนหัวและผู้ที่เป็นกำลังของร่างทรงม้าขี่จะสังเกตเห็นม้าขี่ของตนเองจะรีบนำขันเชิญผีปู่ย่า ในขันเชิญจะมีเหล้าขาวเหล้าแดง น้ำส้มป่อยหรือมะพร้าวแล้วแต่ที่ม้าขี่จะเป็นคนจัดหา มา แล้วกำลังจะนำเอาขันมาให้อันเชิญผีเข้า หลังจากนั้นม้าขี่ก็จะไปห้อยผ้าจ่องซึ่งเป็นส่วนช่วยให้ผีเข้าร่างโดยเต็มตน เมื่อเข้าร่างม้าขี่ก็จะสูบบรี กินเหล้า กินหมาก แล้วแต่ผีमतตนนั้นจะชอบ ทั้งยังพูดคุยสังสรรค์กับผีตนอื่น พร้อมกับพ้อนร่ายอย่างสนุกสนาน

ภาพประกอบ 47 ร่างทรงม้าขี่

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2558).

ในเวลาต่อมาประมาณ 9.30 น. เริ่มมีผีมดที่ได้รับเชิญให้มาพ้อนในพิธีกรรมได้ทำการโหนดผ้า หรือโหนดผ้าจ่องของสำหรับมาชีผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เมื่อได้มีการโหนดผ้าวงป่าดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์จะบรรเลงเพลงลูกกุยเวย(มวย) เป็นเพลงที่จังหวะคึกคักมีทำนองที่เร้าใจ กระตุ้นให้เกิดความหึกเหิม เป็นเพลงที่มีขนาดสั้น บรรเลงวนไปกลับหลายครั้ง บรรเลงได้ไม่นานมาชีที่มาโหนดผ้าจ่องนั้นได้มีอาการเหมือนกับว่าผีบรรพบุรุษได้เข้าสู่ร่างของตนเองแล้ว จึงได้ปล่อยผ้าและเพลงลูกกุยเวย(มวย) ของวงป่าดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์ก็ได้หมดลงเพียงเท่านั้น แล้วจึงบรรเลงเพลงมอญหลวงต่อ เพื่อให้มาชีผีมดในงานได้เริ่มพ้อนกันอย่างสนุกสนาน และมาชีที่เพิ่งจะได้ห้อยผ้านั้นก็ได้ทำการแต่งกายแบบผีมดในสมัยก่อนก็ร่วมพ้อนกับผีมด ผีเมืองคนอื่น ๆ ที่ได้เข้ามาพ้อนในพิธีด้วยวงป่าดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์บรรเลงเพลงมอญ(ลูกตั้ง)ต่อจากมอญหลวง

ภาพประกอบ 48 โหนดผ้าจ่อง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

การพ้อนผีดำเนินไปเรื่อยๆ จนถึงเวลา 11.00 น. จะเป็นเวลาที่ลูกหลานจะเลี้ยงผีบรรพบุรุษ เรียกว่าพิธีพ้อนสองข้าว โดยเริ่มจากให้กำลังในงานช่วยกันยกสำรับกับข้าวที่จัดเตรียมไว้บนขันโตก ในขันโตกจะประกอบไปด้วย ลาบหมู แกงอ่อม ยาจีนไก่ ข้าว ขนมหไทย ขนมหวาน น้ำมะพร้าว น้ำเปล่า เหล้า เป็นต้น ซึ่งจะมีทั้งหมด 7 โตก หรือ 12 โตก แล้วแต่ผีในตระกูลนั้น โดยวางเรียงยาวผ่านผ้าจ่องกลางผามเปียง และลูกหลานช่วยกันนำเทียนเล่มเล็กๆ มาติดกับมิดดาบที่ปลายดาบ สาเหตุที่นำเทียนมาติดปลายดาบ เนื่องจากจะเป็นทางส่องสว่างเปิดทางให้ผีบรรพบุรุษได้มาร่วมกันรับประทานอาหารให้อิ่มหนำสำราญ โดยลูกหลานและมาชีจะเดินวนไปรอบ ๆ ขันโตกพร้อมทั้งโห่ร้องและพ้อนสองข้าวไปด้วย เมื่อมาชีผีมดที่พ้อนรอบขันโตกเป็นที่พอใจแล้วจะหยิบอาหารจากในกระถางให้ลูกหลานนำไปกิน เพื่อเป็นสิริมงคลในชีวิตและแก้โรคภัยไข้เจ็บตามความเชื่อในสมัยโบราณของพิธีกรรมพ้อนผีมด พอเสร็จพิธีพ้อนสองข้าวลูกหลานจะช่วยกับเก็บขันโตกไว้เป็นมือ

กลางวัน โดยแบ่งขันโตกให้วงดนตรี 2 ขันโตก เพื่อเป็นการเลี้ยงผีกอง(ฆ้อง) และกำลังก็จะนำเอาน้ำมะพร้าว เมียง บุหรี่ แจกให้ผีปู่ย่าอีกครั้งเมื่อใกล้จะถึงเวลาพักเที่ยง ผีบรรพบุรุษก็จะออกจากม้ายี่ โดยตอนออกนั้นก็ทำเหมือนกับตอนที่ผีบรรพบุรุษกำลังเข้า โดยตอนช่วงพิธีฟ้อนสองข้านั้นวงปาดเมืองช่างแต้มนั้นทั้งศิลปินจะเล่นเพลงมอญเก่าห้า และเมื่อตอนที่ผีบรรพบุรุษกำลังจะออกจากม้ายี่ โดยต้องกลับไปโหนดผ้าจ้องอีกครั้ง วงปาดเมืองช่างแต้มนั้นทั้งศิลปินจะบรรเลงลูกกุยเวย(มวย) แต่การบรรเลงเพลงลูกกุยเวย(มวย) ตอนผีมอดอกนั้นเมื่อสิ้นสุดตอนโหนดผ้าจ้องเสร็จ เสียงเพลงลูกกุยเวย(มวย)ต้องจบสนิทห้ามมีเสียงหลงมาตอนท้ายเด็ดขาด มิเช่นนั้นผีบรรพบุรุษจะไม่สามารถออกจากม้ายี่ได้

ภาพประกอบ 49 ขันโตกเลี้ยงผี

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ภาคบ่ายเวลาประมาณ 13.00 น หลังจากพักรับประทานอาหารกลางวันแล้ว จึงได้เริ่มพิธีกรรมตอนบ่าย เริ่มจากแก้ผ้าประตูปรางทรง แล้วจึงอันเชิญผีปู่ย่ามาพ่อนรำยั้งในพิธีกรรมช่วงบ่ายนั้น ม้ายี่ทุกตนทุกองค์เริ่มทยอยมาร่วมงานในพิธีมากขึ้น จนพื้นที่พ่อนผีมดในผามเปียงแน่นไปด้วยร่างทรงม้ายี่ ซึ่งในการพ่อนในผามเปียงนั้นจะมีม้ายี่ผีมด ผีเม็ง ผีเจ้านาย มาร่วมพ่อน มักทักทายพูดคุยแบบภาษาโบราณ ซึ่งกันและกันหลายคน ในผามเปียงนั้นเป็นผามที่เปิดให้ผู้ร่วมงานสามารถเข้ามาข้างในผามได้เลยโดยไม่มีกฎข้อห้ามใด ทำให้ผู้วิจัยทราบว่ามีผีนั้นเป็นผีดี มีน้ำใจรักในพวกพ้อง ไม่กีดกันผีตนอื่นที่จะเข้ามาร่วมพ่อนด้วยกัน ในส่วนพิธีนี้วงปาดเมืองช่างแต้มนั้นทั้งศิลปินได้เปลี่ยนเสียงของเพลงมอญ เพื่อให้ร่างทรงม้ายี่ได้ประทับทรงและมาพ่อนในผามผีมด

ภาพประกอบ 50 ผู้ร่วมงานตอนบ่าย

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ในช่วง 14.00 นี้ก็เข้ากับกำลังจะออกไปพ้อนดาบล้อกันข้างนอกผาม เพื่อแสดงถึงว่า ตัวแทนของลูกหลานในผีสายตระกูลเดียวกันยังมีความกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ ยังเคารพยำเกรงโดยการพ้อนดาบถวาย อีกนัยหนึ่งของการพ้อนดาบของผีปู่ย่านั้นยังแสดงให้เห็นว่าชาวไทยในอดีตนั้นต้องรำดาบ เพราะดาบจะต้องยกติดตัวเสมอหรือแสดงให้เห็นว่า ตระกูลของตนในอดีตเป็นนักรบแสดงถึงภูมิหลังของผีบรรพบุรุษให้ลูกหลานทราบ จากนั้นก็เชิญผีปู่ย่าที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกันมาพ้อนดาบกับลูกหลาน ในพิธีกรรมพ้อนดาบนี้วงดนตรีช่างแต้มบันเทิงศิลป์ยังคงบรรเลงเพลงมอญ เป็นเพลงสำคัญที่จะต้องเล่นเมื่อถึงช่วงพิธีกรรมพ้อนดาบบริเวณรอบผามผิมด

ภาพประกอบ 51 พ้อนดาบ

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

หลังจากหมดพิธีกรรมพ้อนดาบนอกผามเก่าผี ก็กลับเข้ามาพ้อนในผามและพ้อนกับบรรดาม้าขี่ทั้งหลายตระกูลจนเวลา 16.00 เป็นเวลาใกล้จะหมดพิธีการพ้อนผี ม้าขี่ที่มาร่วมงานก็เริ่มห้อยผ้าเพื่อให้ผีบรรพบุรุษประจำตนออกจากร่างและกลับไปสถานที่ที่เคยมา และเก่าผีเจ้าของพิธีได้นำดาบมาฟัน หรือเคาะกับเส้าผามทั้ง 9 ต้น เพื่อเป็นการบอกว่าใกล้จะหมดพิธีกรรมในวันนี้แล้ว เพลงที่วงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์ได้บรรเลงในช่วงสุดท้ายคือ เพลงปราสาทไหวให้เหล่าผู้ร่วมงานได้พ้อนกันอย่างสนุกสนานอีกครั้ง และเป็นการส่งผีบรรพบุรุษอีกครั้ง โดยการบรรเลงเพลงนี้เมื่อถึงท่อนจบสุดท้าย บรรดาเครื่องดนตรีทั้งหมดต้องจบ โดยไม่มีเสียงเกินมาแม้แต่เครื่องใดเครื่องหนึ่ง เพื่อจะให้ผีบรรพบุรุษออกจากร่างโดยสมบูรณ์แบบ ไม่เหลือทิ้งไว้ในร่างของม้าขี่

2.4 พิธีกรรมพ้อนผีเม็ง

การเลี้ยงผีเม็งส่วนใหญ่ของจังหวัดลำปาง จะจัดขึ้นประมาณเดือนกุมภาพันธ์ตลอดจนถึงเดือนมิถุนายนก่อนจะถึงช่วงเข้าพรรษา หลายพื้นที่ในจังหวัดลำปางจะจัดพิธีกรรมพ้อนผีหลายแหล่งจะจัดในช่วงวันเสาร์ – อาทิตย์ เพื่อให้ผู้ร่วมงานสามารถร่วมงานอย่างสะดวก จังหวัดลำปางการเลี้ยงผีเม็งหรือพิธีกรรมพ้อนผีเม็งจะจัดเลี้ยงแบบผีผาม หมายถึง ญาติพี่น้องช่วยกันสร้างผาม ประำพิธีในการพ้อนผีเม็ง ร่วมกันออกค่าใช้จ่าย ช่วยกันจัดหาอาหารเครื่องเซ่นไหว้ วงดนตรี ถ้าหากการจัดพิธีกรรมพ้อนผีเม็งได้ข้ามขั้นตอนหรือจัดแบบผิดพลาด จะทำให้บรรดาญาติตระกูลที่จัดพิธีกรรมพ้อนผีเม็งเกิดความเดือดร้อนกับตระกูลตน เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย ครอบครัวเกิดการทะเลาะวิวาท เป็นต้น ซึ่งเมื่อเกิดความผิดพลาดในพิธีกรรมพ้อนผีเม็ง ผู้เป็นเก่าผีจะต้องแก้บนโดยการจัดพิธีกรรมพ้อนผีเม็งอีกครั้งหรือหลายครั้งแล้วแต่เก่าผีจะกำหนดซึ่งจะจัดขึ้นปีละ 1 ครั้ง หรือ 3 ปีครั้งแล้วแต่ความสะดวกและกำลังทรัพย์ของผู้จัดงาน ส่วนใหญ่แล้วการเลี้ยงผีเม็งของลำปางจะเกิดขึ้นจากการบนบาน บอกเจ้าพ่อผีเม็งไว้ ไม่ก็ถ้าลูกหลานเกิดความเจ็บป่วยจนใกล้ถึงแก่ชีวิต เก่าผีประจำตระกูลจะบนกับหอผีเจ้าพ่อว่า ถ้าหากลูกหลานหายป่วย จะจัดพิธีกรรมพ้อนผามผีเม็ง 9 ผาม ในที่นี้ 9 ผามก็คือ การจัดพิธีกรรมพ้อนผีเม็งถึง 9 ครั้ง จัดแบบปีละ 1 ครั้ง ประมาณเดือนกุมภาพันธ์

พิธีกรรมพ้อนผีเม็ง เป็นการพ้อนแบบไม่มีแบบแผนหลักการในเวลาที่มีการเข้าทรง ม้าขี่ที่เข้าทรงหลังโหนดผ้าจ่องแล้ว จะออกมาทำการพ้อนตามความรู้สึกที่อยู่ภายใต้ความนึกคิดส่วนใหญ่ การพ้อนก็จะเป็นท่าพื้นฐานที่เกิดจากการประดิษฐ์ขึ้นมาเองของผีตนนั้น ซึ่งจุดประสงค์ของการประกอบพิธีกรรมพ้อนผีเม็งมี 2 ประการ คือเพื่อเป็นการทำตามประเพณี การตอบแทนบุญคุณของผีบรรพบุรุษที่คุ้มครองลูกหลาน ให้ปลอดภัย ไม่เจอกับเรื่องร้าย ทำให้ลูกหลานมีความสุขความเจริญและเพื่อเป็นการแก้บน หลักจากที่ลูกหลานได้รับความเดือนร้อนก็จะหาที่พึ่งทางจิตใจ เช่น เมื่อเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย หรือ อยากจะเข้าศึกษาต่อมหาวิทยาลัย หรืออยากจะประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการรับราชการ หลังจากการขอประสบผลสำเร็จ เก่าผีกับลูกหลานก็จะประกอบพิธีกรรมพ้อนผีเม็งขึ้นเพื่อแก้บน พิธีกรรมพ้อนผีเม็งจะจัดขึ้นทุกปี บางบ้านจะจัดขึ้น 3 ปีต่อครั้ง วันแรกของ

ผ้ามี่เม็งจะเรียกว่า วันดา คือญาติพี่น้องจะรวมตัวกันทำอาหารร่วมกัน เช่น แกงอ่อม ใส่อั่ว น้ำพริก และเป็นการบอกญาติพี่น้อง ผีผด ผีตระกูลอื่น ให้ทราบถึงเกี่ยวกับวันนี้ เดือนนี้ ปีพุทธศักราชนี้ จะมีการจัดพิธีกรรมผ้ามี่เม็งขึ้น พี่น้องก็จะร่วมกันระดมทุนกำลังทรัพย์จัดพิธีกรรมผ้ามี่เม็งขึ้น รวมทั้งจ้าง สล่าผ้ามมาช่วยกันสร้างผ้ามี่เม็งกับหิ้งขึ้นตั้งให้เสร็จก่อนเวลาเที่ยงวันก่อนวันพ็อน

เวลาเช้ามีตของวันพ็อน ประมาณ 5.30 น. เก้าอี้และลูกหลาน ช่วยกันเตรียมอาหารเลี้ยงแขก เตรียมเครื่องสังเวยในพิธีกรรม โดยกำลังหญิงและแม่เตาเหล่าจะเตรียมขนมต่าง ๆ ใส่กระทง เช่น ขนมวงขาวแดง ขนมเผอเลื้อย ขนมเป็ยขาวแดง ข้าวเหนียวกำ ห่อใบตองหนึ่งจนสุก ขูดมะพร้าว โรยหน้า ข้าวต้มกล้วย ข้าวเจ้าหุง ใบพลูมัดกับหมากทาปูนแดง เป็นต้น

เมื่อกำลังเตรียมทำอาหารอยู่ จนถึงเวลา 8.30 นักดนตรีวงป่าดเมืองช่างแต้มนันทิงศิลป์ พร้อมเครื่องดนตรีได้เดินทางมาถึงบริเวณงาน จัดวางเครื่องดนตรีบริเวณข้างผ้ามี่เม็งให้พร้อม และยกชั้นครูดนตรีเพื่อกล่าวแก่ครูดนตรี จากนั้นจึงเอาน้ำส้มป่อยพรมไปที่เครื่องดนตรี เหล่าสมาชิกวงดนตรีรับประทานอาหารเช้า พักผ่อนตามอัธยาศัย

พิธีเชิญผีปู่ย่าเข้าผ้ามี่เม็ง

เวลาประมาณ 9.00 น. นักดนตรีวงป่าดเมืองช่างแต้มนันทิงศิลป์บรรเลงเพลงมอญหลวง เพื่อเปิดพิธี ลูกหลานที่รู้จักคุ้นเคยก็ช่วยกันนำไม้เห็บมาตี คลอไปกับเพลงมอญหลวง เก้าอี้เตรียมชั้นโตก เหล้าขาว น้ำส้มป่อย ที่วางตั้งอยู่ที่ต้นเก้าห้าหน้าผ้าม พร้อมทั้งให้ลูกหลานนั่งลงต่อหน้าต้นเก้าห้า ทำพิธีชำระล้าง ปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บที่เคยเป็นมาได้หายไป จากนั้น จึงพนมมือกล่าวเชิญผีปู่ย่าอันมีเจ้าพญาศึก เป็นประธานเข้ามาในผ้าม แล้วเอาน้ำเต้ารดน้ำลงบนกระทงขนมเอาหล้ารดลงตรงขนมบริเวณต้นเก้าห้า จากนั้นจึงหยิบดาบ หอกนำมาพาดบ่าซ้ายจากนั้นก็พ็อนเวียนขวาของตน เก้าห้าหน้าผ้าม 3 รอบ พร้อมทั้งเต็ดยอดต้นเก้าห้า 4 ยอด เข้ามาในผ้ามหนีบไปหนีบไว้ตรงแม่เตากรรม แม่เตาเหล่า มุมเครื่องดนตรี เหลืออีก 1 ยอด ไปให้ลูกหลานหนีบที่มุมผ้ามตรงข้ามกับเตาเหล่า พอหนีบเรียบร้อยจึงเดินไปยังผ้าจ่อง แล้วหงายดาบตกลงกับผ้าจ่องว่าผีปู่ย่า ผีผด ผีเม็ง ผีผด ชอนเม็งทั้งหลายได้ถูกเชิญเข้ามาในผ้ามแล้วจึงเก็บผ้าเก็บดาบไปไว้ยังหิ้งวางชั้นตั้งพิธีกรรม ซึ่งในส่วนของพิธีกรรมนี้วงป่าดเมืองช่างแต้มนันทิงศิลป์จะบรรเลงเพลงมอญลำปางเพื่อเปิดผ้าม บรรเลงเพลงมอญเก้าห้าตอนผีพญาศึก พ็อนรอบต้นเก้าห้าและบรรเลงเพลงลูกกุยเวย(มวย) ตอนผีเม็งกำลังโหนดผ้าจ่อง

ภาพประกอบ 52 แท้เชิญผีปู่ย่าเข้าผาม

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

พิธีล้างหัวกล้วย, ตัดหัวกล้วย

ต่อมา 09.15 น. เหล่าลูกหลานของตระกูลผีเม็งจะช่วยกันแห่ต้นกล้วยเข้าผามผีเม็ง โดยจะเชื่อว่า ต้นกล้วยและการแตกหน่อของต้นกล้วยเป็นสัญลักษณ์ของการสืบทอดเผ่าพันธุ์ของตระกูลผีเม็ง ซึ่งกำลังจะช่วยกันนำต้นกล้วยมาวางพาดกับราวที่วางผ้าในผาม แล้วนำดาบหนึ่งเล่มมาสับเข้ากับต้นกล้วยเล็กน้อยให้ดาบยังปักคาอยู่บนต้นกล้วย นำเทียนไขจุดไฟมาวางไว้บนหัวกล้วย โดยลูกหลานนั่งรอบ ๆ ต้นกล้วย ช่วยกันล้างหัวกล้วยด้วยน้ำขมิ้นสัปปะยาพรหมที่หัวของตนเองเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง จากนั้นกำลังนำดาบอีกเล่มหนึ่งมาฟันต้นกล้วยไม่ให้ขาด 7 ครั้ง แล้วจึงฟันหัวกล้วยให้ขาดเป็น 2 ท่อน ท่อนหนึ่งนำไปให้แม่เตากรรมนำไปทำเป็นอาหารเลี้ยงผู้ร่วมงาน อีกส่วนหนึ่งนำไปเก็บไว้เพื่อนำไปเล่นพิธีกรรมซ่อนหัวกล้วยในตอนบ่าย ในส่วนของพิธีกรรมล้างหัวกล้วย วงปาดเมืองช่างแต้มนั้นก็ยังคงเล่นเพลงมอญลำปางอยู่ภายในพิธีเพื่อให้พิธีไม่เงียบเหงาและมีเสียงดนตรีเพื่อเรียกผีอยู่ตลอดเวลา

ภาพประกอบ 53 พิธีกรรมล้างหัวกล้วย

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

พิธีเชิญผีผ้าขาวลง

เวลาประมาณ 9.30 น. ที่นั่งผ้ามเตรียมผ้าชิ้นขาว ผ้าคาดอกขาว เชือกคาดอก ผ้าโพกศีรษะ จากนั้นให้ร่างทรงผีผ้าขาวโหนดผ้าจ่อง ส่วนกำลังผีเม็งจะช่วยกันแต่งตัวผีผ้าขาว และกำลังก็จะพาลูกหลานมานั่งตรงเก้าอี้หน้าต้นเก๊าห้า ตักน้ำขมิ้นส้มป่อยใส่กระบวย รดหัว รดตัว รดขาของลูกหลาน อวยพรลูกหลาน พร้อมทั้งผูกข้อมือข้อมือให้ลูกหลาน ในพิธีกรรมนี้วงป่าดเมืองช่างแต้มบ้านเทิงศิลป์จะบรรเลงเพลงมอญเก๊าห้า เพื่อให้ผีบรรพบุรุษในพิธีได้รับรู้ ว่าต้องปกป้องคุ้มครองลูกหลานให้พ้นภัย จากนั้นผีเม็งก็จะพ้อนรำไปเรื่อยๆ จนถึงขั้นต่อไป

ภาพประกอบ 54 ผีผ้าขาวลง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ผีขุนศึกลงประทับทรง

เวลาประมาณ 10.10 น. ผีขุนศึกลงประทับทรง โดยร่างทรงม้าขี่ไปโหนผ้าที่ผ้ามผีเม็ง เพื่ออัญเชิญผีขุนศึกลงประทับร่างของตนเอง เหล่าวงดนตรีจะบรรเลงเพลงลูกกุยเวยเพื่อให้ผีพญาศึกได้ประทับเข้าร่างม้าขี่หลังจากนั้น เมื่อผีขุนศึกโหนผ้าจ้องแล้วจะเดินไปเอาน้ำขมิ้นสัปปยพรมศีรษะของลูกหลาน พร้อมแจกน้ำมะพร้าวเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต และผีขุนศึกจะเทเหล้ารดที่เครื่องดนตรี ให้สุราแก่นักดนตรีกิน เชื่อว่าดนตรีจะสนุกสนานมากยิ่งขึ้นถ้าได้กินเหล้าเมาสุรา ยังได้เดินไปตอสูฟาดฟันกับกำลังหน้าที่ถือเกราะ พร้อมทั้งวนรอบต้นเก้าห้าสามรอบจึงกลับเข้าไปในผ้าม วังป่าดเมืองช้างแต่มบันเทิงศิลป์จะบรรเลงเพลงมอญเก้าห้า เพื่อให้ผีขุนศึกยังอยู่ในร่างและทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด

ภาพประกอบ 55 ผีขุนศึกลงประทับทรง

ที่มา: อีสราภาพ ไชยอำมาตย์. (2559).

พิธีเลี้ยงครูปีพาทย์

เวลาประมาณ 11.00 น. เก้าผีเม็งได้ให้กำลังเตรียมอาหารสำหรับเลี้ยงพิธีเลี้ยงครูปีพาทย์ โดยกำลังก็ได้จัดเตรียมปอย่าง ปลาแห้งเสียบไม้ ต้มแซบ เหล้าข้าว น้ำทิพย์ ข้าวเหนียว นามาวางไว้บริเวณหน้าวังป่าดเมืองช้างแต่มบันเทิงศิลป์ จากนั้นเก้าผีและม้าขี่ผีเม็งก็จะนำอาหารส่งให้วังป่าดเมืองช้างแต่มบันเทิงศิลป์ หัวหน้าวง นายอำนวยการ มหามิตร ก็ได้รับอาหารจากเก้าผีเม็ง นำมาปักไว้บริเวณเครื่องดนตรีแต่ละเครื่อง พร้อมทั้งนำสุรามาเทใส่เครื่องดนตรี เพื่อให้เครื่องดนตรีนั้นบรรเลงเพลงได้อย่างสนุกสนานต่อเนื่องตลอดทั้งวันของพิธีกรรมพ่อนผีเม็ง ซึ่งตลอดระยะเวลาของพิธีกรรมนี้ วงป่าดเมืองช้างแต่มบันเทิงศิลป์ก็ได้บรรเลงเพลงเลี้ยงครูปีพาทย์ เป็นเพียงแค่เสียงของระนาดเอกกับฆ้องวงที่บรรเลงโน้ตเพลงที่มีความสั้นมาก บรรเลงติดต่อกันประมาณ 2 นาที เมื่อบรรเลง

เสร็จแล้ว แก้วฝีก็จะลุกขึ้นพร้อมกันพร้อมทั้งวงป้าตเมืองช่างแต่มบ้านเทิงศิลป์ก็ได้เพลงเป็นเพลงมอญ
เก้าห้า เพื่อให้ม้าขี่ผีเม็งได้พ้องกันอย่างสนุกสนาน

ภาพประกอบ 56 เลี้ยงครูปีพาทย์

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

พ้องผีเม็ง ผีบรรพบุรุษ ม้าขี่รับเชิญ

หลังจากหมดในช่วงพิธีกรรมเลี้ยงครูปีพาทย์ ประมาณเวลา 11.10 น. แก้วฝีและผีเม็งก็ลุก
ขึ้นพ้องร่วมกันอย่างสนุกสนานท่ามกลางเสียงเพลงมอญลำปาง ที่ตีพร้อมกับไม้เห็บอย่างครื้นเครง
จังหวะตกของไม้เห็บ คล้ายกับจังหวะตกของเสียงฉับ ของฉิ่งทางดนตรีไทย ซึ่งวงป้าตเมืองช่างแต่ม
บ้านเทิงศิลป์ได้บรรเลงเพลงมอญลำปาง สลับกับเพลงราวของภาคเหนือ ทำให้บรรยากาศภายใน
งานพ้องผีเม็งเต็มไปด้วยม้าขี่ผีเมด ผีเม็ง ผีผดซอนเม็ง ผีเจ้านาย ผีปู่ย่า ที่พ้องร่วมกัน ทักทายกัน
พูดคุยกันอย่างสนุกสนาน ดื่มสุรา ม้าขี่บางตนก็นำเมี่ยงมากิน นำมวนบุหรี่ยามาสูบ จนใกล้ถึงเวลา
12.00 น. ม้าขี่ทยอยโหนผ้าจ้องเพื่อให้ร่างของตนนั้นได้พักผ่อน รับประทานอาหารเที่ยงกับ
ผู้ร่วมงานและเพื่อนสนิท

ภาพประกอบ 57 ม้าขี่พ้องรำ

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ผีป่วนหมู่ 7 หมู่ 9

เวลาประมาณ 13.00 น. ม้าขี่จำนวน 7 คนลงผลัดกันโหนดผ้าจ่อง วงดนตรีปาดเมืองช่างแต้มนั้นเท็งคิลป์บรรเลงเพลงมวรับตลอดการห้อยผ้าจ่องของม้าขี่ และบรรเลงเพลงมอญสลับกันเป็นช่วง ๆ กำลังก็จะเข้ามาช่วยกันแต่งกายให้กับม้าขี่ของตน มัดผ้าขาว ผูกเชือกที่อกแสดงถึงการแต่งกายแบบผีเม็ง แม่เตากรรมจะส่งช่อดอกใบเม็งให้แต่ละคนนำเสียบข้างหู ไม่ก็ขมับทั้งสองข้างของม้าขี่จากนั้นก็ร่วมกันพ้อนไปมารอบ ๆ ผามผีเม็ง บางตนโห่ร้องยินดี บางตนก็สูบบุหรี่แล้วแต่ลักษณะนิสัยของผีบรรพบุรุษที่มาอาศัยร่างของตนเอง บ้างหยอกล้อกับนักดนตรี นำสุรามานำให้นักดนตรีดื่มเพื่อความสนุกสนานภายในผามผีเม็ง

พิธีผีพญาเส็กลงเลียบเมือง

คำว่า พญาเส็ก เป็นคำเมืองภาษาเหนือ ถ้าเรียกตามภาษาของภาคกลางก็จะเรียกว่า พญาศึก หมายถึงผีบรรพบุรุษที่เคยออกรบให้กับบ้านเมือง ในเวลาประมาณ 14.00 น. ร่างทรงม้าขี่เจ้าพญาเส็กเริ่มห้อยผ้าเข้าทรงพร้อมวงดนตรีปาดเมืองช่างแต้มนั้นเท็งคิลป์บรรเลงเพลงลูกกุยเว (มว) เพื่อให้ผีพญาเส็กเข้าร่างตน เมื่อเข้าร่างเสร็จม้าขี่พญาเส็กจะแต่งกาย มัดผ้าขาวคาดอก มัดเชือกคาดอกสีขาว และนุ่งสะโพรงผืนยาวลายตาราง เอาผ้าแดงโพก ส่วนกำลังพร้อมจตุรยาสูบที่ใส่ในกล่องมูยา พร้อมส่งเมียงให้ผีพญาเส็กจะพ้อนไปรอบต้นเก๊าห้าหน้าผามผีเม็ง แล้วจึงเข้ามาในผามผีเม็งพ้อนร่วมกับผีตนอื่น ๆ เป็นการเสร็จพิธีพญาเส็กเลียบเมือง ซึ่งในพิธีกรรมนี้จะสื่อให้เห็นถึงการเคารพนับถือบุคคลที่เป็นนักรบของเชื้อสายเม็ง ทำให้ลูกหลานตระหนักถึงความเสียสละของนักรบในสมัยก่อนที่ทำได้เพื่อชาติบ้านเมือง เพลงที่วงปาดเมืองช่างแต้มนั้นเท็งคิลป์ที่ใช้ในพิธีกรรมนี้มีเพลงลูกกุยเว (มว) ตอนโหนดผ้าจ่อง และเพลงมอญสำหรับประกอบพิธีพญาเส็กออกเลียบเมือง ทำให้รู้ว่าเพลงมอญนั้นจะใช้บรรเลงเพื่อให้ผีพญาเส็กมีความน่าเกรงขามเวลาประกอบพิธีกรรม หลังจากนั้นพิธีกรรมจะดำเนินไปจนถึงเวลา 16.00 น. ก็จึงจะเริ่มเล่นการละเล่นต่าง ๆ ของพิธีกรรมพ้อนผีเม็ง

ภาพประกอบ 58 พญาเส็กลงเลียบเมือง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

พิธีช้อนหัวกล้วย

หลังจากเวลา 16.00 น. จะเป็นการเริ่มพิธีการเล่นต่าง ๆ ของผีเม็งพิธีกรรมพ้อนผีเม็ง บางตระกูลจะมีพิธีกรรมช้อนหัวกล้วย บางตระกูลก็ไม่มีพิธีกรรมในส่วนนี้ซึ่งในลำปาง บางตระกูลยังคงเหลือพิธีกรรมการเล่นนี้อยู่ หัวกล้วยในพิธีตอนเช้าจะถูกนำมาทำเป็นก้อนเล็ก ๆ โดยกำลังจะเอามาถือช้อนไว้แล้วหลอกล่อให้ผีเม็งมาชิงเอาไป เมื่อผีเม็งชิงไม่ได้ก็จะนำสุรา เหล้าขาวมาแลกจนกระทั่งกำลังยอมที่จะยกหัวกล้วยให้ผีเม็ง นำมาวางไว้กลางผามเพื่อให้ผีเม็งพ้นออกเป็นสองท่อน ส่วนหนึ่งนำไปให้แม่เตากรรม อีกส่วนหนึ่งจะเอานำไปไว้บนหิ้งผามผีเม็ง พิธีกรรมส่วนนี้จะบ่งบอกถึงการเล่นที่ให้เกิดความสนุกสนาน รู้จักวิธีการหาของนำของมาแลกเพื่อให้ได้สิ่งนั้นมาตลอดเวลาในพิธีช้อนหัวกล้วยนี้วงป่าดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์จะบรรเลงเพลงมอญลำปาง เพื่อให้ผีที่กำลังทำการการเล่นได้สนุกสนานกับการเล่นพิธีช้อนหัวกล้วย

ภาพประกอบ 59 พิธีช้อนหัวกล้วย

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

พิธีชนไก่

เวลาประมาณ 16.15 น. เป็นการเล่นระหว่างผีเม็งกับกำลัง โดยแต่ละคนจะถือไก่ที่ทำมาจากผ้า ซึ่งในสมัยก่อนนั้นจะนำไก่จริงมาทำในพิธีชนไก่นี้ แต่ในปัจจุบันจังหวัดลำปางจะใช้ผ้าทำเป็นเสมือนไก่จริงนำมาชน ผู้ที่ถือผ้าจะทำท่าเหมือนจิกกัน ฟาดกัน ลูกหลานจะช่วยกันส่งเสียงเชียร์และช่วยกันโปรยข้าวสาร และนำน้ำส้มป่อยมาพรมใส่ผู้ถือไก่ปดตลอดระยะเวลาในการเล่นพิธีชนไก่ พร้อมทั้งพยายามคว้าผ้าในมือของอีกฝ่ายตรงกันข้ามให้ได้ ถ้าคว้าได้ถือเป็นผู้ชนะ ในพิธีชนไก่นี้ดนตรีวงป่าดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์จะบรรเลงเพลงผีมดห้อยผ้าก่อน ตามด้วยลูกกุยเวยและเพลงมอญในพิธีชนไก่เพื่อเป็นการบอกผีเม็งผู้เข้าร่วมงานว่า พิธีกรรมนี้ต้องมีเพลงที่เกี่ยวข้องกับมอญเม็ง สื่อให้เห็นถึงความสามัคคีในการเล่นชนไก่ และสร้างความสนุกแก่ผู้มาร่วมงานพิธีกรรมพ้อนผีเม็ง

ภาพประกอบ 60 พิธีชนไก่

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตย์. (2559).

แห่ปลาแห้ง

หลังจากเสร็จพิธีชนไก่ เมื่อถึงเวลาประมาณ 16.30 น. ฝ่ายกำลัง จะช่วยกันนำปลาแห้ง 7 ตัว สำหรับนำมาประกอบอาหารแห่รอบต้นเกี้ยวห้าก่อนเข้าผาม ประมาณ 3 รอบ จากนั้นก่อนจะเข้าไปในผามจะถอยหลัง 3 ครั้ง ไปข้างหน้า 3 ครั้ง พร้อมกันช่วยกันโห่ร้องแล้วจึงนำปลาแห้งเข้าผาม เมื่อเข้าผามแล้วลูกหลานช่วยกันแกะไม้ที่หนีบปลาแห้ง นำไปให้แม่เตากรรมนำไปประกอบอาหารเลี้ยงในวันต่อไป มีความเชื่อว่าถ้าได้แห่ปลาแห้งซึ่งเป็นอาหารของคนสมัยก่อนที่ชอบนำปลาแห้งมาทำอาหาร จะทำให้เชื่อว่าถ้าได้ทำอาหารแล้วจะเกิดการทำความดีขึ้น อาหารที่ทำนั้นจะได้รสชาติที่อร่อยลูกค้ำที่มาซื้อจะมากมาย ในขั้นตอนแห่ปลาแห้งนั้นวงปาดเมืองช่างแต้มนั้นถึงศิลป์จะบรรเลงเพลงมอญ เหล่ากำลังได้ทำการประกอบพิธีกรรมรอบต้นเกี้ยวห้าที่อยู่หน้าผาม เพลงจะสื่อให้ผู้คนและวิญญาณได้รับรู้ถึงเวลาประกอบอาหารแห่ปลาแห้งเพื่อที่จะได้นำไปประกอบอาหาร

ภาพประกอบ 61 แห่ปลาแห้ง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตย์. (2559).

พิธีส่งครัว

เมื่อเสร็จการแห่ปลาแห้ง เวลาประมาณ 16.40 กำลังผามจะดับเทียนหลวงโดยใช้ใบตอง ทำให้ดับ พร้อมทั้งยกขันเทียนหลวงให้ผีพญาเสกมอบให้เจ้าภาพไปไว้บนเรือน จากนั้นจึงคอยช่วยกันยกขันตั้ง ผ่าอุปกรณ์แต่งตัวของร่างทรงมาชี อุปกรณ์ทั้งหมดที่วางบริเวณหิ้งขันตั้งนำไปไว้บนห่อผี ก่อนจะนำไปเก็บในบ้านของเจ้าผีและผู้นำทางพิธีกรรม เพื่อไว้ใช้ในปีหน้า ขั้นตอนพิธีส่งครัว วงป่าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์ยังคงบรรเลงเพลงมอญต่อจากการแห่ปลาแห้ง เพื่อให้ร่างทรงมาชีได้ทำพิธีส่งครัวให้เสร็จเรียบร้อย จึงหยุดการบรรเลง

ภาพประกอบ 62 พิธีส่งครัว

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

หลังจากการเล่นจบลงเวลาประมาณ 17.00 น. มาชีทั้งหลายจะพ้อนรำวงเพลงพื้นเมืองเหนือ ร่ายรำอำลากันอีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งพูดคุยกับมาชีคนอื่นว่าจะกลับมาพ้อนรำด้วยกันใหม่เมื่อถึงเวลาพ้อนผีครั้งต่อไป วงป่าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์จะนำเพลงรำวงที่มีจังหวะช้า มาบรรเลงให้กับมาชีผู้เข้าร่วมงาน หลังจากนั้นเมื่อมีมาชีก็จะเริ่มทยอยกันโหนดผ้าจ่องเพื่อให้ผีบรรพบุรุษประจำตนออกจากร่าง วงป่าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์จะบรรเลงเพลงลูกกุยเวยตลอดการโหนดผ้าจ่องของมาชีทุกคน เมื่อมาชีรู้สึกตัว กำลังผีก็จะนำน้ำขมิ้นสัปปาย์ลูบหน้า ลูบศีรษะ พร้อมทั้งแสดงอาการอ่อนเพลียอย่างเห็นได้ชัด จากนั้นเจ้าผีก็จะดับเทียนหลวง ยกขันผีปูย่า อวยพรให้แก่ลูกหลานที่มาร่วมพิธี พร้อมทั้งมอบเครื่องแต่งกายให้ลูกหลานนำไปเก็บไว้เพื่อจะได้ใช้ในการพ้อนผีเมื่งต่อไป ต่อจากวันพ้อนลูกหลาน เครื่องญาติผู้ชายจะร่วมกันรื้อผาม แบ่งเครื่องเช่นสังเวียนนำกลับไปประกอบอาหารที่บ้านของตนเอง

ภาพประกอบ 63 การโหนผ้าจ้อง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตย์. (2559).

2.5 พิธีกรรมพ่อนผีมดซอนเม็ง

การนับถือผีปู่ ผีย่า ที่เรียกว่าผีมดซอนเม็งเกิดจากสองสายตระกูลคือ ตระกูลสายผีมดและตระกูลสายผีเม็ง ได้แต่งงานกันอาจจะกลายเป็นฝ่ายหญิงเป็นตระกูลสายผีมดและฝ่ายชายเป็นตระกูลสายผีเม็ง หรือทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายตระกูลใดตระกูลหนึ่งมาจากผีสายนับถือผีที่ต่างกัน การเลี้ยงผีปู่ย่ามดซอนเม็งนั้นจะนำพิธีกรรมของ 2 ตระกูลมาผสมผสานกัน จัดพิธีกรรมบางส่วนของผีเม็งออก นำพิธีกรรมของผีมดเข้ามาแทน การเลี้ยงผีมดซอนเม็งก็จะเกิดขึ้นในโอกาสใดนั้นขึ้นอยู่กับแบบแผนเดิมที่เคยปฏิบัติมา

1. เลี้ยงตามประเพณีทุก ๆ ปี ไม่ก็เลี้ยงผี 3 ปีต่อครั้ง การพ่อนจะพ่อนหรือไม่นั้นจะขึ้นอยู่กับข้อตกลงของเจ้าผีประจำตระกูลผีมดซอนเม็ง
2. การเลี้ยงผีนำเอาพิธีแต่งงานเข้ามาเกี่ยวข้อง ขึ้นอยู่กับฝ่ายหญิงในตระกูลใด ถ้าฝ่ายหญิงเป็นตระกูลสายผีเม็ง ฝ่ายชายก็จะไปเลี้ยงผีตามตระกูลของผีเม็ง
3. การเลี้ยงแบบแก้บนของคนที่เกิดการเจ็บป่วยในตระกูล เมื่อถ้าลูกหลานในตระกูลเกิดป่วย เจ้าผีในตระกูลก็จะบนผีบรรพบุรุษของตนเอง ถ้าหายจะมีการแก้บนโดยการพ่อนแบบผามของผีมดซอนเม็ง

ในจังหวัดลำปาง หาผู้ที่จัดทำพิธีกรรมพ่อนผีมดซอนเม็งนั้นน้อยมาก เนื่องจากการจัดพิธีกรรมต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก และเจ้าผีผู้สืบตระกูลจากผีมดซอนเม็งมีน้อยมาก อีกทั้งบางแห่งจัดพิธีกรรมพ่อนผีมดซอนเม็งเพียง 3 ปี ต่อ 1 ครั้ง จึงทำให้พิธีกรรมนี้มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาในการทำวิจัย พิธีกรรมพ่อนผีมดซอนเม็งที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามนั้นเก็บข้อมูลจากพื้นที่ในจังหวัดลำปาง ณ ลานอนุสาวรีย์พ่อเจ้าทิพย์ช้าง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง วันศุกร์ ที่ 6

พฤษภาคม 2559 เป็นวันพืชนข้าว และ วันเสาร์ ที่ 7 พฤษภาคม 2559 เป็นวันพืชนถั่วย บรรเลง โดยวงป๊าดเมืองช่างแต้มบ้านเทิงศิลป์

วันพืชนข้าวเริ่มเมื่อถึงเวลาเช้าตรู่ของวันศุกร์ที่ 6 พฤษภาคม 2559 เก้าฝัดซอนเม็ง ญาติตระกูล จะมาร่วมกันประกอบอาหารเพื่อเป็นของเลี้ยง การขอความร่วมมือจากกำลังม้าขี่ที่รู้จัก เพื่อมาร่วมกันจัดทำสิ่งของในต้องใช้ในพิธีกรรมพืชนฝัดซอนเม็ง กำลังฝ่ายชายจะสร้างผามฝัดซอนเม็ง ส่วนกำลังฝ่ายหญิงจะจัดอาหาร เครื่องใช้ในพิธีสำหรับประกอบพิธีกรรม เมื่อสร้างผามควร จะรีบทำให้เสร็จพร้อมกับเครื่องพิธีกรรมทั้งหมด เพื่อที่จะได้ทันเวลาในวันพืชนข้าว การพืชนฝัดซอนเม็ง เครื่องสักการะทั้งหมดจะมี 9 ชั้น โดยเครื่องสักการะของชั้นที่ 1 และชั้นที่ 9 จะเหมือนกัน ซึ่งประกอบไปด้วย สวยดอก สวยพลู กล้วย 1 หวี หมากมัด 5 มัด หมาก1300 ส่วนชั้นที่ 2 นับไปถึง ชั้นที่ 8 จะประกอบไปด้วย สวยดอก สวยพลู กล้วย 1 หวี หมากมัด 5 มัด แต่ไม่มีหมาก1300 ซึ่งคำว่าหมาก1300 คือ หมากที่สมัยก่อนตีค่าของหมากหรือการให้จำนวนในอดีตของหมากที่มีค่ามาก คนลำปางจึงเรียกว่า หมาก1300 และเมื่อสละผามทำผามเสร็จ ก็จะมาเลี้ยงอาหารกลางวันกัน ทั้ง ลูกหลานที่มาร่วมกันจัดผามฝัดซอนเม็งในครั้งนี้ ประมาณ เวลา 13.00 น. ของวันพืชนข้าว ได้เดินทางมาแล้วจัดเตรียมตำแหน่งที่ตั้ง ยกชั้นครูดนตรีพร้อมกับบรเวลา 13.30 จึงได้เริ่มบรรเลง เพลงมอญหลวงเพื่อเริ่มเปิดผาม เชิญแก้วผี เชิญม้าขี่ของต้นตระกูลมาโหนดผ้าจ่องกลางผาม เพื่อให้ผี ปูย่าที่เป็นฝัดซอนเม็งลงมาประทับทรง จากนั้นกำลังของม้าขี่ จัดเตรียมเครื่องแต่งกายให้กับม้าขี่ ของตนเอง พร้อมทั้งแต่งกายให้กับม้าขี่ของตน

ภาพประกอบ 64 ม้าขี่ฝัดซอนเม็งโหนดผ้าเปิดผาม

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

เมื่อเก้าอี้ประจำตระกูลได้โหนดผ้าจ้องแล้ว ม้าขี่ผีตนอื่นก็ตามกันมาโหนดผ้าจ้องที่ละตน อัญเชิญผีมาเข้าร่วมพ้องกันในวันพ้องข้าว หลังจากนั้นม้าขี่ผีแต่ละตนจะร่วมกันตรวจสอบสิ่งของหลายสิ่งภายในผามผีมดซอนเม็ง ตรวจสอบเครื่องไหว้ ตรวจสอบเครื่องขันตั้ง ตรวจสอบการสร้างผามว่าถูกต้องตามหลักของพิธีกรรมหรือไม่ มีอะไรที่ต้องเสริมอีกบ้าง เมื่อได้ตรวจสอบแล้วพักใหญ่ จะมีการนำดาบสำหรับพิธีกรรมที่ได้เตรียมมา นำมาพ้องดาบรอบต้นเก๊าห้าหน้าผาม พร้อมกับวงดนตรีปาดเมืองซ่างแต้มบันเทิงศิลป์บรรเลงเพลงมอญเก๊าห้า บรรเลงวนไปตลอดเวลาของพิธีกรรมในส่วนนี้ การตรวจตราในทุกส่วนของพิธีกรรมจะสะท้อนให้เห็นว่าพิธีกรรมผีมดซอนเม็งได้นำส่วนหนึ่งของผีเม็งมาใช้ เพื่อให้รู้จักความรอบคอบในการทำสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน การระมัดระวัง มีสติเพื่อให้ลูกหลานของตระกูลตนเกิดความปลอดภัย

ภาพประกอบ 65 การพ้องดาบ

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

เมื่อม้าขี่ผีมดซอนเม็งได้มาทำการพ้องดาบรอบต้นเก๊าห้าหน้าผามแล้ว จึงเดินกลับเข้าไปข้างในผามเพื่อไปพ้องกับม้าขี่ผีตนอื่น พ้องไปสูบนุหรือไป บางตนกินเมียง บางตนพูดกับลูกหลานให้ร้องอย่างดีใจที่ได้พบ ในวันพ้องข้าว ม้าขี่ที่มาร่วมพ้องนั้นมีไม่ค่อยมาก เนื่องจากตรงกับวันปกติของวันทำงาน ม้าขี่ที่มาร่วมพ้องวันพ้องข้าวมักจะเป็นญาติสนิท หรือตระกูลเดียวกัน พ้องร่วมกันจนกระทั่งเวลา 16.30 น. จึงได้ทยอยกันโหนดผ้าจ้อง โดยดนตรีวงปาดเมืองซ่างแต้มบันเทิงศิลป์บรรเลงเพลงลูกกุยเวย(มวย) เพื่อส่งม้าขี่ออกจากร่าง เมื่อบรรเลงเพลงสุดท้ายวงปาดเมืองซ่างแต้มบันเทิงศิลป์จะหยุดสนิทห้ามมีเสียงหลุดจากเครื่องดนตรีทุกชิ้น เพื่อให้ผีออกจากร่างม้าขี่ หลังจากนั้นบรรดากำลังก็ช่วยกันเก็บข้าวของ กลับบ้านของตนเอง พักผ่อนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการพ้องในพิธีกรรมวันพ้องถวายของวันรุ่งขึ้น

เมื่อถึงวันพืชนถวาย ลูกหลานของเก้าผีในตระกูลก็มาร่วมกันจัดเตรียมอาหารเพื่อให้พอเลี้ยงกับผู้คนในงาน ต่อมาเวลา 7.00 น. วังป่าดเมืองช้างแถมบันเทิงศิลป์ ได้เดินทางและเตรียมเครื่องดนตรีจัดตามตำแหน่งที่ตั้งเดิม บนทางปีกซ้ายข้างในผาม รับขึ้นตั้งจากเก้าผี เพื่อวางหน้าวงดนตรี พักผ่อนตามอัธยาศัย เมื่อถึงเวลา 8.30 น. ดนตรีเริ่มบรรเลงเพลงมอญหลวง เก้าผีมดซอนเม็งได้เดินไปยังต้นเก้าห้าหน้าผามผีมดซอนเม็ง นำมิด หอก มาวางพาดไว้ที่ต้นเก้าห้า นำเหล่าชาวที่อยู่ใต้ต้นเก้าห้าราดลงบนต้นเก้าห้าหน้าผาม จุดเทียนเหลือง 4 เล่ม ใต้ต้นเก้าห้า ฟ้อนรอบบริเวณต้นเก้าห้าพร้อมกับหักกิ่งใบไม้ต้นเก้าห้า 4 กิ่ง หลังจากนั้นเดินไปฟ้อนบริเวณรอบผ้าจ่อง แล้วนำเอาใบเก้าห้าปักไว้ที่ข้าวสารใต้บริเวณเทียนหลวงตรงหิ้งผี พร้อมกับจุดเทียนหลวง เพื่อเป็นการเริ่มพิธีเชิญผีปู่ย่าเข้าผามผีมดซอนเม็ง เก้าผีได้ทำการโหนดผ้าจ่อง พร้อมกับวงดนตรีป่าดเมืองช้างแถมบันเทิงศิลป์บรรเลงเพลงลูกกุยเวย(มวย) จังหวะที่ทำให้รู้สึกเหิม ความสนุกสนานผสมผสานกับเสียงของปีแนที่ดังกระหึ่ม ทำให้การเปิดผามผีมดซอนเม็งมีความศักดิ์สิทธิ์ ความสนุกของเหล่าผู้ร่วมงานพร้อมกับผีบรรพบุรุษพร้อมที่จะเข้าสู่ร่างทรงของม้าขี่ผีทุกคน

เมื่อเก้าผีได้ทำการเปิดผามผีมดซอนเม็งแล้ว ก็ฟ้อนอยู่ในบริเวณในผามและรอบผามเมื่อเริ่มเปิดผามได้สักระยะหนึ่ง ก็มีม้าขี่ร่างทรงผีเม็ง ผีมดซอนเม็งเริ่มมีอาการเหมือนกำลังเมาเหล้า ม้าขี่บางคนก็รู้สึกอีกเหิม บางคนรู้สึกมีแรงโกรธ ดุตัน ราวเหมือนกับว่ามีอะไรเข้าสู่ร่างของตนแต่ไม่สามารถที่จะเข้าร่างม้าขี่ได้ เมื่อกำลังของม้าขี่ได้เห็นอาการเหล่านั้น จึงรีบนำขันเชิญวิญญาณพร้อมใบเม็ง กับน้ำส้มป่อยมาพรมร่างของม้าขี่ของตน จากนั้นเมื่อได้รับน้ำส้มป่อยแล้วจึงเดินมายังผ้าจ่องและทำการโหนดผ้าจ่อง เพื่อให้ผีบรรพบุรุษประจำตนนั้นได้เข้าสู่ร่างของตนเองเมื่อได้โหนดผ้าจ่อง วังป่าดเมืองช้างแถมบันเทิงศิลป์ได้ทำการบรรเลงเพลงลูกกุยเวย(มวย) ตลอดเวลาการโหนดผ้าจ่องของม้าขี่ผีมด ผีเม็งและผีมดซอนเม็งอยู่ตลอด เพื่อเป็นเส้นทางให้วิญญาณสามารถเข้าสู่ร่างทรงม้าขี่ได้อย่างสะดวก เมื่อม้าขี่แต่ละตนโหนดเสร็จ กำลังก็จะเข้ามาแต่งตัวให้ม้าขี่ จากนั้นม้าขี่ก็จะไปพ้อนกับผู้ที่ได้ทำการโหนดผ้าจ่องในผามแล้ว บ้างก็พูดคุยทักทายภาษาพื้นเมืองเหนือโบราณ กับม้าขี่ที่ได้โหนดผ้าไปก่อนหน้านั้นแล้ว บ้างก็นำบุหรืมาสูบ เอาเมี่ยงมาอมอยู่ตลอดเวลา บ้างก็ดื่มเหล้าพร้อมพ้อนรำในผามผีมดซอนเม็ง หรือไม่ก็เดินมาพ้อนบริเวณต้นเก้าห้าหน้าผามผีมดซอนเม็ง ในส่วนพิธีกรรมการพ้อนผามผีมดซอนเม็ง วังป่าดเมืองช้างแถมบันเทิงศิลป์ก็ได้บรรเลงเพลงมอญสลับกับมอญเก้าห้าอยู่ตลอดเวลา เพื่อเป็นการบรรเลงให้ผีบรรพบุรุษที่กำลังพ้อนนั้นได้สนุกสนานกับโลกมนุษย์ที่ตนได้กลับเข้ามา พร้อมทั้งเป็นการช่วยให้ผีได้อยู่บนโลกมนุษย์ในวันพืชนถวายอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาในการพ้อน

ภาพประกอบ 66 พิธีกรรมการพ้อนในผามผิมดซอนเม็ง

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ระยะเวลาการพ้อนดำเนินการตลอดช่วงเช้า ไปจนถึงเวลา 11.00 น. แม่ครัวที่มาช่วยงาน จะจัดเตรียมขันโตกใส่อาหารไว้เลี้ยงผีปู่ย่าในผาม โดยอาหารในขันโตกจะมี ไก่ต้ม ลาบดิบ ต้มแซบ แกงอ่อม ข้าวเหนียว มะพร้าว เหล้า น้ำทิพย์ ซึ่งอาหารในขันโตกจะคล้ายกับอาหารที่เลี้ยงผีผด เมื่อจัดเตรียมเสร็จแล้วจึงให้กำลังถือมาวางเรียงกัน ตรงกลางผามที่มีผ้าจ่องห้อยอยู่จากนั้นลูกหลานช่วยกันนำเทียนติดปลายดาบ นำมาให้ร่างทรงม้าขี่แต่ละตนเพื่อใช้พ้อนส่งข้าวขันโตก โดยถือดาบแล้วพ้อนไปรอบขันโตกที่ตั้งเรียงกันไว้กลางผาม พ้อนได้สักพัก กำลังของร่างทรงม้าขี่ จะนำน้ำบูหรี เมียง มาให้ม้าขี่ที่กำลังพ้อนจนเป็นที่พอใจ เมื่อพ้อนส่งข้าวขันโตกเสร็จ กำลังก็จะนำขันโตก 2 ขันโตกไปไว้ที่วังป่าดเมืองช้างแถมบันเทิงศิลป์ ส่วนที่เหลือจะนำไปทำอาหารเลี้ยงกัน เมื่อเสร็จพิธีส่วนนี้แล้วก็จะไปพ้อนในผามตามเดิมพ้อนไปจนถึงเวลา 12.00น. ร่างทรงม้าขี่ก็จะโหนผ้าจ่องเพื่อให้ม้าขี่ได้พักรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน ในส่วนของพิธีกรรมพ้อนส่งข้าวขันโตกนี้ วังป่าดเมืองช้างแถมบันเทิงศิลป์จะบรรเลงเพลงมอญเก้าห้า เพื่อให้ผีบรรพบุรุษได้ยินเสียงของเพลงมอญ ได้รับรู้เวลาใกล้เที่ยงจะได้รับประทานอาหารอย่างอิ่มหนำสำราญ ได้รับรู้าลูกหลานของตนยังมีความกตัญญูภายในตระกูลของตนเองและอวยพรลูกหลานให้อยู่ดีมีสุข โดยตัวกลางคือเสียงเพลงมอญกับผ้าจ่อง เป็นองค์ประกอบที่จำเป็นในช่วงพิธีนี้ของพิธีกรรมพ้อนผิมดซอนเม็ง

ภาพประกอบ 67 ฟ้อนสองข้าวขันโตก

ที่มา: อีสราภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

เมื่อได้เวลา 13.00 น. วงดนตรีเริ่มบรรเลงเพลงมอญเก้าห้า สลับกับมอญลำปางเพื่อเป็นการบอกผีบรรพบุรุษที่อยู่บริเวณโดยรอบได้รับรู้ว่าพิธีกรรมในช่วงบ่ายได้กำลังเริ่มขึ้นแล้วเจ้าผีมืดซอนเม็งก็ได้เริ่มการโหนดำจ้องเพื่อให้ผีเข้าประทับทรงเพื่อฟ้อน หลังจากนั้นร่างทรงม้าขี่ผีตนอื่นก็ได้มาโหนดำจ้องตามมาเป็นช่วง ๆ พร้อมกับวงป้าดเมืองช่างแต้มนั้นทั้งศิลปินบรรเลงเพลงลูกกุยเวย (มวย) ทุกครั้งเมื่อมีการโหนดำจ้องในผาม เหล่าบรรดาช่างทรงม้าขี่ที่ทยอยมาโหนดำจ้องก็แต่งตัวเสร็จ มาร่วมฟ้อนกับบรรดาผีมืดซอนเม็ง ทั้งกินเหล้า กินหมาก พูดคุยทักทายกันในผาม ซึ่งช่วงเวลา 14.00 น. เป็นต้นไป จะเริ่มมีการละเล่นของพิธีกรรมฟ้อนผีมืดซอนเม็ง ซึ่งบางส่วนก็ได้หยิบมาจากผีมืดและบางส่วนหยิบมาจากผีเม็ง

ปัตต่อปัตแตนยงนก

เมื่อถึงเวลา 14.20 น. กำลังของผีมืดซอนเม็งก็ได้เริ่มแจกไม้แช่สำหรับตีต่อตีแตนหรือทางมะพร้าวที่มัดไว้เป็นกำ ๆ ให้กับผีทั้งหลายที่กำลังฟ้อนอยู่ในผามผีมืดซอนเม็ง หลังจากนั้นจึงนำข้าวสารโปรยเข้าไปในผามพร้อมทั้งตะโกนบอกว่า “ ต่อแตนมาแล้ว ” ร่างทรงม้าขี่ทั้งหลายก็นำเอาผ้าที่คล้องคอมาคลุมศีรษะ พร้อมทั้งนำไม้แช่มาตีแตนที่แขวนไว้ในผาม กับที่แขวนไว้บริเวณต้นเก้าห้าหน้าผามตีจนแตนหล่นตกลงพื้น แล้วกำลังก็เก็บเอาไว้เพื่อถือว่าเป็นของขวัญที่ผีเขามอบให้ หลังจากปัตต่อปัตแตนเสร็จแล้ว กำลังผีก็จะนำธนูไม้ขนาดเล็กมายิงนกที่แขวนไว้มายิงกระรอกที่อยู่ตามเสาของผาม ยิ่งจนกว่านกจะร่วงหล่นลงมา บางครั้งถ้ายิงลงมาไม่ได้ก็จะติดสินบนกำลังด้วยการกรอกสุราให้รู้สึกมึนเมา เพื่อที่จะได้ยิงถูกนก ถูกกระรอก พิธีนี้เชื่อว่าเป็นการปัดรังควานเหล่าพวกผีร้ายที่คิดไม่ดีต่อลูกหลานให้หมดสิ้น เป็นการร่วมแรงร่วมใจของลูกหลานที่ต้องการจะปัดโชคร้ายให้แก่กัน ซึ่งในส่วนของพิธีกรรมปัตต่อปัตแตนยงนก วงป้าดเมืองช่างแต้มนั้นทั้งศิลปินบรรเลงเพลงมอญเก้าห้าสลับกับเพลงมอญลำปาง ใช้เพลงเก้าห้าเพื่อให้ดูเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับมอญและใช้เพลงมอญลำปางเพื่อให้ร่างทรงม้าขี่ได้ฟ้อนรำหลังช่วงพิธีกรรมเสร็จสิ้น

รูปภาพ 68 ปัดต่อปัดแตนยี่นก

ที่มา: อีสรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

พิธีคล้องช้างคล้องม้า

หลังจากเสร็จพิธีปัดต่อปัดแตนยี่นก ฝ่ายกำลังก็จะหาน้ำมาให้ร่างทรงม้าขี่ หาบูหรืมาให้สุม ฟ้อนสักพักถึงเวลาประมาณ 15.00 น. จะเริ่มพิธีกรรมคล้องช้างคล้องม้า กำลังม้าขี่จะถือไม้ที่แกะสลักเป็นรูปช้าง รูปม้า ให้หนุ่มวัยรุ่น 6 คน ที่มีด้ายสีแดงบนศีรษะ ซึ่งชายหนุ่ม 6 คนนั้น จะมี 1 คนที่ถือไม้สลักรูปช้าง แล้วทั้ง 6 คนไปวิ่งตรงลานกว้าง โดยการคล้องช้างคล้องม้า ร่างทรงม้าขี่จะใช้ผ้าที่โพกคอ ไปคล้องช้างเพื่อหาชายหนุ่มผู้ถือไม้แกะสลักรูปช้าง ถ้าคล้องได้ร่างทรงม้าขี่ก็จะพากันแย่งมาจากมือของชายหนุ่ม เมื่อจับได้แล้วก็นำตัวชายหนุ่มไปมัดติดไว้ที่เสาผามเพื่อเรียกค่าไถ่จากเจ้าผี ส่วนใหญ่ค่าไถ่มักจะเป็นเหล้า หรือของชิ้นเล็กๆ ที่จัดไว้ให้เมื่อได้ค่าไถ่แล้ว จะนำไม้แกะสลักรูปช้างไปวางไว้บนหิ้งชั้นตั่งตามเดิม ซึ่งในส่วนพิธีกรรมคล้องช้างคล้องมawangป่าดเมืองช้างแต่ฉบับนี้ทางศิลปินจะบรรเลงเพลงมอญเก้าห้า ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับมอญในพิธีกรรมเพื่อสื่อถึงความสนุกสนานของคนสมัยโบราณที่ต้องมีการคล้องช้างคล้องม้า เพื่อเป็นสิริมงคลในชีวิต

ภาพประกอบ 69 พิธีคล้องช้างคล้องม้า

ที่มา: อีสรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

พิธีหว่านฝ้ายยิงเสือ

พิธีหว่านฝ้ายยิงเสือ เป็นพิธีที่เริ่มต่อจากพิธีคล้องช้างคล้องม้า จะเริ่มในเวลา 15.20 น. โดยกำลังหรือคนในตระกูลจะแสดงเป็นเสือ อีกคนถือจอบ ส่วนร่างทรงม้าซึ่งจะเป็นคนหว่านฝ้าย ซึ่งในอดีตการปลูกดอกฝ้ายของเมืองเหนือจะปลูกในที่ราบเชิงเขา ปลูกไว้เพื่อนำฝ้ายมาทอเป็นผ้าของพวกมอญ พื้นที่นั้นจะมีเสืออยู่มาก เมื่อชาวไร่จะออกไปปลูกฝ้ายมักจะเจอกับเสือ และได้ทำการยิงเสือเพื่อเอาชีวิตรอด เมื่อเริ่มพิธีกำลังจะแต่งกายเป็นเสืออยู่แถวหน้าบริเวณต้นเก้าห้าหน้าผาม ส่วนกำลังจะใช้จอบทำเหมือนกับว่ากำลังขุดดินอยู่ และร่างทรงม้าซึ่งก็จะหว่านฝ้ายวนตามกำลังที่ขุดดิน เมื่อหว่านฝ้ายรอบผามได้สักครู่จะมีคนตะโกนบอกว่าเสือมาแล้ว เมื่อผู้ทำการปลูกฝ้ายได้ยินจึงได้หยุดการทำฝ้ายและมีเหล่ากำลังซึ่งได้ถือปืนที่ทำด้วยไม้ช่วยกันยิงเสือพร้อมร่วมกันจับเสือ จากนั้นตะโกนบอกว่าจับเสือได้แล้ว ช่วยกันแบกเสื้อมาถวายเก้าห้า พวกร่างทรงม้าซึ่งก็จะพูดออกมาว่าขอให้หมู๋ข้าอยู่เย็นเป็นสุข การละเล่นชนิดนี้แสดงถึงการได้สิ่งใดที่นำมาจากป่าต้องนำเอามาให้ผีบรรพบุรุษก่อนที่จะนำไปใช้กัน เปรียบเหมือนกับว่าลูกหลานนั้นต้องมีความเกรงใจผู้หลักผู้ใหญ่ มีความเคารพต่อบรรพบุรุษอยู่เสมอ ซึ่งในพิธีหว่านฝ้ายยิงเสือนี้วงป่าดเมืองช้างแต่มีบันทึงศิลปะจะบรรเลงเพลงมอญเก้าห้า เนื่องจาก ร่างทรงม้าซึ่งได้พ้อนรอบต้นเก้าห้าหน้าผาม เป็นการช่วยบอกผีบรรพบุรุษที่มาร่วมงานเกิดความสนุกสนาน และชอบที่จะเล่นพิธีกรรมนี้ร่วมกัน

ภาพประกอบ 70 พิธีหว่านฝ้ายยิงเสือ

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตย์. (2559).

พิธีชนไก่

พิธีชนไก่ที่เล่นในการพ้อนผามผิมดซอนเม็งนี้ เป็นพิธีกรรมของผีเม็ง กีฬาชนไก่ในสมัยก่อนนั้นเป็นกีฬาสำหรับผีชนชั้นนักปกครองหรือผีเม็ง ที่มีการชอบเล่นการพนันกัน จะเริ่มเล่นเวลาประมาณ 15.40 น. ซึ่งการเล่นชนไก่ของผิมดซอนเม็งก็เหมือนกับการเล่นชนไก่ของผีเม็ง เริ่มจากการนำเอาผ้าขาวม้าสีดำขาวหรือแดง มัดเป็นเกลียวทำเป็นไก่ปลอม ให้เก้าผิมดซอนเม็งเป็นผู้ถือไว้ชนไก่ ซึ่งก่อนจะชนก็มีการนำข้าวสากกับน้ำมาโปรยใส่ไก่ปลอมพอเป็นพิธี ในปัจจุบันจะใช้ไก่

ปละมชนกันทั้งสองฝ่าย ฝ่ายเก่าฝึกับฝ่ายม้าขี่แซกรับเชิญ เมื่อเริ่มทำการชน จะชนกันตรงบริเวณผ้าจ่องกลางผาม ระหว่างชนนั้นลูกหลานจะส่งเสียงเชียร์ เหมือนกำลังเล่นการพนันอยู่ บางส่วนนำข้าวสารมาโปรยใส่ไ่กับโปรยใส่เก้าอี้ที่กำลังทำการชนกัน ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแย่งชิงไ่ปละมของอีกฝ่ายมาได้ฝ่ายนั้นจะกลายเป็นผู้ชนะ การละเล่นนี้เป็นอุบายของคนโบราณที่จะแสดงให้เห็นว่าฝับรรพบุรุษชอบความสนุกสนานพร้อมกับเล่นการพนันแบบโบราณ ใครชนะก็จะได้เหล้าไปกิน ซึ่งในพิธีนี้วงป่าดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์จะเล่นเพลงมอญ เพราะเพลงมอญ เป็นเพลงสำหรับการละเล่นในพิธีกรรมของฝัเม็งจึงต้องเล่นเพลงมอญ

ภาพประกอบ 71 พิธีชนไ่

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ทอดแห

ทอดแหเป็นการละเล่นที่ต่อมาจากพิธีชนไ่ เวลาของการละเล่นทอดแหจะเริ่มประมาณ 15.50 น. เป็นการละเล่นที่แสดงถึงวิธีการหากินของชาวเม็งสมัยก่อน เริ่มเล่นโดยการนำไม้ที่สลักรูปปลา 2 ตัว ใส่ในขันเงิน วางไว้บริเวณข้างต้นเก้าอี้หน้าผาม และนำเอาใบไม้ใหญ่ที่แห้ง ๆ วางไว้ทั่วบริเวณต้นเก้าอี้ให้ดูเหมือนปลิง ร่างทรงม้าขี่จะถือแหไว้ หลังจากนั้นวงป่าดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์จะบรรเลงเพลงมอญลำปางจะบรรเลงเรื่อย ๆ จนจบเพลง และเมื่อเพลงมอญเก้าอี้เริ่มบรรเลง ร่างทรงม้าขี่จะเริ่มพ้อนไปสักครู่พร้อมถือแหเตรียมที่จะเหวี่ยงแหซึ่งเริ่มเหวี่ยงแหประมาณ 3 รอบ โดยรอบที่ 3 จะไปโดนตรงกลางของขันเงินที่มีไม้สลักรูปปลาไว้ เมื่อทอดแหลงไปแล้วร่างทรงม้าขี่ฝัคนอื่นจะช่วยกันจับปลา แล้วนำน้ำสะอาด มาสาดใส่ผู้ที่ทำการทอดแห ให้ดูเหมือนว่าเปียกน้ำเมื่อไปทอดแห เมื่อทอดแหได้แล้วก็นำปลาไปไว้ตามหิ้ง เพื่อเสริมสิริมงคลแก่ตนเอง

ภาพประกอบ 72 ทอดแห

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

ก่อเรือก่อแพ

ก่อเรือก่อแพจะเริ่มหลังจากการละเล่นทอดแห เวลาประมาณ 16.20 น. เหล่าบรรดาร่างทรงม้าที่จะนำเรือลำเล็ก ๆ ที่ทำด้วยไม้ วางบนแพไม้ไผ่ ผูกด้วยนาสายสิญจน์ นำเงิน นำข้าวตอกใส่ในเรือ นำไปวางไว้ตรงใต้ต้นเกี้ยวหน้าผามฝั่งตอชอนเม็ง โดยเหล่าร่างทรงม้าที่จะช่วยกันลากเรือ ส่วนกำลังม้าจะให้นำน้ำมาสาดใส่กลุ่มที่กำลังลากเรือเหมือนอยู่ในน้ำ เมื่อม้าที่กำลังจะลากเรือเข้าผาม กลุ่มกำลังก็จะไม่ให้เรือเข้าไปในผามโดยต้องให้เหล่านักก่อน กลุ่มกำลังจะตะโกนว่า เรือติดต่อไปไม่ได้ มีการพูดคุยกันระหว่างร่างทรงม้ากับกำลัง เช่น ร่างทรงม้าจะถามว่าไปไหนกันมา เหล่ากำลังจะตอบว่า ไปค้าขายมา เป็นต้น เมื่อถามกันจบแล้วก็เริ่มลากเรือเข้าผาม พร้อมทั้งกำลังช่วยทุบหม้อดินใส่น้ำหน้าผาม ถอนต้นเกี้ยวหน้าผาม เปรียบเหมือนว่าเรือที่จะเข้าผามได้จนทำลายทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วก็ร่วมกันถอนต้นเกี้ยวหน้าผาม นำเงินไปโปรยให้ลูกหลานได้เก็บ อยู่ดีมีสุขมีกินมีใช้ตลอดภายภาคหน้า ในการละเล่นก่อเรือก่อแพนี้วงป่าดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์ก็บรรเลงเพลงมอญเกี้ยว ให้กับร่างทรงม้าได้ทำการละเล่นก่อเรือก่อแพ อย่างเสร็จสิ้นและทำให้ผู้บรรพบุรุษรู้ว่า การละเล่นก่อเรือก่อแพนี้เป็นการสร้างความร่วมมือร่วมใจกันระหว่างร่างทรงม้ากับเหล่ากำลังของม้า เพื่อที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่ตลอดเวลา

ภาพประกอบ 73 ก่อเรือก่อแพ

ที่มา: อิศรภาพ ไชยอำมาตร. (2559).

และหลังจากหมดการเล่นก่อเรือก่อแพแล้ว เหล่าช่างทรงม้าขี่ก็กลับไปพ่อนในผามตามเดิม วงป่าดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์บรรเลงเพลงมอญ จากนั้นกำลังม้าขี่จะช่วยกันถอนต้นเก้าห้า บางพื้นที่จะนำต้นเก้าห้าไปลอยน้ำเพื่อลอยทุกข์โศก โรคภัย บางพื้นที่จะนำไปปลูกไว้หน้าบ้านของตน

หลักจากนั้นเก้าฝีมดซอนเม็ง และเหล่าช่างทรงม้าขี่ก็จะทยอยกันโหนดผ้าจ่องเพื่อให้ผีบรรพบุรุษกลับไปสู่โลกของวิญญาณตามความเชื่อ โดยวงป่าดเมืองจะบรรเลงเพลงลูกกุยซ้า(ส่งผี) เป็นเพลงที่มีไว้สำหรับช่างทรงม้าขี่โหนดผ้าจ่องโดยเฉพาะ ทำนองของเพลงจะบรรเลงอย่างช้า เพื่อเป็นการส่งผีให้ออกจากร่างม้าขี่

2.6 ศึกษาเพลงประกอบพิธีกรรมพ่อนฝีมด ฝีมะและฝีมดซอนเม็ง

เพลงที่ได้จากการบันทึกภาพและเสียงในพิธีกรรมจะนำมาวิเคราะห์ตามหลักทฤษฎีวิเคราะห์เพลงไทย โน้ตที่นำมาใช้คือโน้ตทางระนาดเอกกับแนหลวง ซึ่งเป็นเครื่องนำของวงป่าดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์และได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียงที่เกิดจากการตีกลองทั้งสองอย่างดังนี้

- ด หมายถึง จังหวะกลองเต่งทั้ง ที่ตีเกิดเสียง เต่ง
- ท หมายถึง จังหวะกลองเต่งทั้ง ที่ตีเกิดเสียง ทัง
- ป หมายถึง จังหวะกลองรับ ตีเสียงดังโป้ง

2.6.1 เพลงมอญหลวง

เพลงมอญหลวง เป็นเพลงที่วังป่าดเมืองช้างแถมบันเทิงศิลป์ใช้สำหรับการบรรเลงช่วงที่มีการเปิดผ้ามืด ผีเม้งและมืดซอนเม้ง โดยคำว่า หลวง ในภาษาเหนือหมายถึงใหญ่โต ดังนั้นจึงเป็นเพลงแรกที่วังป่าดจะนำมาใช้ในการเปิดผ้ามืด

โน้ตทางระนาดเอก

- - ซ ฟ	- ซ ซ ซ	ซ ล ด ร	ซ ล ฟ ซ	ล ล ด ซ	ล ซ ฟ ร	ด ท ด ร	- ฟ - ซ
ล ล ด ซ	ล ซ ฟ ร	ร ท ด ร	ฟ ร ม ฟ	--- ซ	- - ซ ซ	ล ซ ล ด	ร ด ล ซ
ซ ล ซ ฟ	ซ ล ซ ซ	- ล ด ร	- ล - ซ	- ร - ซ	- ร - ด	ร ด ท ซ	- ฟ - ร
- ฟ - ร	- ร ร ร	- ฟ - ซ	ฟ ร ท ด	--- ท	- ท - ท	ด ร ด ซ	- ฟ - ท
- - ร ท	ฟ ท ด ร	ซ ฟ - ร	ฟ ร ด ด	- - ร ฟ	ด ฟ ซ ล	ซ ฟ ซ ล	- ด - ร
--- ซ	- - ฟ ร	- ซ ฟ ร	ด ท ร ด	- - ร ซ	ฟ ซ ท ด	ร ด ท ซ	ท ฟ - ซ
- - ร ท	ฟ ท ด ร	ฟ ซ ฟ ร	ฟ ร ด ท	- - ร ฟ	- ซ ซ ซ	ซ ล ด ร	ด ล - ซ

โน้ตทางแหหลวง

--- ฟ	- - ฟ ซ	- ซ - ด	- - - ร	- - ซ ซ	- - ซ - ร	- - - ร	- ร - ซ
- ซ - -	- ซ - - ร	--- - ร	- - - ม	- ฟ - ซ	- - ซ -	- ล - ด	--- ซ
- ซ - -	- ล ซ ซ	- ล - ร	- - - ล	- - - ซ	- ร - ด	- - ท ซ	--- ร
- ร - ร	--- ร	- ฟ - ซ	--- ด	--- ท	- ท - ท	ด ร ด ซ	- - - ท
--- - ท	- ท - ร	- - - ร	- ร - ด	- - ร -	- ฟ - ล	--- ล	--- ร
--- ซ	- - ฟ ร	- ซ ฟ ร	ด ท - ด	--- ด	ฟ ซ ท ด	ร ด ท ซ	--- ซ
- - ร ท	- ท - ร	- ซ ฟ ร	--- ท	--- ฟ	--- ซ	- ล - ร	--- ซ

คีตลักษณ์ (Form) เพลงมอญหลวง เป็นเพลงสำเนียงมอญ เป็นเพลงท่อนเดียว 7 บรรทัด หรือ 14 วรรค และพบว่าเพลงกลุ่มเสียงหลักที่ใช้ในเพลงมอญหลวงคือ กลุ่มเสียง ฟ ซ ล ด ร ซึ่งเป็นบันไดเสียง ฟา และได้มีการเปลี่ยนกลุ่มเสียงเป็น ท ด ร ฟซ ซึ่งเป็นบันไดเสียงที ในบรรทัดที่ 5, 6, และวรรคที่ 13 แล้วเปลี่ยนกลับมาดำเนินทำนองเสียงฟา อีกครั้งเมื่อถึงวรรค ที่14

การศึกษาเสียงของลูกตกในแต่ละวรรค พร้อมกับเครื่องกำกับจังหวะเป็นการชี้ให้เห็นว่าลูกตกในแต่ละวรรคนั้นอยู่ในบันไดเสียงชั้นใดบ้าง ดังตารางต่อไปนี้

ระนาดเอก	วรรคที่ 1	- - ซ ฟ	- ซ ซ ซ	ซ ล ด ร	ซ ล ฟ ซ	ลูกตก ฟ2
แหหลวง	วรรคที่ 1	--- ฟ	- - ฟ ซ	- ซ - ด	- - - ร	ลูกตก ฟ5
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 1	----	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	

กลองรับ	วรรคที่ 1	- ป - ป	- - - ป	ป - ป -	- ป - -
---------	-----------	---------	---------	---------	---------

ระนาดเอก	วรรคที่ 2	ล ล ด ช	ล ช ฟ ร	ด ท ด ร	- ฟ - ช	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 2	- - ช ช	- - ช - ร	- - - ร	- ร - ช	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 2	- - - -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 2	- ป - ป	- - - -	ป - ป -	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 3	ล ล ด ช	ล ช ฟ ร	ร ท ด ร	ฟ ร ม ฟ	ลูกตก ฟ1
แนหลว	วรรคที่ 3	- ช - -	- ช - - ร	- - - - ร	- - - - ร	ลูกตก ฟ5
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 3	- - - -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 3	- ป - ป	- - - ป	ป - ป -	- ป - -	

ระนาดเอก	วรรคที่ 4	- - - ช	- - ช ช	ล ช ล ด	ร ด ล ช	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 4	- ฟ - ช	- - ช -	- ล - ด	- - - ช	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 4	- - - -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 4	- ป - ป	- - - -	ป - ป -	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 5	ช ล ช ฟ	ช ล ช ช	- ล ด ร	- ล - ช	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 5	- ช - -	- ล ช ช	- ล - ร	- - - ล	ลูกตก ฟ3
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 5	- - - -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 5	- ป - ป	- - - ป	ป - ป -	- ป - -	

ระนาดเอก	วรรคที่ 6	- ร - ช	- ร - ด	ร ด ท ช	- ฟ - ร	ลูกตก ฟ5
แนหลว	วรรคที่ 6	- - - ช	- ร - ด	- - ท ช	- - - ร	ลูกตก ฟ5
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 6	- - - -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 6	- ป - ป	- - - -	ป - ป -	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 7	- ฟ - ร	- ร ร ร	- ฟ - ช	ฟ ร ท ด	ลูกตก ฟ4
แนหลว	วรรคที่ 7	- ร - ร	- - - ร	- ฟ - ช	- - - ด	ลูกตก ฟ4
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 7	- - - -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 7	- ป - ป	- - - ป	ป - ป -	- ป - -	

ระนาดเอก	วรรคที่ 8	- - - ท	- ท - ท	ด ร ด ช	- ฟ - ท	ลูกตก ท1
แนหลว	วรรคที่ 8	- - - ท	- ท - ท	ด ร ด ช	- - - ท	ลูกตก ท1
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 8	- - - -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 8	- ป - ป	- - - -	ป - ป -	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 9	- - ร ท	ฟ ท ด ร	ช ฟ - ร	ฟ ร ด ด	ลูกตก ท2
แนหลว	วรรคที่ 9	- - - ท	- ท - ร	- - - ร	- ร - ด	ลูกตก ท2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 9	- - ด -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 9	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 10	- - ร ฟ	ด ฟ ช ล	ช ฟ ช ล	- ด - ร	ลูกตก ท3
แนหลว	วรรคที่ 10	- - ร -	- ฟ - ล	- - - ล	- - - ร	ลูกตก ท3
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 10	- - - ท	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 10	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 11	- - - ช	- - ฟ ร	- ช ฟ ร	ด ท ร ด	ลูกตก ท2
แนหลว	วรรคที่ 11	- - - ช	- - ฟ ร	- ช ฟ ร	ด ท - ด	ลูกตก ท2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 11	- - ด -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 11	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 12	- - ร ช	ฟ ช ท ด	ร ด ท ช	ท ฟ - ช	ลูกตก ท3
แนหลว	วรรคที่ 12	- - - ด	ฟ ช ท ด	ร ด ท ช	- - - ช	ลูกตก ท3
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 12	- - - ท	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 12	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 13	- - ร ท	ฟ ท ด ร	ฟ ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	ลูกตก ท1
แนหลว	วรรคที่ 13	- - ร ท	- ท - ร	- ช ฟ ร	- - - ท	ลูกตก ท1
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 13	- - ด -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 13	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 14	- - ร ฟ	- ช ช ช	ช ล ด ร	ด ล - ช	ลูกตก ฟ2
แนหลวง	วรรคที่ 14	- - - ฟ	- - - ช	- ล - ร	- - - ช	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 14	- - - -	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 14	- ป - ป	- - - -	ป - ป -	- ป - ป	

เพลงมอญหลวง เป็นเพลงที่มีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงฟา มีลูกตกที่ใช้มากที่สุดคือ ลูกตกเสียงซอล และยังมีการเปลี่ยนการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียง ที่ ในวรรคที่ 8, 9, 10, 11, 12, 13 ลูกตกที่ใช้มากที่สุดคือลูกตกเสียงซอล และเสียงที่ แสดงให้เห็นว่าเพลงมอญหลวงเป็นเพลงที่มี สำเนียงมอญ ที่มีการดำเนินทำนองของสองกลุ่มเสียงในเพลงเดียวกัน จังหวะของกลองเต่งทั้งและ กลองรับในเพลงมอญหลวง มีการต้อยอยู่สองรูปแบบ คือ

จังหวะกลองเต่งทั้งรูปแบบที่ 1 เพลงมอญหลวง ที่มีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียง ฟา

- - - -	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท	- - - -	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

จังหวะกลองเต่งทั้งรูปแบบที่ 2 เพลงมอญหลวง ที่มีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียง ที่

- - ต -	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท	- - - ท	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

จังหวะกลองรับรูปแบบที่ 1 เพลงมอญหลวง ที่มีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียง ฟา

- ป - ป	- - - ป	ป - ป -	- ป - -	- ป - ป	- - - -	ป - ป -	- ป - ป
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

จังหวะกลองรับรูปแบบที่ 2 เพลงมอญหลวง ที่มีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียง ที่

- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

จังหวะกลองเต่งทั้งและกลองรับที่ดีในเพลงมอญหลวง จะตีในรูปแบบที่ 1 และจะมีการย้ำ เสียงอีกครั้ง ห้องที่ 1 และห้องที่ 5 ในรูปแบบที่ 2 เมื่อมีการเปลี่ยนการบันไดเสียง จึงแสดงให้เห็นถึง ลีลาการเล่นของผู้เล่นเครื่องกำกับจังหวะในวง และการเน้นย้ำเสียงกลองที่ได้บอกให้เหล่าช่างทรงม้า ชีที่อยู่บริเวณในวงได้รับรู้ถึงเสียงกลอง ยิ่งกลองมีเสียงที่หนักแน่นขึ้นทุกครั้งจะส่งผลกระทบทำให้ ผีต้องการจะเข้าร่างทรงม้าชี แสงให้เห็นว่าเพลงมอญหลวงกับจังหวะของกลองเต่งทั้งและกลองรับ เมื่อได้ดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงฟา และที่ เป็นกลุ่มเสียงที่ผีเกิดความคุ้นเคยทุกครั้งเมื่อมีการฟ้อน ผีประจำปี จึงเห็นได้ว่าเพลงมอญหลวงมีผลต่อการเข้าผีและเสียงของเพลงมอญหลวงเป็นเส้นทาง หนึ่งในที่จะช่วยชี้นำให้ผี วงป่าดเมืองช้างแต่มันเทิงศิลป์จึงมีการนำมาใช้ทุกครั้งเมื่อมีการเปิดผาม ฟ้อนผีในพิธีกรรมฟ้อนผีของจังหวัดลำปาง

2.6.2 เพลงลูกกุยเวย (มวย)

โน้ตทางระนาดเอก

- ร - ด	ท ล ฟ ช	ร ร ร ด	ท ล ฟ ช	- - ร ช	ด ร ฟ ช	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช
- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ล ท	ช ท ด ร	- ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช
- - ร ช	ร ร ฟ ช	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ท ล ท	- ด - ร
ฟ ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	- - - ล	- - - ช				

โน้ตทางแนหลวง

- ร - ด	ท ล ฟ ช	- ร - ด	ท ล ฟ ช	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช
- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ล ท	- - - ร	- - - ร	- ร ด ท	- ร - ด	ท ล ฟ ช
- - ร ช	ร ร ฟ ช	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ท ล ท	- ด - ร
- ช ฟ ร	- - - ท	- - - ล	- - - ช				

คีตลักษณ์ (Form) เพลงลูกกุยเวย(มวย) เป็นเพลงท่อนเดียว 7 บรรทัด หรือ 14 วรรค และพบว่าเพลงกลุ่มเสียงหลักที่ใช้ในเพลงลูกกุยเวย(มวย)คือ กลุ่มเสียง ฟ ช ล ดร ซึ่งเป็นบันไดเสียง ฟา

การศึกษาเสียงของลูกตกในแต่ละวรรค พร้อมกับเครื่องกำกับจังหวะเป็นการชี้ให้เห็นว่าลูกตกในแต่ละวรรคนั้นอยู่ในบันไดเสียงขั้นใดบ้าง ดังตารางต่อไปนี้

ระนาดเอก	วรรคที่ 1	- ร - ด	ท ล ฟ ช	ร ร ร ด	ท ล ฟ ช	ลูกตก ฟ2
แนหลวง	วรรคที่ 1	- ร - ด	ท ล ฟ ช	- ร - ด	ท ล ฟ ช	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 1	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 1	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 2	- - ร ช	ด ร ฟ ช	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช	ลูกตก ฟ2
แนหลวง	วรรคที่ 2	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 2	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 2	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 3	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ล ท	ช ท ด ร	ลูกตก ฟ5
แนหลว	วรรคที่ 3	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ล ท	- - - ร	ลูกตก ฟ5
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 3	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 3	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 4	- ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 4	- - - ร	- ร ด ท	- ร - ด	ท ล ฟ ช	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 4	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 4	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 5	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 5	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 5	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 5	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 6	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ท ล ท	- ด - ร	ลูกตก ฟ5
แนหลว	วรรคที่ 6	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ท ล ท	- ด - ร	ลูกตก ฟ5
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 6	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 6	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 7	ฟ ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	- - - ล	- - - ช	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 7	- ช ฟ ร	- - - - ท	- - - ล	- - - ช	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 7	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 7	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

เพลงลูกกุยเว (มว) เป็นเพลงที่มีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงฟา เหมือนกับเพลงมอญ หลว ที่มีการดำเนินทำนองบันไดเสียงฟาในพิธีกรรมพ้อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง เป็นเพลง ท่อนเดียว 7บรรทัด 14 วรรค การตีจังหวะของกลองเต่งทั้งและกลองรับมีการตี 1 รูปแบบ แต่เป็น การตีที่รวดเร็วและเน้นจังหวะให้กระชับยิ่งขึ้น

รูปแบบกลองเต่งทั้งในเพลงลูกกุยเว (มว)

- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

รูปแบบกลองรับในเพลงลูกกุยเวย (มวย)

- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

รูปแบบของกลองจะตีเน้นเสียง และแสดงให้เห็นถึงเพลงลูกกุยเวย(มวย) เป็นเพลงที่มีจังหวะที่เร็ว เสียงของกลองเต่งทึงเมื่อตีนั้นเปรียบเหมือนกับเสียงเบสที่ดังกระหึ่มในงานฟ้อนผี เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเพลงลูกกุยเวย(มวย) เมื่อยิ่งตีจะยิ่งสร้างความรู้สึกที่ฮึกเอิม กระตุ้นอารมณ์ของผีบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของผู้ฟ้อนในพิธีกรรมที่กำลังจะเข้าทรงร่างม้าขี่ ผสมกับเสียงของแนหลวง ยิ่งกระตุ้นอารมณ์ให้รับรู้ว่ามีผีจะเข้าร่างของผู้ฟ้อน เพลงลูกกุยเวย(มวย) สามารถเรียกได้ทั้งลูกกุยเวย หรือเรียกว่ามวยก็ได้ แต่คนลำปางจะเรียกเพลงลูกกุยเวยมากกว่า เนื่องจากเป็นเพลงที่เคยใช้ในการชกมวยของคนจังหวัดลำปาง และเป็นเพลงที่มีจังหวะเร็ว เร้าใจ เกิดความฮึกเอิม เมื่อนักมวยถูกชกจนไม่สามารถชกต่อได้หรือเรียกว่าโดนน็อค ก็จะล้มลงกับพื้น ดังนั้นจึงเหมือนกับช่วงที่ผีบรรพบุรุษกำลังจะเข้าทรงม้าขี่ ได้เดินไปโหนผ้าจ่องกลางผาม เมื่อจะทำการโหนนั้นวงป่าดเมืองช้างแต่มันเทิงศิลป์ จะบรรเลงเพลงลูกกุยเวย(มวย) ประกอบการโหนผ้าจ่อง เสียงของเพลงลูกกุยเวย(มวย) ประกอบกับเสียงกลองนั้น เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผีบรรพบุรุษเข้าร่างของม้าขี่ตนเอง ยิ่งเล่นเพลงกระตุ้น เร้าอารมณ์ หักแน่มากเท่าใด จะยิ่งส่งเสริมให้ผีเข้าร่างได้ไวขึ้น เมื่อได้เข้าร่างม้าขี่แล้ว ตัวม้าขี่จะปล่อยผ้าแล้วล้มลงกับพื้นเหมือนอาการของนักมวยหมดสภาพไม่สามารถสู้ต่อ จึงบอกได้ว่าเพลงลูกกุยเวยหรือเพลงมวย เป็นเพลงที่เหมาะสมแก่การนำมาใช้ในพิธีกรรมฟ้อนผีในช่วงโหนผ้าจ่อง ถ้าได้ลองนำเพลงอื่นที่ไม่ใช่เพลงลูกกุยเวย(มวย) มาทำการเล่นในช่วงโหนผ้าแล้ว เกิดเหตุการณ์ผีไม่ยอมเข้าร่างคนทรง กลายเป็นว่าผิดข้อปฏิบัติของการฟ้อนผีที่สืบต่อกันมาในจังหวัดลำปางจะยิ่งส่งผลเสียต่อพิธีกรรมฟ้อนผี เมื่อผีไม่ยอมเข้าร่างม้าขี่เพื่อมาพบเจอลูกหลานตระกูลเก๊าผี ตามความเชื่อของม้าขี้นั้นก็จะเชื่อว่าตระกูลของเก๊าผีจะทำมาค้าขายไม่ขึ้น โชคร้ายอยู่ตลอด เนื่องจากผิดข้อปฏิบัติตามพิธีกรรม และจะยิ่งส่งผลเสียต่อวงป่าดที่มาบรรเลงในงานฟ้อนผีนั่น ดังนั้นการเลือกวงป่าดเพื่อมาบรรเลงในพิธีกรรมจึงเป็นข้อระมัดระวังอย่างหนึ่งของการฟ้อนผีตระกูลผู้ฟ้อนเอง เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่เก๊าผีจะเลือกวงป่าดเมืองมาบรรเลงประกอบในพิธีกรรมของตน ให้ถูกต้องตามหลักพิธีกรรม

2.6.3. เพลงมอญเก๊าห้า

โน้ตทางระนาดเอก

- - ร ช	ร ร ฟ ช	- - ร ด	ท ร ฟ ช	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ฟ ท	ด ร ด ร
- ช ร ฟ	ช ท ด ร	- ช ร ฟ	ช ท ด ร	- ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	ร ร ร ด	ท ร ฟ ช
- - ร ช	ร ร ฟ ช	- - ร ด	ท ร ฟ ช	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ฟ ท	ด ร ด ร
- ช ร ฟ	ช ท ด ร	- ช ร ฟ	ช ท ด ร	- ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	ร ร ร ด	ท ร ฟ ช

โน้ตทางแนหลว

-- ร ช	ร ร ฟ ช	-- ร ด	ท ร ฟ ช	-- ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ฟ ท	- ด - ร
--- ร	--- ร	--- ร	- ท ด ร	--- ร	--- ร	--- ร	- ท ด ร
--- ร	- ช ฟ ช	-- ร ด	ท ร ฟ ช	--- ร	ช ฟ ร ช	ท ช ฟ ท	- ด - ร
- ช ฟ ร	--- ร	- ร - ร	- ท ด ร	- ช ฟ ร	- ด - ท	- ร - ด	- ฟ - ช

คีตลักษณ์ (Form) เพลงมอญเก่าห้า เป็นเพลงท่อนเดียว 4 บรรทัด หรือ 8 วรรค และพบว่าเพลงกลุ่มเสียงหลักที่ใช้ในเพลงเก่าห้าคือ กลุ่มเสียง ท ด ร ฟช ซึ่งเป็นบันไดเสียง ที

การศึกษาเสียงของลูกตกในแต่ละวรรค พร้อมกับเครื่องกำกับจังหวะเป็นการชี้ให้เห็นว่าลูกตกในแต่ละวรรคนั้นอยู่ในบันไดเสียงขั้นใดบ้าง ดังตารางต่อไปนี้

ระนาดเอก	วรรคที่ 1	-- ร ช	ร ร ฟ ช	-- ร ด	ท ร ฟ ช	ลูกตก ท5
แนหลว	วรรคที่ 1	-- ร ช	ร ร ฟ ช	-- ร ด	ท ร ฟ ช	ลูกตก ท5
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 1	- - ด -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 1	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 2	-- ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ฟ ท	ด ร ด ร	ลูกตก ท3
แนหลว	วรรคที่ 2	-- ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ฟ ท	- ด - ร	ลูกตก ท3
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 2	- - - ท	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 2	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 3	- ช ร ฟ	ช ท ด ร	- ช ร ฟ	ช ท ด ร	ลูกตก ท3
แนหลว	วรรคที่ 3	--- ร	--- ร	--- ร	- ท ด ร	ลูกตก ท3
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 3	- - ด -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 3	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 4	- ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	ร ร ร ด	ท ร ฟ ช	ลูกตก ท5
แนหลว	วรรคที่ 4	--- ร	--- ร	--- ร	- ท ด ร	ลูกตก ท5
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 4	- - - ท	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 4	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 5	- - ร ช	ร ร ฟ ช	- - ร ด	ท ร ฟ ช	ลูกตก ท5
แนหลวง	วรรคที่ 5	- - - ร	- ช ฟ ช	- - ร ด	ท ร ฟ ช	ลูกตก ท5
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 5	- - ต -	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 5	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 6	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ฟ ท	ด ร ด ร	ลูกตก ท3
แนหลวง	วรรคที่ 6	- - - ร	ช ฟ ร ช	ท ช ฟ ท	- ด - ร	ลูกตก ท3
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 6	- - - ท	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 6	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 7	- ช ร ฟ	ช ท ด ร	- ช ร ฟ	ช ท ด ร	ลูกตก ท3
แนหลวง	วรรคที่ 7	- ช ฟ ร	- - - ร	- ร - ร	- ท ด ร	ลูกตก ท3
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 7	- - ต -	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 7	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 8	- ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	ร ร ร ด	ท ร ฟ ช	ลูกตก ท5
แนหลวง	วรรคที่ 8	- ช ฟ ร	- ต - ท	- ร - ด	- ฟ - ช	ลูกตก ท5
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 8	- - - ท	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 8	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

เพลงมอญเก้าห้า เป็นเพลงหลักอีกเพลงหนึ่งของพิธีกรรมพ้อนผีผด ผีเม้งและผีผดซอนเม้ง ที่ได้มีการดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงที่ มีการใช้เพลงในช่วงของการพ้อนหน้าผาม การพ้อนรอบบริเวณต้นเก้าห้า ที่ปลูกไว้หน้าผามแสดงเหมือนว่าส่วนนั้นเป็นป่าที่มีภูตผีอาศัยอยู่ เช่นการพ้อนดาบ แห่ปลาแห้ง แห่ต้นกล้วยเข้าผาม การเป่าของปีแนมีลักษณะที่โหยหวนไม่มากนัก เนื่องจากเพลงมอญเก้าห้าเล่นไม่เร็ว พร้อมกับจังหวะของกลองเต่งทึงและกลองรับที่ดีไม่เร่งจังหวะ ทำให้เพลงนี้มีการใช้ในช่วงพ้อนผีหน้าผามของแต่ละพิธีกรรม และเป็นความเชื่อว่าเมื่อเล่นเพลงมอญเก้าห้าตามหลักของพิธีกรรม จะทำให้ผีที่พ้อนอยู่บริเวณรอบต้นเก้าห้า ยังคงอยู่ในร่างของม้าขี่ ได้อยู่ตลอดเวลาของการบรรเลงเพลงมอญเก้าห้า ดังนั้นเพลงมอญเก้าห้าจึงเป็นเพลงที่ต้องใช้ในเฉพาะช่วงพิธีกรรมส่วนนี้เท่านั้น เพราะเสียงของเพลงมอญเก้าห้า การดำเนินทำนองของเพลงนี้มีผลต่ออารมณ์ของผู้พ้อน ยิ่งบรรเลงไปเรื่อย ๆ ผู้พ้อนก็จะรู้สึกสบายพ้อนแบบเรียบง่าย พ้อนจนถึงการเปลี่ยนขั้นตอนต่อไปแล้วจึงหยุดพ้อน

2.6.4 เพลงมอญลำปาง

โน้ตทางระนาดเอก

- - ฟ ช	- - ท ด	ช ด ท ช	ด ฟ ช ท	- ร - ด	ท ช ท ด	ล ช ฟ ล	ช ฟ ร ด
ช ช ท ด	- ท - ช	- ช - ช	ด ท ช ฟ	- ท ช ฟ	ม ช ฟ ม	ด ด ม ด	ม ช ม ฟ
ม ช ท ด	ด ม ฟ ช	- ช - ช	ช ท ช ฟ	ช ท ช ฟ	ม ช ฟ ม	- - ด ด	- ม - ฟ
ช ท ด ร	ฟ ท ร ด	ช ท ด ร	ฟ ท ร ด				

โน้ตทางแนหลวง

- - ฟ ช	- - ท ด	ช ด ท ช	ด ฟ ช ท	- ร - ด	- ร - ด	- ล - ด	ช ฟ ร ด
ช ช ท ด	--- ช	--- ช	ช ฟ ร ด	ช ช ท ด	ม ช ด ร	ช ช ท ด	ม ช ด ร
ช ช ท ด	--- ช	--- ช	ช ท ช ฟ	ช ท ช ฟ	ม ช ฟ ม	- - - ด	--- ฟ
ช ท ด ร	ฟ ท ร ด	- ท - ร	--- ด				

คีตลักษณ์ (Form) เพลงมอญลำปางเป็นเพลงท่อนเดียว 4 บรรทัด หรือ 7 วรรค และมีการดำเนินทำนองใน กลุ่มเสียง ท ด ร ฟช ซึ่งเป็นบันไดเสียง ที

การศึกษาเสียงของลูกตกในแต่ละวรรค พร้อมกับเครื่องกำกับจังหวะเป็นการชี้ให้เห็นว่าลูกตกในแต่ละวรรคนั้นอยู่ในบันไดเสียงขั้นใดบ้าง ดังตารางต่อไปนี้

ระนาดเอก	วรรคที่ 1	- - ฟ ช	- - ท ด	ช ด ท ช	ด ฟ ช ท	ลูกตก ท1
แนหลวง	วรรคที่ 1	- - ฟ ช	- - ท ด	ช ด ท ช	ด ฟ ช ท	ลูกตก ท1
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 1	- - ด -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 1	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 2	- ร - ด	ท ช ท ด	ล ช ฟ ล	ช ฟ ร ด	ลูกตก ท2
แนหลวง	วรรคที่ 2	- ร - ด	- ร - ด	- ล - ด	ช ฟ ร ด	ลูกตก ท2
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 2	- - - ท	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 2	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 3	ซ ซ ท ด	- ท - ซ	- ซ - ซ	ด ท ซ ฟ	ลูกตก ท4
แนหลว	วรรคที่ 3	ซ ซ ท ด	- - - ซ	- - - ซ	ซ ฟ ร ด	ลูกตก ท2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 3	- - ด -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 3	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 4	- ท ซ ฟ	ม ซ ฟ ม	ด ด ม ด	ม ซ ม ฟ	ลูกตก ท4
แนหลว	วรรคที่ 4	ซ ซ ท ด	ม ซ ด ร	ซ ซ ท ด	ม ซ ด ร	ลูกตก ท3
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 4	- - - ท	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 4	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 5	ม ซ ท ด	ด ม ฟ ซ	- ซ - ซ	ซ ท ซ ฟ	ลูกตก ท4
แนหลว	วรรคที่ 5	ซ ซ ท ด	- - - - ซ	- - - - ซ	ซ ท ซ ฟ	ลูกตก ท4
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 5	- - ด -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 5	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 6	ซ ท ซ ฟ	ม ซ ฟ ม	- - ด ด	- ม - ฟ	ลูกตก ท4
แนหลว	วรรคที่ 6	ซ ท ซ ฟ	ม ซ ฟ ม	- - - ด	- - - ฟ	ลูกตก ท4
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 6	- - - ท	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 6	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 7	ซ ท ด ร	ฟ ท ร ด	ซ ท ด ร	ฟ ท ร ด	ลูกตก ท2
แนหลว	วรรคที่ 7	ซ ท ด ร	ฟ ท ร ด	- ท - ร	- - - ด	ลูกตก ท2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 7	- - ด -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 7	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

เพลงมอญลำปางที่วงปาดเมืองช่างแต้มบันทึกศิลปนำมาใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพืชนั้น จะใช้ต่อจากเพลงมอญเก้าห้า มีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียง ที่ เริ่มบรรเลงโดยระนาดเอกและแนหลวเป็นเครื่องนำซึ่งลูกตกของกลุ่มเสียงจะเหมือนกัน แต่จะแตกต่างกันตรงวรรคที่ 3 และ วรรคที่ 4 เสียงของแนหลวได้มีการเป่าเสียงให้ต่ำลงเนื่องจากผู้เป่าเห็นว่าควรจะให้ต่ำลงบ้าง ไม่ต้องการให้เสียงสูงเกินไปจะทำให้บรรยากาศภายในพิธีกรรมดูน่าพืชมมากยิ่งขึ้น และเพลงมอญลำปางที่วงปาดเล่นจะใช้การดำเนินทำนองกลุ่มเสียงที่ เหมือนกับเพลงมอญเก้าห้า ซึ่งเกิดจากความเชื่อของผู้เล่นว่า เพลงมอญลำปางจะต้องไม่ควรเปลี่ยนการดำเนินทำนองใน

กลุ่มเสียงอื่นต่อจากเพลงมอญเก้าห้า จะทำให้ฝึเกิดอาการไม่อยากพ้องในร่างของม้ายี่ ถ้ายังบรรเลงในกลุ่มเสียงหรือเพลงที่ฝึในร่างของม้ายี่ไม่เกิดความคุ้นเคยหรือไม่รู้จัก จะยิ่งทำให้ร่างทรงม้ายี่หยุดการพ้องรำในผามทันที จะเกิดผลเสียต่อการปฏิบัติในพิธีกรรมพ้องฝึ ทำให้พิธีกรรมครั้งนั้นต้องมีการพ้องแก้บนใหม่ในปีถัดไป จึงทำให้ทราบว่าการพ้องมอญลำปางมีผลต่อจิตใจ และอารมณ์ของฝึที่อยู่ในร่างของม้ายี่ ที่เป็นฝึบรรพบุรุษของจังหวัดลำปาง

2.6.5 เพลงปราสาทไหว

โน้ตทางระนาดเอก

--- ล	- ล ล ล	ซ ฟ ซ ล	ซ ล ด ร	- ร ฟ ร	ด ล ด ร	ล ด ฟ ซ	ด ล ซ ฟ
ด ร ฟ ซ	ฟ ร ฟ ด	ร ด ล ด	ฟ ล ด ร	ด ล ล ล	ด ล ฟ ซ	ร ฟ ด ร	ล ด ซ ล
ด ล ล ล	ด ล ล ล	ซ ฟ ซ ล	ซ ล ด ร	ร ร ฟ ร	ด ล ด ร	ล ด ฟ ซ	ด ล ซ ฟ
ด ร ฟ ซ	ฟ ร ฟ ด	ร ด ล ด	ฟ ล ด ร	ด ล ล ล	ด ล ฟ ซ	ร ฟ ด ร	ล ด ซ ล

โน้ตทางแนหลวง

--- ล	- ล ล ล	--- ล	- ล - ร	--- ร	- ล - ร	--- ซ	- ล - ฟ
-- ฟ -	- ร - ด	--- ด	--- ร	- ล ล ล	ด ล ฟ ซ	- ฟ - ร	- ด - ล
--- ล	- ล ล ล	--- ล	- ล - ร	--- ร	- ล - ร	--- ซ	- ล - ฟ
-- ฟ -	- ร - ด	--- ด	--- ร	- ล ล ล	ด ล ฟ ซ	- ฟ - ร	- ด - ล

คีตลักษณ์ (Form) เพลงปราสาทไหวเป็นเพลงท่อนเดียว 4 บรรทัด หรือ 8 วรรค และมีการดำเนินทำนองใน กลุ่มเสียง ฟ ซ ล ด ร ซึ่งเป็นบันไดเสียง ฟา

การศึกษาเสียงของลูกตกในแต่ละวรรค พร้อมกับเครื่องกำกับจังหวะเป็นการชี้ให้เห็นว่าลูกตกในแต่ละวรรคนั้นอยู่ในบันไดเสียงขั้นใดบ้าง ดังตารางต่อไปนี้

ระนาดเอก	วรรคที่ 1	--- ล	- ล ล ล	ซ ฟ ซ ล	ซ ล ด ร	ลูกตก ฟ2
แนหลวง	วรรคที่ 1	--- ล	- ล ล ล	--- ล	- ล - ร	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 1	- ด - ท	- ด - ท	ด ท - ด	- ท ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 1	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 2	- ร ฟ ร	ด ล ด ร	ล ด ฟ ช	ด ล ช ฟ	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 2	- - - ร	- ล - ร	- - - ช	- ล - ฟ	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 2	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 2	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 3	ด ร ฟ ช	ฟ ร ฟ ด	ร ด ล ด	ฟ ล ด ร	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 3	- - ฟ -	- ร - ด	- - - ด	- - - ร	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 3	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 3	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 4	ด ล ล ล	ด ล ฟ ช	ร ฟ ด ร	ล ด ช ล	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 4	- ล ล ล	ด ล ฟ ช	- ฟ - ร	- ด - ล	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 4	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 4	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 5	ด ล ล ล	ด ล ล ล	ช ฟ ช ล	ช ล ด ร	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 5	- - - ล	- ล ล ล	- - - ล	- ล - ร	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 5	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 5	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 6	ร ร ฟ ร	ด ล ด ร	ล ด ฟ ช	ด ล ช ฟ	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 6	- - - ร	- ล - ร	- - - ช	- ล - ฟ	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 6	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 6	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 7	ด ร ฟ ช	ฟ ร ฟ ด	ร ด ล ด	ฟ ล ด ร	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 7	- - - ฟ	- ร - ด	- - - ด	- - - ร	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 7	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 7	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 8	ด ล ล ล	ด ล ฟ ช	ร ฟ ด ร	ล ด ช ล	ลูกตก ฟ2
แนหลวง	วรรคที่ 8	- ล ล ล	ด ล ฟ ช	- ฟ - ร	- ด - ล	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 8	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 8	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

เพลงปราสาทไหวที่วงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์นำมาใช้ในพิธีกรรมพ้อนผีนั้นเป็นเพลงที่มีท่วงทำนองกับจังหวะที่ค่อนข้างช้า จะสังเกตเห็นได้จากทางเป่าของแนหลวงที่เป่าแบบโหยหวน เป็นการเป่าอย่างช้าๆ เพื่อให้ร่างทรงมาขึ้นในพิธีกรรมได้ทำการพ้อนอย่างผ่อนคลาย เพลงจะช่วยสร้างอารมณ์ร่วมในพิธีกรรม การเคลื่อนไหวของการพ้อนจะเป็นไปอย่างช้าๆ มีความสวยงามในแบบพ้อนของลำปาง บางครั้งเมื่อพิธีกรรมพ้อนมีผู้ร่วมพ้อนที่เป็นเชื้อสายผีเจ้านายเดินทางมาร่วมในพิธีกรรมมากดูจากลักษณะของการแต่งกายผู้พ้อน วงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์จะบรรเลงเพลงปราสาทไหวบ่อยครั้ง เป็นการต้อนรับผีเชื้อสายตระกูลอื่นและเป็นที่ถูกอกถูกใจของเจ้าผีเจ้าของพิธีกรรม

2.6.6 เพลงผีมดห้อยผ้า

โน้ตทางระนาดเอก

- - ร ด	ท ล ฟ ช	- - ร ด	ท ล ฟ ช	- - ฟ ช	ท ท ด ร	- - ฟ ช	ท ด ร ร
- ด ด ด	- ท ท ท	- ฟ ฟ ฟ	- ร ร ร	ด ร ฟ ช	ร ด ท ช	- ช ช ช	ท ด - ร
- - ท ด	ร ด ท ช	- ล ช ฟ	ด ฟ ช ล	ล ฟ ช ล	ช ล ท ด	- ล - ด	ล ร ด ล
- ล - ด	ล ร ด ล	ช ล ด ร	ด ล - ช	ช ล ช ฟ	ช ล ช ฟ	ช ล ช ฟ	ช ล ช ช
- ล ช ฟ	- ล ช ฟ	- ล ช ฟ	ด ร ฟ ช	- ล ช ฟ	ช ล ช ช	- ล ช ฟ	ด ร ฟ ช
- ล ช ฟ	ช ล ช ช	ด ล ช ฟ	ด ร ฟ ช				

โน้ตทางแนหลวง

- - ร ด	ท ล ฟ ช	- - ร ด	ท ล ฟ ช	- ฟ - ช	- ด - ร	- - ฟ ช	ท ด ร ร
- - - ด	- - - ท	- ฟ - ฟ	- ร - ร	ด ร ฟ ช	ร ด ท ช	- - - ช	- - - ร
- - ท ด	ร ด ท ช	- ล ช ฟ	ด ฟ ช ล	ล ฟ ช ล	ช ล ท ด	- - - ด	ล ร ด ล
- - - ด	- - - - ล	- ล ด ร	ด ล - ช	- ล ช ฟ	- ล ช ฟ	- ล ช ฟ	ช ล ช ช
- ล ช ฟ	- ล ช ฟ	- ล ช ฟ	ด ร ฟ ช	- ล ช ฟ	ช ล ช ช	- ล ช ฟ	ด ร ฟ ช
- ล ช ฟ	ช ล ช ช	- ล - ฟ	- ร ฟ ช				

คีตลักษณ์ (Form) เพลงผิมนดห้อยผ้าเป็นเพลงท่อนเดียว 4 บรรทัด หรือ 8 วรรค 4 วรรคแรกมีการดำเนินทำนองใน กลุ่มเสียง ท ด ร ฟช ซึ่งเป็นบันไดเสียง ที และหลังจากนั้นเปลี่ยนเป็นการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียง ฟ ช ล ดร ซึ่งอยู่ในบันไดเสียง ฟา

การศึกษาเสียงของลูกตกในแต่ละวรรค พร้อมกับเครื่องกำกับจังหวะเป็นการชี้ให้เห็นว่าลูกตกในแต่ละวรรคนั้นอยู่ในบันไดเสียงขั้นใดบ้าง ดังตารางต่อไปนี้

ระนาดเอก	วรรคที่ 1	- - ร ด	ท ล ฟ ช	- - ร ด	ท ล ฟ ช	ลูกตก ท5
แนหลวง	วรรคที่ 1	- - ร ด	ท ล ฟ ช	- - ร ด	ท ล ฟ ช	ลูกตก ท5
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 1	- - ต -	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 1	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 2	- ด ด ด	- ท ท ท	- ฟ ฟ ฟ	- ร ร ร	ลูกตก ท3
แนหลวง	วรรคที่ 2	- - - ด	- - - ท	- ฟ - ฟ	- ร - ร	ลูกตก ท3
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 2	- - - ท	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 2	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 3	- - - ช	- - ฟ ร	- ช ฟ ร	ด ท ร ด	ลูกตก ท2
แนหลวง	วรรคที่ 3	- - - ช	- - ฟ ร	- ช ฟ ร	ด ท - ด	ลูกตก ท2
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 3	- - ต -	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 3	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 4	ด ร ฟ ช	ร ด ท ช	- ช ช ช	ท ด ร ร	ลูกตก ท3
แนหลวง	วรรคที่ 4	ด ร ฟ ช	ร ด ท ช	- - - ช	- - - ร	ลูกตก ท3
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 4	- - - ท	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 4	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 5	- - ท ด	ร ด ท ช	- ล ช ฟ	ด ฟ ช ล	ลูกตก ฟ3
แนหลวง	วรรคที่ 5	- - ท ด	ร ด ท ช	- ล ช ฟ	ด ฟ ช ล	ลูกตก ฟ3
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 5	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 5	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 6	ล ฟ ซ ล	ซ ล ท ด	- ล - ด	ล ร ด ล	ลูกตก ฟ3
แนหลว	วรรคที่ 6	ล ฟ ซ ล	ซ ล ท ด	- - - ด	ล ร ด ล	ลูกตก ฟ3
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 6	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 6	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 7	- ล - ด	ล ร ด ล	ซ ล ด ร	ด ล - ซ	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 7	- - - ด	- - - - ล	- ล ด ร	ด ล - ซ	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 7	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 7	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 8	ซ ล ซ ฟ	ซ ล ซ ฟ	ซ ล ซ ฟ	ซ ล ซ ซ	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 8	- ล ซ ฟ	- ล ซ ฟ	- ล ซ ฟ	ซ ล ซ ซ	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 8	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 8	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 9	- ล ซ ฟ	- ล ซ ฟ	- ล ซ ฟ	ด ร ฟ ซ	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 9	- ล ซ ฟ	- ล ซ ฟ	- ล ซ ฟ	ด ร ฟ ซ	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 9	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 9	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 10	- ล ซ ฟ	ซ ล ซ ซ	- ล ซ ฟ	ด ร ฟ ซ	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 10	- ล ซ ฟ	ซ ล ซ ซ	- ล ซ ฟ	ด ร ฟ ซ	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 10	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 10	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 11	- ล ซ ฟ	ซ ล ซ ซ	ด ล ซ ฟ	ด ร ฟ ซ	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 11	- ล ซ ฟ	ซ ล ซ ซ	- ล - ฟ	- ร ฟ ซ	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 11	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 11	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

เพลงฝีมือห้อยผ้าในรูปแบบการบรรเลงของวงป้าตเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์จะเล่นที่ความเร็วปานกลาง คล้ายกับจังหวะสองชั้นของดนตรีไทยภาคกลาง มีการดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงที่ 4 วรรคแรกและเปลี่ยนการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงฟา จังหวะของกลองเพลงนี้มีการใช้อยู่ 2 รูปแบบ

รูปแบบที่ 1 ของกลองเต่งทึง ดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงที่

- - ต -	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท	- - - ท	ต ท - -	- ต - ต	- - ต ท
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 2 กลองเต่งทึง ดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงฟา

- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท	- ต - ท	- ต - ท	ต ท - ต	- ท ต ท
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 1 ของกลองรับ ดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงที่

- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

รูปแบบที่ 2 กลองรับ ดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงฟา

- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

รูปแบบของกลองจะแสดงให้เห็นถึงการเล่นจังหวะของเพลงที่ไม่รวดเร็ว เป็นการเล่นเพื่อให้ฝีมือ ได้พ่อน้อย่างเรียบง่าย และยังเป็นการใช้จังหวะของกลองเหมือนกับเพลงมอญหลวงเสียงของกลองกับเสียงของเครื่องนำวงป้าตเมือง เป็นเสียงที่ร่างทรงมาชีในจังหวัดลำปางมีความคุ้นเคย เมื่อเจอการดำเนินทำนองหรือเพลงที่เคยพ่อนจึงทำให้มีความอยากพ่อนมากขึ้น สร้างบรรยากาศในการพ่อนผี แสดงว่าวงป้าตเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์มีประสบการณ์ทางด้านพ่อนผีใช้เพลงได้เหมาะสมกับพิธีกรรมที่มีข้อปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

2.6.7 เพลงมอญ

โน้ตทางระนาดเอก

- - ด ร	- - ฟ ช	ร ช ฟ ร	ล ด ร ฟ	- ด - ช	- ด - ช	- ล - ด	ร ด ล ช
ร ร ฟ ช	ล ช ฟ ร	- ร - ร	- ร - ร	ร ฟ ร ด	- ร - ด	ร ฟ ร ด	- ร - ด
ร ร ร ช	- ด - ร	- ร ร ร	ช ฟ ร ด	ร ฟ ร ด	ด ม ร ด	- ช - ด	- ท - ล
- - - ล	- - - ช	- ร - ม	- - - ฟ				

โน้ตทางแนหลว

- - ด ร	- - ฟ ช	ร ช ฟ ร	ล ด ร ฟ	- ด - ช	- ด - ช	- ล - ด	ร ด ล ช
ร ร ฟ ช	ล ช ฟ ร	--- ร	--- ร	ร ฟ ร ด	- ร - ด	ร ฟ ร ด	- ร - ด
ร ร ร ช	--- ร	- ร ร ร	ช ฟ ร ด	ร ฟ ร ด	ด ม ร ด	--- ด	- ท - ล
--- ล	--- ช	- ร - ม	--- ฟ				

คีตลักษณ์ (Form) เพลงมอญเป็นเพลงท่อนเดียว 4 บรรทัด หรือ 7 วรรค มีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียง ฟ ช ล ดร ซึ่งอยู่ในกลุ่มเสียงฟา

การศึกษาเสียงของลูกตกในแต่ละวรรค พร้อมกับเครื่องกำกับจังหวะเป็นการชี้ให้เห็นว่าลูกตกในแต่ละวรรคนั้นอยู่ในบันไดเสียงขั้นใดบ้าง ดังตารางต่อไปนี้

ระนาดเอก	วรรคที่ 1	- - ด ร	- - ฟ ช	ร ช ฟ ร	ล ด ร ฟ	ลูกตก ฟ1
แนหลว	วรรคที่ 1	- - ด ร	- - ฟ ช	ร ช ฟ ร	ล ด ร ฟ	ลูกตก ฟ1
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 1	- ด - ท	- ด - ท	ด ท - ด	- ท ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 1	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 2	- ด - ช	- ด - ช	- ล - ด	ร ด ล ช	ลูกตก ฟ2
แนหลว	วรรคที่ 2	- ด - ช	- ด - ช	- ล - ด	ร ด ล ช	ลูกตก ฟ2
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 2	- ด - ท	- ด - ท	ด ท - ด	- ท ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 2	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 3	ร ร ฟ ช	ล ช ฟ ร	- ร - ร	- ร - ร	ลูกตก ฟ1
แนหลว	วรรคที่ 3	ร ร ฟ ช	ล ช ฟ ร	--- ร	--- ร	ลูกตก ฟ1
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 3	- ด - ท	- ด - ท	ด ท - ด	- ท ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 3	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 4	ร ฟ ร ด	- ร - ด	ร ฟ ร ด	- ร - ด	ลูกตก ฟ5
แนหลว	วรรคที่ 4	ร ฟ ร ด	- ร - ด	ร ฟ ร ด	- ร - ด	ลูกตก ฟ5
กลองเต่งทึง	วรรคที่ 4	- ด - ท	- ด - ท	ด ท - ด	- ท ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 4	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	- ป - ป	

โน้ตทางฆ้องวง

ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

จังหวะกลองเต่งทึง

ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

เพลงตัดหัวกล้วย จะใช้ในพิธีกรรมพ้อนผีเม็งพิธีกรรมเดียว วงป้าตเมืองจะเล่นเครื่องดนตรีระนาดเอก ฆ้องวงและกลองเต่งทึง จะไม่เล่นแนหลวง เป็นเพลงที่มีการบรรเลงตัวโน้ต 4 ตัว ซ ล ท ช ประกอบกับจังหวะของกลองเต่งทึง รูปแบบเดียว ทททตท ตีกลองเต่งทึงเสียงไม่ดังนัก เพื่อเป็นการบอกผีในผามว่าใกล้ถึงเวลาที่จะต้องตัดหัวกล้วย แล้วนำส่วนที่ตัดไปประกอบอาหารเลี้ยงผี เสริมความสิริมงคลในชีวิต

2.6.9 เพลงเลี้ยงครูปีพาทย์

ทางระนาดเอก

ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

จังหวะกลองเต่งทึง

ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

ทางฆ้องวง

ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล	ซ ล ท ล
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

จังหวะกลองเต่งทึง

ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท	ทททตท
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

เพลงเลี้ยงครูปีพาทย์ ใช้ในพิธีกรรมพ้อนผีเม็งพิธีกรรมเดียว วงป้าตจะเล่นเครื่องดนตรีระนาดเอก ฆ้องวง และกลองเต่งทึง วิธีการเล่น การใช้เสียงของตัวโน้ตเหมือนกับเพลงตัดหัวกล้วย เมื่อใกล้ถึงเวลาเที่ยงวันของพิธีกรรม เหล่าผีเม็งจะนำอาหาร ปลาแห้ง เหล้า มาวางไว้หน้าวงป้าตเมือง และวงป้าตเมืองจะเล่นเพลงเลี้ยงครูปีพาทย์ ผีเม็งจะนำอาหารมาวางไว้บนเครื่องดนตรีแต่ละเครื่อง นำสุรามาให้ผู้เล่นเพลงนี้ดื่ม เพื่อเป็นการขอบคุณวงป้าตที่ได้มาสร้างความสนุกสนานของพิธีกรรม เสียงของเพลงจะดีไม่ดังมากนัก เนื่องจากเป็นพิธีกรรมนี้มีอาหารมาเกี่ยวข้อง วงป้าตจึงได้เล่นเพลงเลี้ยงครูปีพาทย์เหมือนกับเพลงตัดหัวกล้วย ในพิธีกรรมพ้อนผีเม็ง

2.6.10 เพลงลูกก๊วยข้า(ส่งผี)

โน้ตทางระนาดเอก

- - ร ด	- ช - ด	ช ช ด ช	ฟ ช ท ด	- ม ฟ ช	ท ช ม ฟ	ช ด ม ฟ	ร ท ร ด
- - ร ด	- ช - ด	ช ช ด ช	ฟ ช ท ด	- ม - ด	ม ช ท ด	- ร - ด	ช ล ฟ ช
ร ม ฟ ช	ท ด ท ช	ร ม ฟ ช	ท ช ฟ ช	- ท - ด	- ท - ม	ฟ ช ฟ ม	- ฟ - ช
- - ท ด	- - ท ช	- ม - ช	ท ช ม ฟ	- ช - ด	- ช - ฟ	ร ม ฟ ช	ด ท ร ด

โน้ตทางแนหลวง

- - ร ด	- ช - ด	--- ช	--- ด	- ม - ช	ท ช ม ฟ	ช ด ม ฟ	ร ท ร ด
- - ร ด	- ช - ด	--- ช	--- ด	--- ด	ม ช ท ด	--- ด	ช ล ฟ ช
ร ม ฟ ช	ท ด ท ช	ร ม ฟ ช	ท ช ฟ ช	--- ช	- ด - ท	- ม - ฟ	--- ช
- - ท ด	- - ท ช	- ม - ช	ท ช ม ฟ	- ช - ด	- ช - ฟ	--- ช	- ด - ร

คีตลักษณ์ (Form) เพลงลูกก๊วยข้า(ส่งผี)เป็นเพลงท่อนเดียว 4 บรรทัด หรือ 8 วรรค มีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียง ท ด ร ฟช ซึ่งอยู่ในกลุ่มเสียงที่

การศึกษาเสียงของลูกตกในแต่ละวรรค พร้อมกับเครื่องกำกับจังหวะเป็นการชี้ให้เห็นว่าลูกตกในแต่ละวรรคนั้นอยู่ในบันไดเสียงขั้นใดบ้าง ดังตารางต่อไปนี้

ระนาดเอก	วรรคที่ 1	--- ช	- - ฟ ร	- ช ฟ ร	ด ท ร ด	ลูกตก ท2
แนหลวง	วรรคที่ 1	--- ช	- - ฟ ร	- ช ฟ ร	ด ท - ด	ลูกตก ท2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 1	- - ด -	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 1	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 2	- - ร ช	ฟ ช ท ด	ร ด ท ช	ท ฟ - ช	ลูกตก ท5
แนหลวง	วรรคที่ 2	--- ด	ฟ ช ท ด	ร ด ท ช	- - - ช	ลูกตก ท5
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 2	- - - ท	ด ท - -	- ด - ด	- - ด ท	
กลองรับ	วรรคที่ 2	- ป - ป	- - ป ป	- - - ป	- - ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 3	--- ซ	-- ฟ ร	- ซ ฟ ร	ด ท ร ด	ลูกตก ท2
แนหลว	วรรคที่ 3	--- ซ	-- ฟ ร	- ซ ฟ ร	ด ท - ด	ลูกตก ท2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 3	- - ต -	ต ท - -	- ต - ต	-- ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 3	- ป - ป	- - ป ป	-- - ป	-- ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 4	-- ร ซ	ฟ ซ ท ด	ร ด ท ซ	ท ฟ - ซ	ลูกตก ท5
แนหลว	วรรคที่ 4	--- ด	ฟ ซ ท ด	ร ด ท ซ	- - - ซ	ลูกตก ท5
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 4	- - - ท	ต ท - -	- ต - ต	-- ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 4	- ป - ป	- - ป ป	-- - ป	-- ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 5	--- ซ	-- ฟ ร	- ซ ฟ ร	ด ท ร ด	ลูกตก ท2
แนหลว	วรรคที่ 5	--- ซ	-- ฟ ร	- ซ ฟ ร	ด ท - ด	ลูกตก ท2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 5	- - ต -	ต ท - -	- ต - ต	-- ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 5	- ป - ป	- - ป ป	-- - ป	-- ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 6	-- ร ซ	ฟ ซ ท ด	ร ด ท ซ	ท ฟ - ซ	ลูกตก ท5
แนหลว	วรรคที่ 6	--- ด	ฟ ซ ท ด	ร ด ท ซ	- - - ซ	ลูกตก ท5
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 6	- - - ท	ต ท - -	- ต - ต	-- ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 6	- ป - ป	- - ป ป	-- - ป	-- ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 7	--- ซ	-- ฟ ร	- ซ ฟ ร	ด ท ร ด	ลูกตก ท2
แนหลว	วรรคที่ 7	--- ซ	-- ฟ ร	- ซ ฟ ร	ด ท - ด	ลูกตก ท2
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 7	- - ต -	ต ท - -	- ต - ต	-- ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 7	- ป - ป	- - ป ป	-- - ป	-- ป ป	

ระนาดเอก	วรรคที่ 8	-- ร ซ	ฟ ซ ท ด	ร ด ท ซ	ท ฟ - ซ	ลูกตก ท5
แนหลว	วรรคที่ 8	--- ด	ฟ ซ ท ด	ร ด ท ซ	- - - ซ	ลูกตก ท5
กลองเต่งทั้ง	วรรคที่ 8	- - - ท	ต ท - -	- ต - ต	-- ต ท	
กลองรับ	วรรคที่ 8	- ป - ป	- - ป ป	-- - ป	-- ป ป	

เพลงลูกกุยช้าง(ส่งผี) วงป้าตเมืองช้างแต่ฉบับนี้ทั้งศิลปินมีการดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงที่แต่ละวรรคมีลูกตกเสียงโดกับเสียงซอลสลับกันของแต่ละวรรค เป็นเพลงที่มีความไพเราะเนื่องจากบรรเลงช้า สังเกตจากจังหวะของกลองเต่งทั้งและกลองรับ มีความอ่อนหวานแอบแฝงอยู่ในเวลาตอนเย็นซึ่งใกล้จะเป็นเวลายุติพิธีกรรมพ้อนผีแล้วเสียงเพลงบรรเลงอย่างเรียบง่าย ไม่ผาดโผน ไม่กระตุ้นให้เกิดความคึกคะนอง เพลงลูกกุยช้าง เรียกอีกอย่างว่า เพลงส่งผีเป็นเพลงที่ใช้สำหรับการปิดงาน รำทรงม้าขี่ต่างเหน็ดเหนื่อยมาทั้งวันจากการพ้อนผี เมื่อเพลงนี้บรรเลงเพลงสุดท้ายเหล่ารำทรงม้าขี่ต่างทยอยกันโหนผ้าออก เพื่อกลับไปพักผ่อน เมื่อได้ยินเพลงนี้เป็นเพลงสุดท้าย วงป้าตเมืองต้องบรรเลงให้จบสิ้นโดยไม่มีเสียงสะท้อนออกมาแม้แต่หน่อย หยุดเครื่องดนตรีทั้งหมดห้ามมีเสียงหลงออกมา ไม่เช่นนั้นผีจะออกจากร่างทรงไม่ได้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการ ศึกษาวงป่าดเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์ในการบรรเลงประกอบ พิธีกรรมพ่อนผีผด ผีเม้งและผีผดซอนเม้ง อำเภอมือง จังหวัดลำปาง โดยการศึกษาข้อมูลจากตำรา หนังสือพร้อมทั้งลงพื้นที่ภาคสนามในการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม ในเขตพื้นที่จังหวัดลำปาง ซึ่ง ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนที่ได้กำหนดเป็นลำดับ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของวงป่าดเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์
2. เพื่อศึกษาดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมการพ่อนผีผด ผีเม้งและ ผีผดซอนเม้ง ของวงป่าดเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของวงป่าดเมืองช่างแต้มนันเทิง ศิลป์

1.1 ประวัติความเป็นมาของวงป่าดเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์

วงป่าดเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์ สมัยก่อนจะใช้ชื่อของวงว่าคณะบ้านช่างแต้มนัน ผู้ก่อตั้งวง คนแรกคือครูเต้า ไชยรุ่งเรือง เป็นนักเป่าพาทย์พื้นเมืองของลำปางมีความถนัดทางด้านระนาด ข้อง ปี่แน มีความสนิทสนมกับครูสิงห์คำ มาคำจันทร์ เป็นนักดนตรีเป่าพาทย์เหมือนกัน ภายในวงยังมีนาย นวล มหามิตร บิดาของนายอำนวย มหามิตร หัวหน้าวงคนปัจจุบัน ทำหน้าที่บรรเลงกลองรับ ในขณะที่นายอำนวย มหามิตร ได้ติดตามบิดาไปเผ่างานพ่อนผีหลายงาน พร้อมกับต่อเพลงที่ใช้ เกี่ยวกับพ่อนผีจากบิดา และสมาชิกภายในวง เครื่องดนตรีของวงบ้านช่างแต้มนันใช้ตอนสมัยนั้นเป็น ของวัดแทบทั้งหมด ภายหลังครูเต้า ไชยรุ่งเรืองได้ถึงแก่กรรม นายนวล มหามิตร จึงได้รับสืบทอด วงป่าดเมืองต่อและรับงานพ่อนผีหลายที่ จนกระทั่งนายนวล มหามิตร ถึงแก่กรรม บุตรชาย นาย อำนวย มหามิตร จึงได้สืบทอดวงบ้านช่างแต้มนันต่อจากบิดา และได้เปลี่ยนชื่อเป็น วงช่างแต้มนันเทิง ศิลป์จนถึงปัจจุบัน พร้อมรับงานพ่อนผีทั้งภายในจังหวัดลำปางและในจังหวัดเชียงใหม่

1.2 สภาพปัจจุบันของวงป่าดเมืองช่างแต้มนันเทิงศิลป์

การสืบทอดหัวหน้าวง

ผู้ก่อตั้งคือ นายเต้า ไชยรุ่งเรือง เมื่อก่อนถึงแก่กรรมได้มอบให้ นายนวล มหามิตร เป็น ผู้ดูแล ต่อมาเมื่อมีอายุมากขึ้นก็ได้มอบให้ นายอำนวย มหามิตร หัวหน้าวงคนปัจจุบันเป็นผู้ดูแล

เครื่องดนตรีภายในวง

วงป๊าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์ แบ่งเป็น 2 ประเภทตามลักษณะของการบรรเลงได้แก่ เครื่องตีกับเครื่องเป่า ซึ่งประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

1. ฆ้องวง	1	วง
2. ระนาดเอก หรือ ปาดเอก	1	ราง
3. ระนาดทุ้ม หรือ ปาดทุ้ม	1	ราง
4. กลองรับ	1	ใบ
5. กลองเต่งทั้ง	1	ใบ
6. แฉหลวง	1	เลา
7. แฉน้อย	1	เลา
8. ลั้ง	1	คู่
9. สว่า	1	คู่

นักดนตรีภายในวงป๊าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์

1. นายอำนวย มหามิตร	อายุ 52 ปี (หัวหน้าวง)
2. นายผัด คำบุญทา	อายุ 77 ปี
3. นายจรรยา ไชยชนก	อายุ 60 ปี
4. นายมนัส หมื่นสืบ	อายุ 67 ปี
5. นายสวัสดิ์ อินตาวง	อายุ 68 ปี
6. นายพฤก มาคำโต	อายุ 34 ปี
7. นายอุทัย เครืออินตา	อายุ 53 ปี
8. นายสมบุญ ยะสิทธิ	อายุ 52 ปี
9. นายวชิรวิทย์ เทศแก้ว	อายุ 25 ปี

การรับงาน

การรับงานของวงป๊าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์ จะรับงานเกี่ยวกับพิธีกรรมพ้องผีเป็นเสียส่วนใหญ่ จะรับในเฉพาะช่วงเวลาเสาร์ – อาทิตย์ นอกเวลาราชการเนื่องจากหัวหน้าวงนายอำนวย มหามิตร มีอาชีพรับราชการครู การรับงานแต่ละครั้งจะกำหนดราคาไม่เหมือนกัน งานพ้องผามผีมัดผีเม็งจะตกวันละประมาณ 5,000 บาท ส่วนพ้องผามผีมัดซอนเม็งจะคิดราคา 6000 บาท

การถ่ายทอดบทเพลง การเรียนการสอน

การถ่ายทอดบทเพลงของสมาชิกภายในวงจะไม่เหมือนกับวงป๊าทย์ภาคกลางที่ต้องต่อมือ ส่วนมากวงป๊าดเมืองช้างแต้มนันเทิงศิลป์จะต่อโดยการใช้วิธีการนอยเพลง ให้เล่นตามเนื่องจาก

เพลงที่ใช้ในพิธีกรรมฟ้อนผีเป็นเพลงที่ไม่ยาวมาก การต่อเพลงสามารถเป็นได้อย่างรวดเร็ว แล้วจึงออกงานเลย บางคนจะต่อเพลงจากญาติผู้ใหญ่ภายในวง โดยจะคอยบอกที่ละนิดให้ร้องเพลงในพิธีกรรมเองแล้วให้เล่นเองตามเพลงไปก่อน หลังจากนั้นก็เล่นด้วยความรู้สึกของเสียงที่สมาชิกภายในวงได้รับฟังในงานอยู่ตลอดเวลา เพลงที่ใช้ต่อส่วนใหญ่จะเป็นเพลงมอญลำปาง เพลงลูกกุยเวย ลูกกุยซ้า เป็นต้น

การไหว้ครู

ผู้ทำพิธีจะยกขันตั้งขึ้นเพื่อกล่าวคำในพิธียกขันตั้งเพื่ออัญเชิญครูบาอาจารย์ผู้ปกปักรักษาวงป่าดเมือง ให้กิจการราบรื่นเป็นไปได้อย่างดี จะกล่าวกำบูชาครูยกขันตั้งโดยผู้อาวุโสในวงหรือหัวหน้าวง ทำให้นักดนตรีเกิดความมั่นคง มีกำลังใจในการบรรเลงและขอให้การเริ่มบรรเลงเป็นไปได้อย่างดี ผ่านไปได้ด้วยดี ไม่เกิดความผิดพลาดใด ๆ ซึ่งก่อนการบรรเลงนั้นจะใช้ดอกไม้จุ่มน้ำนำมาประพรมเครื่องดนตรี และเทสุรา หรือเปิดฝาวางไว้ที่ขันตั้งเพื่อให้ครู ได้ดื่มโดยมีการเตรียมขันตั้งกรวยข้าวตอกดอกไม้ หมากขด หมากพลู เป็นต้น เมื่อได้ทำการไหว้ครูก่อนบรรเลงเสร็จแล้วจึงเริ่มงานของตน เมื่อเสร็จพิธีก็ทำการปลดขันตั้งโดยหัวหน้าวงหรือผู้อาวุโสจะใช้สุราในขันตั้ง ทำการจับขันตั้งดังกล่าว แล้วกล่าวขอบคุณกับเหตุการณ์ที่ผ่านมา ที่ผ่านไปได้อย่างสมบูรณ์แบบ และยังเป็นการอัญเชิญในพิธีกรรม หัวหน้าหรือผู้ทำพิธีจะนำสุรามานำประพรมเครื่องดนตรีและเทลงพื้น จากนั้นจะเก็บหรือสุรามาดื่มกิน เพื่อฉลองกับสิ่งที่ผ่านมา

ตอนที่ 2 ศึกษาดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมการฟ้อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง ของวงป่าดเมืองช่วงแถมบ้านเทิงศิลป์ในจังหวัดลำปาง

2.1 ประวัติของพิธีกรรมฟ้อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้งในจังหวัดลำปาง

แต่เดิมพิธีกรรมฟ้อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง ผู้เฒ่าผู้แก่จะเรียกสั้น ๆ ว่าฟ้อนผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ย่า เป็นการฟ้อนเพื่อตอบแทนพระคุณของปู่ย่าผู้ล่วงลับไป การฟ้อนผีนั่นได้บอกเล่ากันต่อมาว่า ผู้ครองนครเมืองลำปาง หรือเจ้าเมืองลำปางเป็นผู้นำเอาวิธีการเหล่านี้มาเผยแพร่ เพื่อเป็นการเชนสรวงดวงวิญญาณของเจ้านายในอดีต จากนั้นชาวบ้านผู้มีฐานะหรือญาติตระกูลฝ่ายเจ้านายได้นำเอาแบบอย่างพิธีกรรมมาใช้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่วงศ์ตระกูล พิธีกรรมเหล่านี้จึงมีเพิ่มขึ้นอย่างแพร่หลายในสมัยก่อน แต่ปัจจุบันบางตระกูลไม่มีลูกหลานสืบเชื้อสาย พิธีกรรมเหล่านี้จึงเหลือไม่มากในปัจจุบัน คำว่า มด คนโบราณมักเปรียบเทียบว่าเป็น แม่มด แม่หมอนหรือทวด ผู้รู้ ผู้ปกปักรักษา และเม้งหมายถึง มอญ ชาวเมืองล้านนาชอบเรียกพวกมอญ ว่าเม้ง ดังนั้นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมักจะเรียกว่า ผีมด ผีเม้ง ตามเชื้อสายที่ได้สืบต่อกันมา ส่วนคำว่ามดซอนเม้ง เกิดจากฝั่งแม่ที่สืบเชื้อสายมาจากผีมด และฝั่งพ่อที่สืบเชื้อสายมาจากผีเม้งได้แต่งงานกัน เมื่อมีบุตรก็จะถือได้ว่าบุตรนั้นเป็นผีมดซอนเม้ง ในส่วนของพิธีกรรมนั้นผีมดและผีเม้ง ขั้นตอนพิธีกรรมนั้นจะต่างกัน และในพิธีกรรมของผีมดซอนเม้งก็จะเป็นการนำเอาพิธีกรรมของผีมดและผีเม้งมารวมกัน ข้อปฏิบัติในแต่

ละพิธีกรรมก็จะมีแตกต่างกันไป บางอย่างเคร่งครัด บางอย่างไม่เคร่งครัด เพียงแค่จัดเพื่อได้ตอบแทนพระคุณของผีปู่ย่าผู้ล่วงลับก็เป็นอันพอแล้ว

2.2 องค์ประกอบของพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม็งและผีมดซอนเม็งในจังหวัดลำปาง

การเตรียมพื้นที่ การกำหนดพื้นที่โดยทั่วไปแล้วจะพ่อนบริเวณพื้นที่ลานกว้างของบ้านผู้จัดพิธีกรรม มีพื้นดินไว้สำหรับตอกไม้ไผ่ทำผาม เตรียมการจัดหาเวลา หากฤกษ์มงคลในการกำหนดวันพ่อนของพิธีกรรม เมื่อได้กำหนดพื้นที่และเวลาที่แล้ว ต่อมาคือการสร้างผามหรือปะรำพิธีในการพ่อน ซึ่งการพ่อนของผีมดจะสร้างแบบผามเปียง ผีเม็งจะสร้างแบบผามจ้อง และผีมดซอนเม็งจะนำเอา ผามเปียงและผามจ้องนำมาผสมกันและสร้างออกมาเป็นผามผีมดซอนเม็ง ถ้าบุคคลภายนอกอยากทราบว่าพิธีกรรมนี้เป็นการพ่อนของผีอะไร ก็ต้องดูจากผามถึงจะสามารถรู้ว่าบริเวณนี้กำลังพ่อนผีประเภทไหนอยู่การกำหนดบุคคลที่จะประกอบพิธีกรรม บทบาทของผู้เข้าร่วมจะมีหลายบทบาท คือ 1.เจ้าผี ผู้อาวุโสประจำตระกูล 2.ร่างทรงม้าขี่ผีมด ผีเม็ง ผีเจ้านาย ผีมดซอนเม็ง 3.ผีผ้าขาว ผีพญาศึก แม่เตากรรมแม่เตาเหล้าจะพบได้ในพิธีกรรมพ่อนผีเม็ง 5.ความญ กาลังม้าขี่ผีแต่ละตน ผู้คอยดูแลร่างทรงม้าขี่ หลังจากกำหนดบุคคลแล้ว จะมีเครื่องพิธีประกอบไปด้วย ชันตั้ง ชันเชิญเครื่องเช่นไหว้ผี วงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์ ผ่าจ้อง ตันเก้าห่า (ตันเก้าห่าจะพบได้ในพิธีกรรมพ่อนผีเม็งและผีมดซอนเม็ง)

2.3 พิธีกรรมพ่อนผีมด

พิธีกรรมพ่อนผีมดภาคเช้าจะเริ่มจากช่วงเช้ามีเวลาประมาณ 05.30 น. เริ่มจากการเตรียมอาหารเลี้ยง จนเมื่อถึงเวลา 7.00 น. ผู้อาวุโสจะเริ่มนำการไหว้บูชา ตั้งศาลบูชาท้าวจตุโลกบาล และพิธีกรรมพ่อนจริงจะเริ่มประมาณ 8.30 น. โดยเจ้าผีจะเริ่มจุดเทียนหลวง วงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์จะเริ่มบรรเลงเพลงมอญหลวงเพื่อบอกให้ผีบรรพบุรุษได้รับรู้ว่าเริ่มทำพิธีกรรมแล้ว เมื่อเวลาผ่านไปสักระยะเหล่าบรรดาร่างทรงม้าขี่ต่างทยอยกันมาร่วมกันพ่อนในผามผีมด บางตนโหนผ้าจ้องวงปาดเมืองบรรเลงเพลงลูกกุยเวย(มวย) รับการโหนผ้าจ้อง การพ่อนจะดำเนินไปเรื่อย ๆ จนถึงเวลา 11.00 น. ก็ได้ทำพิธีกรรมพ่อนส่งข้าว ไข่เพลงมอญ(ลูกตั้ง) ให้ผีบรรพบุรุษได้อิมหนาสำราญกันเป็นอันหมดพิธีกรรมพ่อนผีมดช่วงเช้า

ต่อมาในช่วงบ่าย เวลา13.00 น. พิธีกรรมพ่อนผีมดจึงเริ่มต่ออีกครั้งพร้อมกับวงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์บรรเลงเพลงมอญ(ลูกกลาง) เมื่อถึงเวลา 14.00 น.ก็เริ่มทำการพ่อนดาบกันโดยเพลงมอญ(ลูกกลาง)ยังคงบรรเลงอยู่ เมื่อทำการพ่อนดาบประมาณ 10 นาที ก็ได้กลับเข้ามาพ่อนในผามต่อ การพ่อนจะดำเนินไปเรื่อย ๆ วงดนตรีบรรเลงเพลงพ่อนราวพื้นเมืองสลับกับเพลงมอญลำปาง เมื่อถึงเวลา 16.00 เจ้าผีนำมีดมาตีที่ผามเพื่อบอกบรรพบุรุษว่าใกล้จะหมดเวลาแล้ว และเหล่าร่างทรงม้าขี่ก็ต่างทยอยกันโหนผ้าจ้องเพื่อกลับมาเป็นบุคคลปกติเหมือนเดิม หลังจากนั้นจึงบรรเลงเพลงปราสาทไหวเป็นอันจบสิ้นพิธีกรรมพ่อนผีมด

2.4 พิธีกรรมพ่อนผีเม็ง

พิธีกรรมพ่อนผีเม็งมีจุดประสงค์ 2 ประการคือเป็นการทำตามประเพณี และเพื่อเป็นการแก้บนที่ตนเองได้ขอไว้แล้วประสบผลสำเร็จจึงได้มีการพ่อนผีเม็งวันพ่อน เริ่มจากตอนเช้ามีดลูกหลานเตรียมนำของทำอาหารใส่กระทง พร้อมกับอาหารสำหรับเลี้ยงแขกผู้ร่วมงามเมื่อจัดเตรียมเสร็จจนถึงเวลา 8.30 น. นักดนตรีได้เดินทางมาถึงจัดวางเครื่องดนตรี ยกชั้นครูดนตรีพร้อมกับบรรเลงเพลงมอญลำปาง เพื่อเริ่มพิธีกรรมกระทั่งเวลา 9.00 น. บรรเลงเพลงมอญเก้าห้าเพื่อทำพิธีเชิญผีปู่ย่าเข้าผามผีเม็งพร้อมกับบรรเลงเพลงลูกกุยเวย(มวย) รับตลอดที่ร่างทรงม้าขี่ผีตนอื่นที่ได้ทำการโหนดผ้าจ่อง เวลา 9.15 น. ถึงพิธีกรรมล้างหัวกล้วยหรือตัดหัวกล้วยเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ลูกหลาน วงดนตรีเล่นเพลงตัดหัวกล้วย เมื่อต่อจากพิธีล้างหัวกล้วยจะเป็นพิธีเชิญผีผ้าขาวลงเพื่ออวยพรลูกหลาน พร้อมทั้งให้ลูกหลานขอพรรดน้ำคำหัว คุ่มครองลูกหลาน วงดนตรีบรรเลงเพลงมอญลำปางกับเพลงมอญเก้าห้าสลับกัน หลังจากนั้นเวลา 9.40 น. ผีสองพี่น้องเข้าประทับทรงลงตรวจตราข้าวของเครื่องใช้ว่าครบถูกต้องสมบูรณ์หรือไม่ วงดนตรียังคงบรรเลงเพลงมอญลำปางกับมอญเก้าห้าอยู่ตลอดเวลา จนถึงเวลา 10.10 ผีขุนศึกได้ลงประทับทรงโหนดผ้าจ่องวงดนตรีบรรเลงเพลงลูกกุยเวย เมื่อประทับทรงเสร็จก็นำหอกอาวุธต่อสู้กับศัตรูที่บริเวณหน้าผาม วงดนตรีบรรเลงเพลงมอญเก้าห้า เมื่อเสร็จขั้นตอนนี้ต่อมาเป็นเวลา 11.00 น. ได้ทำพิธีเลี้ยงครูปู่พาทย วงดนตรีบรรเลงเพลงเลี้ยงครูปู่พาทยบรรเลงเพียงแค่ฆ้องวงกับระนาด หมดพิธีกรรมในภาคเช้า

พิธีกรรมช่วงบ่ายจะเริ่มเวลา 13.00 น. วงดนตรีบรรเลงเพลงมอญ(ลูกตั้ง)เป็นการบอกว่าเริ่มพิธีกรรมภาคบ่ายแล้วจึงเริ่มพิธีผีปู่ย่าหมู่ 7 หมู่ 9 ลง เพื่อมาร่วมกันพ่อนในผาม จนได้เวลา 14.00 . เป็นพิธีพญาเสกลงเลียบเมือง ทำการโหนดผ้าจ่องแต่งกายเป็นผีพญาเสก คอยคุ้มกันเหล่าลูกหลาน เดินวนรอบหน้าต้นเก้าห้า 3 รอบแล้วจึงห้อยผ้าจ่องออกร่าง จากนั้นจะเหล่านางทรงม้าขี่จะร่วมพ่อนจนถึงเวลา 16.00 เป็นพิธีกรรมของการละเล่นผีเม็งเช่น ซ่อนหัวกล้วย พิธีชนไก่ และก็แห่ปลาแห้ง วงดนตรีก็จะบรรเลงเพลงมอญ(ลูกตั้ง) กับเพลงมอญเก้าห้า จนถึงเวลา 16.40 ก็ได้ทำพิธีส่งคร้วผ่านผ้าจ่องเพื่อเอาไปเก็บ เหล่านางทรงม้าขี่จึงทยอยโหนดผ้าจ่องให้ผีเม็งออกร่างเพื่อพักผ่อน วงดนตรีบรรเลงเพลงลูกกุยเวย(มวย)รับ และหมดพิธีกรรม ลาขึ้นตั้งและเก็บเครื่องดนตรีกลับที่พักของตน

2.5 พิธีกรรมพ่อนผีมดซอนเม็ง

ผีมดซอนเม็ง เกิดจากสองสายตระกูลผีมด และตระกูลฝ่ายผีเม็งแต่งงานกันเมื่อมีบุตรจะกลายเป็นสายผีมดซอนเม็ง ซึ่งเมื่อบุคคลเหล่านี้จัดทำพิธีพ่อนจะนำเอาแบบพิธีกรรมของผีมดและผีเม็งมาบางส่วน มาจัดร่วมกันในแบบของผีมดซอนเม็งการจัดงานจะมี 2 วันคือวันพ่อนข้าวและวันพ่อนถวายเป็นวันพ่อนข้าวจะจัดวันแรกตอนหลังจากสร้างผามตอนเช้าเสร็จ ตอนบ่ายก็จะเริ่มพ่อน วงดนตรีมาถึงก็ตั้งเครื่อง ยกชั้นตั้งและเริ่มบรรเลงเพลงมอญเก้าห้า พร้อมร่างทรงม้าขี่เมื่อทำการโหนดผ้าจ่องจะเปลี่ยนเพลงเป็นลูกกุยเวย(มวย) แต่งกายแบบผีเม็งและจึงมาพ่อนรำตรวจตราดูว่า

วันนี้ทำผ้าม เตรียมของสำหรับวันพ้อนถวายพร้อมหรือยัง เมื่อถึงเวลาเย็นจึงโหนดผ้าจ่องกลับไป พักผ่อนวงดนตรีก็หยุดบรรเลง เก็บเครื่องเพื่อเตรียมพร้อมในวันพ้อนถวาย

วันพ้อนถวาย เริ่มจากลูกหลานในพิธีช่วยกันเตรียมของเลี้ยงของไหว้ ของใช้ที่จำเป็นในงานพิธีเมื่อดนตรีเดินทางมาถึงจะเริ่มบรรเลงเพลงมอญลำปางเวลา 8.30 น. เก้าอี้จึงจัดเทียบและทำการโหนดผ้าจ่อง วงดนตรีบรรเลงเพลงลูกก๊วยเว่ยรับ พ้อนกระทั่งเวลา 11.00 น.เริ่มการพ้อนข้าวขันโตก วงดนตรีบรรเลงเพลงมอญลำปางเหมือนเดิม หมดพิธีกรรมตอนเช้า เมื่อถึงเวลา 13.00 น. วงดนตรีบรรเลงเพลงมอญลำปาง สลับกับเพลงมอญเก้าห้า จนถึงเวลา 14.20น. จะเริ่มการละเล่นในพิธีกรรม ซึ่งบางแห่งเล่นแค่บางชนิดเท่านั้น โดยจะเริ่มจากปัดต่อปัดแต่นยงนก บรรเลงเพลงมอญเก้าห้ากับมอญ(ลูกปลาย)ประกอบพิธีกรรม จนถึงเวลา 15.00 น. จึงเริ่มทำพิธีคล้องช้างคล้องม้า เพื่อให้เหล่าบรรดาร่างทรงม้าขี่ได้สนุกสนาน จากนั้นเริ่มพิธีหว่านฝ้ายยิงเสื่อเวลา 15.20 น. เป็นการละเล่นที่แสดงถึงการเกษตรของคนโบราณเพื่อหวังผลตอบแทน วงดนตรีบรรเลงเพลงมอญ(ลูกปลาย) และเวลา 15.40 น. เริ่มพิธีชนไก่เป็นการหยิบละเล่นของผีเม้งมาใช้ เป็นการใช้ประเพณีชนไก่ของบรรพบุรุษสมัยก่อนมาเสริมให้ความสนุกสนานในพิธีกรรม วงดนตรีบรรเลงเพลงมอญลำปางจนถึงเวลา 15.50 น. เป็นการละเล่นการทอดแหเป็นการแสดงถึงวิธีการหากินของชาวเม้งสมัยก่อน วงดนตรีใช้เพลงมอญ(ลูกปลาย) ประกอบการละเล่นทอดแห แล้วจึงเล่นก่อเรือก่อแพเป็นการละเล่นสุดท้ายของพิธีกรรมผ้ามผิมดซอนเม้งเพื่อล่อลวงทุกขโศก โรคภัยไข้เจ็บ วงดนตรีบรรเลงเพลงมอญ(ลูกปลาย) ก่อนเปลี่ยนเป็นเพลงพายังดหลังจากนั้นร่างทรงม้าขี่โหนดผ้าจ่องออกผ้าม วงดนตรีบรรเลงเพลงลูกก๊วยข้า(ส่งผี) เป็นอันจบพิธีกรรม

2.6 ศึกษาเพลงประกอบพิธีกรรมพ้อนผิมด ผีเม้งและผิมดซอนเม้ง

2.6.1 เพลงมอญหลวง

เพลงมอญหลวง เป็นเพลงที่มีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงฟา มีลูกตกที่ใช้มากที่สุดคือ ลูกตกเสียงซอล และยังมีการเปลี่ยนการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียง ฟา ลูกตกที่ใช้มากที่สุดคือลูกตกเสียงซอล และเสียงฟา ที่ แสดงทำให้เห็นว่าเพลงมอญหลวงเป็นเพลงที่มีสำเนียงมอญ ที่มีการดำเนินทำนองของสองกลุ่มเสียงในเพลงเดียวกัน จังหวะของกลองเต่งทึงและกลองรับในเพลงมอญหลวง มีการตีอยู่สองรูปแบบ จังหวะกลองเต่งทึงและกลองรับที่ดีในเพลงมอญหลวง จะตีในรูปแบบที่ 1 และจะมีการย้ำเสียงอีกครั้ง ห้องที่ 1 และห้องที่ 5 ในรูปแบบที่ 2 เมื่อมีการเปลี่ยนการบันไดเสียง จึงแสดงให้เห็นถึงลีลาการเล่นของผู้เล่นเครื่องกำกับจังหวะในวง และการเน้นย้ำเสียงกลองที่ได้ออกให้เหล่าร่างทรงม้าขี่ที่อยู่บริเวณในงานได้รับรู้ถึงเสียงกลอง ยิ่งกลองมีเสียงที่หนักแน่นขึ้นทุกครั้งจะส่งผลกระทบทำให้ผีต้องการจะเข้าร่างทรงม้าขี่ แสดงให้เห็นว่าเพลงมอญหลวงกับจังหวะของกลองเต่งทึงและกลองรับ เมื่อได้ดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงฟา และฟา เป็นกลุ่มเสียงที่ผีเกิดความคุ้นเคยทุกครั้งเมื่อมีการพ้อนผีประจำปี จึงเห็นได้ว่าเพลงมอญหลวงมีผลต่อการเข้าผีและเสียงของเพลง

มอญหลวงเป็นเส้นทางหนึ่งที่จะช่วยชี้แนะให้ผี วงป่าดเมืองช่างแต้มนั้นถึงศิลปจึงมีการนำมาใช้ทุก ครั้งเมื่อมีการเปิดผ้าม่านในพิธีกรรมพ่อนผีของจังหวัดลำปาง

2.6.2 เพลงลูกกุยเว(มวย)

เพลงลูกกุยเว(มวย) สามารถเรียกได้ทั้งลูกกุยเว หรือเรียกว่ามวยก็ได้ แต่คนลำปางจะ เรียกเพลงลูกกุยเวมากกว่า เนื่องจากเป็นเพลงที่เคยใช้ในการชกมวยของคนจังหวัดลำปาง และเป็นเพลงที่มีจังหวะเร็ว เร้าใจ เกิดความฮึกเหิม เมื่อนักมวยถูกชกจนไม่สามารถชกต่อได้หรือ เรียกว่าโดนน็อค ก็จะล้มลงกับพื้น ดังนั้นจึงเหมือนกับช่วงที่ผีบรรพบุรุษกำลังจะเข้าทรงมาขี่ ได้เดิน ไปไหนมาไหนกลางผาม เมื่อจะทำการโพนนั้นวงป่าดเมืองช่างแต้มนั้นถึงศิลป จะบรรเลงเพลงลูก กุยเว(มวย) ประกอบการโพนผ้าจ่อง เสียงของเพลงลูกกุยเว(มวย) ประกอบกับเสียงกลองนั้น เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผีบรรพบุรุษเข้าร่างของม้าขี่ตนเอง ยิ่งเล่นเพลงกระตุ้น เร้าอารมณ์ หนักแน่นมาก เท่าใด จะยิ่งส่งเสริมให้ผีเข้าร่างได้ไวขึ้น เมื่อได้เข้าร่างม้าขี่แล้ว ตัวม้าขี่จะปล่อยผ้าแล้วล้มลงกับพื้น เหมือนอาการของนักมวยหมดสภาพไม่สามารถสู้ต่อ จึงบอกได้ว่าเพลงลูกกุยเวหรือเพลงมวย เป็น เพลงที่เหมาะสมแก่การนำมาใช้ในพิธีกรรมพ่อนผีในช่วงโพนผ้าจ่อง ถ้าได้ลองนำเพลงอื่นที่ไม่ใช่เพลง ลูกกุยเว(มวย) มาทำการเล่นในช่วงโพนผ้าแล้ว เกิดเหตุการณ์ผีไม่ยอมเข้าร่างคนทรง กลายเป็นว่า ผิดข้อปฏิบัติของการพ่อนผีที่สืบต่อกันมาในจังหวัดลำปางจะยิ่งส่งผลเสียต่อพิธีกรรมพ่อนผี เมื่อผีไม่ ยอมเข้าร่างม้าขี่เพื่อมาพบเจอลูกหลานตระกูลเก๊าผี ตามความเชื่อของม้าขี่นั้นคือจะเชื่อว่าตระกูล ของเก๊าผีจะทำมาค้าขายไม่ขึ้น โชคร้ายอยู่ตลอด เนื่องจากผิดข้อปฏิบัติตามพิธีกรรม และจะยิ่ง ส่งผลเสียต่อวงป่าดที่มาบรรเลงในงานพ่อนผีวันนั้น ดังนั้นการเลือกวงป่าดเพื่อมาบรรเลงในพิธีกรรม จึงเป็นข้อระมัดระวังอย่างหนึ่งของการพ่อนผีตระกูลผู้พ่อนเอง เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่เก๊าผีจะเลือกวง ป่าดเมืองมาบรรเลงประกอบในพิธีกรรมของตน ให้ถูกต้องตามหลักพิธีกรรม

2.6.3 เพลงมอญเก๊าห้า

เพลงมอญเก๊าห้า เป็นเพลงหลักอีกเพลงหนึ่งของพิธีกรรมพ่อนผีผด ผีเม้งและผีผดซอน เม้ง ที่ได้มีการดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงที่ มีการใช้เพลงในช่วงของการพ่อนหน้าผาม การพ่อน รอบบริเวณต้นเก๊าห้า ที่ปลูกไว้หน้าผามแสดงเหมือนว่าส่วนนั้นเป็นป่าที่มีภูตผีอาศัยอยู่ เช่นการ พ่อนดาบ แห่ปลาแห้ง แห่ต้นกล้วยเข้าผาม การเป่าของปีแ่นมีลักษณะที่โหยหวนไม่มากนัก เนื่องจากเพลงมอญเก๊าห้าเล่นไม่เร็ว พร้อมกับจังหวะของกลองเต่งทั้งและกลองรับที่ดีไม่เร่งจังหวะ ทำให้เพลงนี้มีการใช้ในช่วงพ่อนผีหน้าผามของแต่ละพิธีกรรม และเป็นความเชื่อว่าการเมื่อเล่นเพลง มอญเก๊าห้าตามหลักของพิธีกรรม จะทำให้ผีที่พ่อนอยู่บริเวณรอบต้นเก๊าห้า ยังคงอยู่ในร่างของม้าขี่ ได้อยู่ตลอดเวลาของการบรรเลงเพลงมอญเก๊าห้า ดังนั้นเพลงมอญเก๊าห้าจึงเป็นเพลงที่ต้องใช้ใน เฉพาะช่วงพิธีกรรมส่วนนี้เท่านั้น เพราะเสียงของเพลงมอญเก๊าห้า การดำเนินทำนองของเพลงนี้มี

ผลต่ออารมณ์ของผู้ฟัง ยิ่งบรรเลงไปเรื่อย ๆ ผู้ฟังก็จะรู้สึกสบายผ่อนคลายแบบเรียบง่าย ฟังจนถึงการเปลี่ยนขั้นตอนต่อไปแล้วจึงหยุดฟัง

2.6.4 เพลงมอญลำปาง

เพลงมอญลำปางที่วงป้าดเมืองซ่างแต้มบันเทิงศิลป์นำมาใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีนั้น จะใช้ต่อจากเพลงมอญเก้าห่า มีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียง ที่ เริ่มบรรเลงโดยระนาดเอกและแนหลวงเป็นเครื่องนำซึ่งลูกตกของกลุ่มเสียงจะเหมือนกัน แต่จะแตกต่างกันตรงวรรคที่ 3 และ วรรคที่ 4 เสียงของแนหลวงได้มีการเป่าเสียงให้ต่ำลงเนื่องจากผู้เป่าเห็นว่าควรจะให้ต่ำลงบ้าง ไม่ต้องการให้เสียงสูงเกินไปจะทำให้บรรยากาศภายในพิธีกรรมดูน่าฟังมากยิ่งขึ้น และเพลงมอญลำปางที่วงป้าดเล่นจะใช้การดำเนินทำนองกลุ่มเสียงที่ เหมือนกับเพลงมอญเก้าห่า สาเหตุเกิดจากความเชื่อของผีลำปาง เพลงมอญลำปางจะต้องไม่ควรเปลี่ยนการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงอื่นต่อจากเพลงมอญเก้าห่า จะทำให้ผีเกิดอาการไม่พอใจพ่อนในร่างของม้าขี่ ถ้ายังบรรเลงในกลุ่มเสียงหรือเพลงที่ผีในร่างของม้าขี่ไม่เกิดความคุ้นเคยหรือไม่รู้จัก จะยิ่งทำให้ร่างทรงม้าขี่หยุดการพ่อนรำในผามทันที จะเกิดผลเสียต่อการปฏิบัติในพิธีกรรมพ่อนผี ทำให้พิธีกรรมครั้งนั้นต้องมีการพ่อนแก้บนใหม่ในปีถัดไป จึงทำให้ทราบว่าเพลงมอญลำปางมีผลต่อจิตใจ และอารมณ์ของผีที่อยู่ในร่างของม้าขี่ ที่เป็นผีบรรพบุรุษของจังหวัดลำปาง

2.6.5 เพลงปราสาทไหว

เพลงปราสาทไหวที่วงป้าดเมืองซ่างแต้มบันเทิงศิลป์นำมาใช้ในพิธีกรรมพ่อนผีนั้นเป็นเพลงที่มีท่วงทำนองกับจังหวะที่ค่อนข้างช้า จะสังเกตเห็นได้จากทางเป่าของแนหลวงที่เป่าแบบโหยหวน เป็นการเป่าอย่างช้าๆ เพื่อให้ร่างทรงม้าขี่ในพิธีกรรมได้ทำการพ่อนอย่างผ่อนคลาย เพลงจะช่วยสร้างอารมณ์ร่วมในพิธีกรรม การเคลื่อนไหวของการพ่อนจะเป็นไปอย่างช้าๆ มีความสวยงามในแบบพ่อนของลำปาง บางครั้งเมื่อพิธีกรรมพ่อนผีมีผู้ร่วมพ่อนที่เป็นเชื้อสายผีเจ้านายเดินทางมาร่วมในพิธีกรรมมากดูจากลักษณะของการแต่งกายผู้พ่อน วงป้าดเมืองซ่างแต้มบันเทิงศิลป์จะบรรเลงเพลงปราสาทไหวบ่อยครั้ง เป็นการต้อนรับผีเชื้อสายตระกูลอื่นและเป็นที่ถูกอกถูกใจของเจ้าผีเจ้าของพิธีกรรม

2.6.6 เพลงผีมดห้อยผ้า

เพลงผีมดห้อยผ้าในรูปแบบการบรรเลงของวงป้าดเมืองซ่างแต้มบันเทิงศิลป์จะเล่นที่ความเร็วปานกลาง คล้ายกับจังหวะสองชั้นของดนตรีไทยภาคกลาง มีการดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงที่ 4 วรรคแรกและเปลี่ยนการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงฟา จังหวะของกลองเพลงนี้มีการใช้อยู่ 2 รูปแบบ จะแสดงให้เห็นถึงการเล่นจังหวะของเพลงที่ไม่รวดเร็ว เป็นการเล่นเพื่อให้ผีมด ได้พ่อนอย่างเรียบง่าย และยังเป็นการใช้จังหวะของกลองเหมือนกับเพลงมอญหลวง เสียงของกลองกับเสียง

ของเครื่องนางพาดเมือง เป็นเสียงที่ร่างทรงม้าขี่ในจังหวัดลำปางมีความคุ้นเคย เมื่อเจอการดำเนินทำนองหรือเพลงที่เคยพ้องจึงทำให้มีความอยากพ้องมากขึ้น สร้างบรรยากาศในการพ้องผีส แสดงว่าวงพาดเมืองช่วงแถมบันเทิงศิลป์มีประสบการณ์ทางด้านพ้องผีสใช้เพลงได้เหมาะสมกับพิธีกรรมที่มีข้อปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

2.6.7 เพลงมอญ

เพลงมอญที่วงพาดเมืองช่วงแถมบันเทิงศิลป์ใช้ในพิธีกรรมพ้องผีส จะใช้ต่อจากเพลงมอญหลวง ช่วงของการละเล่นของผีส เช่นการพ้องในผาม การเล่นเพลงมอญต่อจากเพลงตัดหัวกล้วย หรือเล่นต่อจากเพลงเลี้ยงครูปีพาทย์ และเพลงมอญยังมีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงฟา เหมือนกับเพลงมอญหลวง เพลงผีผดห้อยผ้า เพลงปราสาทไหว แสดงให้เห็นว่าวงพาดเมืองช่วงแถมบันเทิงศิลป์จะใช้เพลงที่มีการดำเนินทำนองของเสียงฟา เป็นส่วนมากในพิธีกรรมพ้องผีสจังหวัดลำปาง เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่ทำให้ผีสที่มาร่วมในงานมีความคุ้นเคยกับเสียงเพลงมอญ เมื่อฟังเสียงเพลงที่ม้าขี่รู้จักก็จะลุกขึ้นมาพ้องในงานอย่างสนุกสนานกับร่างทรงม้าขี่ผีตระกูลอื่น

2.6.8 เพลงตัดหัวกล้วย

เพลงตัดหัวกล้วย จะใช้ในพิธีกรรมพ้องผีสเมื่งพิธีกรรมเดียว วงพาดเมืองจะเล่นเครื่องดนตรีระนาดเอก ข้องวงและกลองเต่งทั้ง จะไม่เล่นแนหลวง เป็นเพลงที่มีการบรรเลงตัวโน้ต 4 ตัว ซ ล ท ซ ประกอบกับจังหวะของกลองเต่งทั้ง รูปแบบเดียว ทททตท ตีกลองเต่งทั้งเสียงไม่ดังนัก เพื่อเป็นการบอกผีสในผามว่าใกล้ถึงเวลาที่จะต้องตัดหัวกล้วย แล้วนำส่วนที่ตัดไปประกอบอาหารเลี้ยงผีส เสริมความสิริมงคลในชีวิต

2.6.9 เพลงเลี้ยงครูปีพาทย์

เพลงเลี้ยงครูปีพาทย์ ใช้ในพิธีกรรมพ้องผีสเมื่งพิธีกรรมเดียว วงพาดเมืองจะเล่นเครื่องดนตรีระนาดเอก ข้องวง และกลองเต่งทั้ง วิธีการเล่น การใช้เสียงของตัวโน้ตเหมือนกับเพลงตัดหัวกล้วย เมื่อใกล้ถึงเวลาที่เที่ยงวันของพิธีกรรม เหล่าผีสเมื่งจะนำอาหาร ปลาแห้ง เหล้า มาวางไว้หน้าวงพาดเมือง และวงพาดเมืองจะเล่นเพลงเลี้ยงครูปีพาทย์ ผีสเมื่งจะนำอาหารมาวางไว้บนเครื่องดนตรีแต่ละเครื่อง นำสุรามาให้ผู้เล่นเพลงนี้ดื่ม เพื่อเป็นการขอบคุณวงพาดที่ได้มาสร้างความสนุกสนานของพิธีกรรม เสียงของเพลงจะตีไม่ดังมากนัก เนื่องจากเป็นพิธีกรรมนี้มีอาหารมาเกี่ยวข้อง วงพาดจึงได้เล่นเพลงเลี้ยงครูปีพาทย์เหมือนกับเพลงตัดหัวกล้วย ในพิธีกรรมพ้องผีสเมื่ง

2.6.10 เพลงลูกกุยช้าง(ส่งผี)

เพลงลูกกุยช้าง(ส่งผี) วงพาดเมืองช่วงแถมบันเทิงศิลป์มีการดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงที่แต่ละวรรคมีลูกตกเสียงโดกับเสียงซอลสลับกันของแต่ละวรรค เป็นเพลงที่มีความไพเราะเนื่องจาก

บรรเลงช้า สังเกตจากจังหวะของกลองเต่งตึงและกลองรับ มีความอ่อนหวานแอบแฝงอยู่ในเวลาตอนเย็นซึ่งใกล้จะเป็นเวลายุติพิธีกรรมพ้องผีแล้วเสียงเพลงบรรเลงอย่างเรียบง่าย ไม่ผาดโผน ไม่กระตุ้นให้เกิดความคึกคะนอง เพลงลูกกุยช้า เรียกอีกอย่างว่า เพลงส่งผีเป็นเพลงที่ใช้สำหรับการปิดงาน รำทรงม้าช้าต่างเห็นตื้นเขินมาทั้งวันจากการพ้องผี เมื่อเพลงนี้บรรเลงเพลงสุดท้ายเหล่ารำทรงม้าช้าต่างทยอยกันโหนผ้าออก เพื่อกลับไปพักผ่อน เมื่อได้ยินเพลงนี้เป็นเพลงสุดท้าย วงปาดเมืองต้องบรรเลงให้จบสิ้นโดยไม่มีเสียงสะท้อนออกมาแม้แต่บ่อย หยุดเครื่องดนตรีทั้งหมดห้ามมีเสียงหลงออกมา ไม่เช่นนั้นผีจะออกจากร่างทรงไม่ได้

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของวงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์นั้นเกิดจากรวมตัวของกลุ่มของชาวบ้านที่มีความรู้ มีประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับเพลงในพิธีกรรมพ้องผีเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในจังหวัดลำปาง ทั้งราคาที่ว่าจ้างนั้นเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจของปัจจุบัน และสมาชิกในวงเป็นบุคคลที่ผู้คนท้องถิ่นให้ความเคารพนับถือ ซึ่งในวงปาดเมืองนั้นมีสมาชิกที่เข้าร่วมบรรเลงเพลงหรือประกอบอาชีพทางด้านดนตรีประกอบพิธีกรรม 9 คน ทำให้เห็นถึงสภาพของวงปาดเมืองในปัจจุบันเกิดการขาดแคลนนักดนตรีและรายได้ที่ได้รับต่องานครั้งหนึ่ง 600 บาท ไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพวงปาดเมืองเป็นหลัก สมาชิกจึงมีอาชีพอื่นเสริม เช่นการวิ่งรถมารับเหมาก่อสร้าง ควบคู่ไปกับรับงานบรรเลงเพลงพิธีกรรมพ้องผีด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ปานจรี ตีอนันต์ลาม (2551 : 89) ที่ได้ศึกษาการสืบทอดวงปาดเมืองในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ที่พบว่าปัจจัยที่ทำให้วงปาดเมืองมีจำนวนลดน้อยลงคือ การขาดแคลนนักดนตรี รวมถึงรายได้ไม่เพียงพอที่จะทำวงปาดเมืองเป็นอาชีพหลัก และอิทธิพลของดนตรีตะวันตกที่ดูมีความน่าสนใจมากกว่า ทำให้วงปาดเมืองไม่มีผู้เข้ามาเข้าร่วมเป็นสมาชิกภายในวงเพื่อบรรเลงประกอบพิธีกรรม

การศึกษาเพลงหลักที่วงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์นำมาใช้ประกอบพิธีกรรมพ้องผี มีการดำเนินทำนองอยู่ในสองกลุ่มเสียง คือกลุ่มเสียงฟาและกลุ่มเสียงที ซึ่งเพลงที่มีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงฟา คือเพลงลูกกุยเวย(มวย) เพลงปราสาทไหว เพลงมอญ และเพลงที่มีการดำเนินทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงทีคือเพลงมอญเก้าห้า เพลงลูกกุยช้า(ส่งผี) ส่วนเพลงที่มีการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงฟาและกลุ่มเสียงทีในเพลงเดียวกัน คือเพลงมอญหลวงกับเพลงผีมดห้อยผ้า แสดงว่ากลุ่มเสียงฟาและกลุ่มเสียงที เป็นกลุ่มเสียงหลักของเพลงพ้องผีที่วงปาดเมืองช่างแต้มบันเทิงศิลป์นำมาบรรเลง รวมถึงจังหวะของกลองเต่งตึงและกลองรับเป็นเครื่องดนตรีพื้นเมืองที่ผู้เล่นจะตีเน้นเสียงเน้นของกลองกับจังหวะให้เข้ากับเพลง ซึ่งความเร็วของจังหวะมีผลต่อการเข้าทรงของผีที่เป็นความเชื่อในพิธีกรรม เช่นขณะม้าช้าทำการโหนผ้าจ้อง วงปาดเมืองจะใช้เพลงลูกกุยเวย(มวย) ที่มีจังหวะเร็ว กระตุ้นอารมณ์ของผีให้เข้าร่างของม้าช้าได้อย่างรวดเร็ว ส่วนเพลงลูกกุยช้า(ส่งผี) เป็นเพลงที่มีจังหวะช้า บรรเลงเรียบง่าย ไม่ผาดโผน ไม่กระตุ้นให้เกิดความคึกคะนอง เล่นในตอนช่วง

ท้ายของพิธีกรรมเป็นการบรรเลงส่งผีให้ออกจากร่างของม้าขี่ เมื่อเล่นจบวงป่าดต้องหยุดเล่นไม่ให้มีเสียงของเพลงหรือเสียงของเครื่องดนตรี ไม่เช่นนั้นผีจะไม่ยอมออกจากร่างของม้าขี่

ข้อเสนอแนะเพื่อนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวงป่าดเมืองช้างแถมบันเทิงศิลป์ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. สามารถนำรูปแบบขององค์ประกอบเพลง คีตลักษณ์ การเลือกใช้เพลงที่ตรงและเหมาะสมกับพิธีกรรมไปใช้ในพิธีกรรมพ่อนผีให้ถูกต้อง
2. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องทางด้านพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้งในจังหวัดลำปาง ของวิจัยเล่มนี้ไป สามารถนำมาเก็บรวบรวมเป็นข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมที่ยังคงมีอยู่ในพื้นที่ของ จังหวัดลำปางและจังหวัดใกล้เคียงที่ยังมีพิธีกรรมเกี่ยวกับพ่อนผีอยู่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. สามารถศึกษาวิจัยเพลงของวงดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้งของวงอื่นที่ยังคงเหลืออยู่ในพื้นที่จังหวัดลำปาง เชียงใหม่ พะเยา
2. สามารถนำเพลงที่ได้จากพิธีกรรมพ่อนผีของวงดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือวงอื่นนำมา วิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะของการบรรเลง วิเคราะห์ด้านเสียง ด้านคีตลักษณ์ ด้านบันไดเสียง และนำมาหาความแตกต่าง ลีลาในการบรรเลงของเพลงในวงดนตรีที่ยังมีการเล่นดนตรีประกอบ พิธีกรรมพ่อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้งของภาคเหนือ
3. ประเพณีพิธีกรรมพ่อนผี ยังมีอีกหลายชนิด เช่นพ่อนผีเจ้านาย ผีปู่ย่า ทั้งยังมีการพ่อน ในจังหวัดพื้นที่ใกล้เคียงกับลำปาง เช่น จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน พะเยา เป็นต้น สามารถเก็บข้อมูล พ่อนผีเหล่านี้ได้ในจังหวัดใกล้เคียง
4. การวิจัยครั้งต่อไป สามารถที่จะศึกษาทางด้านความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมวงป่าด ใน จังหวัดลำปางและจังหวัดใกล้เคียงที่ยังมีพิธีกรรมพ่อนผีอยู่

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2533). *มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา: พลัสสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท*.
กรุงเทพฯ: สมาคมทอผ้าแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา.
- กิตติภักดิ์ ดงวัง. (2553). *ดนตรีประกอบพิธีกรรมเข้าผีมด: กรณีศึกษา บ้านสองชั้น ตำบล
สองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์*. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. (ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- จุมพล หินพานิช. (2532). *สังคมและวัฒนธรรมในเอกสารประกอบการสอนชุดวิชามนุษย์
กับสังคม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จวน เครือวัชฌยาจารย์. (2537). *วิถีชีวิตคนมอญ: แปลเป็นภาษาไทยจากคัมภีร์โบราณภาษา
มอญโบราณ*. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2527). *ผีเจ้านาย*. กรุงเทพฯ: พายัพออฟเซตพริ้นท์.
- โชคดี ออสุวรรณ. (2552). *พิธีกรรมและประเพณี*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตร.
- ณรงค์ สมิตินธรรม. (2535). *ดนตรีประกอบการฟ้อนผีในจังหวัดลำปาง*. ลำปาง: วิทยาลัยครู
ลำปาง.
- (2541). *วงตกละสัง: ดนตรีแห่งวิถีชีวิตของชาวลำปาง*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
(วัฒนธรรมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- (2545). *ดนตรีพื้นบ้านคนเมืองเหนือ*. สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏ
ลำปาง. ลำปาง: จิตพัฒนการพิมพ์.
- ณัฐพงศ์ ปันดอนทอง. (2553). *ดนตรีประกอบพิธีกรรมฟ้อนผีมด-ผีเม็ง: กรณีศึกษาวงป่าดเมือง
คณะวัดเขียงยืน อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่*. ปรินิพนธ์ ศป.ม. (มานุษย
ดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- ดวงรัตน์ ทรัพย์ประดิษฐ์. (2544). *พิธีรำเจ้าพ่อของชาวมอญ: กรณีศึกษาดนตรีและ
พิธีกรรมเจ้าพ่อ*. ปรินิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ทรงศักดิ์ ปรารังวัฒนากุล. (2545). *วารสารศิลปวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- ตุลวัตร พานิชเจริญ. (2536). *การกล่อมเกลางานสังคมในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของ
ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การศึกษานอกระบบ). เชียงใหม่: บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- ธิดินัดดา จินาจันทร์; และวราภา เลหาเพ็ญแสง. (2547). *นิทานประจำถิ่นล้านนา เล่ม 1*.
เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ธีรราชย์ อักษรดิษฐ์. (2552). *พิธีกรรมพื้นเมือง: ภาพสะท้อนปรากฏการณ์ต่อรองอำนาจทางสังคม*. โครงการวิจัยเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมภาคเหนือตอนบน. เชียงใหม่: ธารปัญญา.
- ประเสริฐ วัฒน. (2516). *โครงการนิราศหรือภูเขย*. กรุงเทพฯ: พระจันทร์.
- ประชิด สกุนะพัฒน์. (2549). *ประเพณีทำบุญ*. กรุงเทพฯ: อรุณสภา.
- ประชุม บุญน้อม. (2543). *การศึกษากับความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านวงปีพาทย์พื้นเมือง ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง*. กรุงเทพฯ: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชุดโครงการระบบการศึกษากับชุมชน.
- ประเวศ วะสี. (2537). *วัฒนธรรมกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: อรุณสาลาดพร้าว.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. (2542). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.
- ปริญญา กายสิทธิ์. (2528). *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในล้านนาไทย ตั้งแต่พุทธศักราช 1912 ถึง 2101*. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปานจรี ดอนันต์ลาภ. (2549). *การสืบทอดวงปาดในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง*. ปริญญานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปพาณี ฐิตวัฒนา. (2541). *ประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.
- พงษ์สิริ ศิลปบรรเลง. (2540). *การศึกษาเพลงร่ำมอญของเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. ปริญญานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พิมพ์เพ็ญแข วรรณปาน. (2549). *การศึกษาความเชื่อของพิธีกรรมรำผีของชาวมอญบางกระดี่*. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พิสณฑ์ ปลัดสิงห์. (2530). *คนมอญ*. กรุงเทพฯ: อาทิตย์.
- พัชรชัย สิทธิโชค (2551). *เพลงประกอบพิธีกรรม: กรณีศึกษาวงปาดคณะหนองเอี้ยง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา*. ปริญญานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. (2550). *ครัวซอสสร้างถนนในเมืองเชียงใหม่*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มานพ มานะแซม. (2554). *ภาษา อารมณ์ พื้นเมือง*. เชียงใหม่: ซิลเวอร์ม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- (2542). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

- วิชา เชาว์ศิลป์. (2537). การศึกษาลักษณะสำคัญของทำนองเพลงที่ใช้ประกอบพิธีทรงเจ้าของชาวมอญ ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. กรุงเทพฯ: งานวิจัยภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- วดีพร จิตต์สถาพร. (2549). การศึกษาการรำผีมอญของชาวไทยรามัญ ตำบลบ้านม่วง จังหวัดราชบุรี. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วราคม ที่สุกะ. (2544). ประเพณีกับชีวิต. กรุงเทพฯ: การรถไฟ.
- วสันต์ แจกแจ่ม. (2557). เปรียบเทียบบทบาททางดนตรีในพิธีกรรมชาวนบ้าน กรณีศึกษา พ่อแม่ผัว-เมีย พิธีเหยาและโนราโรงครู. ปรินิพนธ์ ดศ.ม. (สังคมวิทยาและพัฒนา). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- ศิริรัตน์ อาสนะ. (2529). สตรีในวรรณกรรมล้านนา. ปรินิพนธ์ ศษ.ม. (ภาษาและวรรณกรรม). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ: ถ่ายเอกสาร.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2543). การสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ: กรณีศึกษาวิเคราะห์ทางคติชนวิทยา. รายงานการวิจัยคณะรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภลักษณ์ ปัญญ. (2553). การศึกษาบทบาทของผีในนิทานพื้นบ้านล้านนา. เชียงใหม่: สาขาวิชาภาษาไทยคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2543). ทวารวดี ศิลปกรรมยุคเริ่มแรกในดินแดนไทย. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุกัญญา สุจนาย. (2549). พิธีกรรมตำนาน นิทาน เพลง: บทบาทของคติชนกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์คติชนวิทยาและภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ. (2548). ประเพณี 12 เดือน. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง. (2538). มอญ – บทบาทด้านสังคม วัฒนธรรม. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2533). วัฒนธรรมวิทยา. กรุงเทพฯ: เจริญธรรม.
- สุพัทธา สุภาพ. (2518). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรัชย์ จงจิตงาม. (2555). ล้านนา Art & Culture. นนทบุรี: มิวเซียมเพรส.
- สุวัฒนา ธาดานิติ. (2519). การศึกษาชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2548). วัฒนธรรมในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2534). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กระบวนการทัศน์และบทบาทในประชาสังคม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุกุล ศิริพันธุ์. (2555). พิธีกรรม วิถีคนเมือง. ลำปาง: สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง.

- อะระโท โอราซิมา. (2536). *ชีวิตพิธีกรรมและเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์มอญในเมืองไทย: กรณีศึกษาในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อานนท์ อาภาภิรม. (2515). *สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2542). *ดนตรีพื้นเมืองล้านนาในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: สยามเพรส เมเนจเม้นท์.
- อุทัย สินธุสาร. (2532). *มอญในสารานุกรมไทยเล่ม 2*. กรุงเทพฯ: บำรุงนุกูล.
- เอกวิทย์ ณ ถलग. (2539). *ภูมิปัญญาล้านนา หนังสือชุดภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของชาวบ้านไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

โหนดเพลงในพิธีกรรมฟ้อนผีมด ผีเม้งและผีมดซอนเม้ง

โน้ตเพลงมอญหลวงทางระนาดเอก

- - ช ฟ	- ช ช ช	ช ล ด ร	ช ล ฟ ช	ล ล ด ช	ล ช ฟ ร	ด ท ด ร	- ฟ - ช
ล ล ด ช	ล ช ฟ ร	ร ท ด ร	ฟ ร ม ฟ	- - - ช	- - ช ช	ล ช ล ด	ร ด ล ช
ช ล ช ฟ	ช ล ช ช	- ล ด ร	- ล - ช	- ร - ช	- ร - ด	ร ด ท ช	- ฟ - ร
- ฟ - ร	- ร ร ร	- ฟ - ช	ฟ ร ท ด	- - - ท	- ท - ท	ด ร ด ช	- ฟ - ท
- - ร ท	ฟ ท ด ร	ช ฟ - ร	ฟ ร ด ด	- - ร ฟ	ด ฟ ช ล	ช ฟ ช ล	- ด - ร
- - - ช	- - ฟ ร	- ช ฟ ร	ด ท ร ด	- - ร ช	ฟ ช ท ด	ร ด ท ช	ท ฟ - ช
- - ร ท	ฟ ท ด ร	ฟ ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	- - ร ฟ	- ช ช ช	ช ล ด ร	ด ล - ช

โน้ตเพลงมอญหลวง ทางแหหลวง

- - - ฟ	- - ฟ ช	- ช - ด	- - - ร	- - ช ช	- - ช - ร	- - - ร	- ร - ช
- ช - -	- ช - - ร	- - - - ร	- - - ม	- ฟ - ช	- - ช -	- ล - ด	- - - ช
- ช - -	- ล ช ช	- ล - ร	- - - ล	- - - ช	- ร - ด	- - ท ช	- - - ร
- ร - ร	- - - ร	- ฟ - ช	- - - ด	- - - ท	- ท - ท	ด ร ด ช	- - - ท
- - - ท	- ท - ร	- - - ร	- ร - ด	- - - ร	- ฟ - ล	- - - ล	- - - ร
- - - ช	- - ฟ ร	- ช ฟ ร	ด ท - ด	- - - ด	ฟ ช ท ด	ร ด ท ช	- - - ช
- - ร ท	- ท - ร	- ช ฟ ร	- - - ท	- - - ฟ	- - - ช	- ล - ร	- - - ช

โน้ตเพลงลูกกุยเวย (มวย) ทางระนาดเอก

- ร - ด	ท ล ฟ ช	ร ร ร ด	ท ล ฟ ช	- - ร ช	ด ร ฟ ช	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช
- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ล ท	ช ท ด ร	- ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช
- - ร ช	ร ร ฟ ช	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ท ล ท	- ด - ร
ฟ ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	- - - ล	- - - ช				

โน้ตเพลงลูกกุยเวย (มวย) ทางแหหลวง

- ร - ด	ท ล ฟ ช	- ร - ด	ท ล ฟ ช	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช
- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ล ท	- - - ร	- - - ร	- ร ด ท	- ร - ด	ท ล ฟ ช
- - ร ช	ร ร ฟ ช	ฟ ช ร ด	ท ล ฟ ช	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ท ล ท	- ด - ร
- ช ฟ ร	- - - ท	- - - ล	- - - ช				

โน้ตเพลงมอญเก้าห้า ทางระนาดเอก

- - ร ช	ร ร ฟ ช	- - ร ด	ท ร ฟ ช	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ฟ ท	ด ร ด ร
- ช ร ฟ	ช ท ด ร	- ช ร ฟ	ช ท ด ร	- ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	ร ร ร ด	ท ร ฟ ช
- - ร ช	ร ร ฟ ช	- - ร ด	ท ร ฟ ช	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ฟ ท	ด ร ด ร
- ช ร ฟ	ช ท ด ร	- ช ร ฟ	ช ท ด ร	- ช ฟ ร	ฟ ร ด ท	ร ร ร ด	ท ร ฟ ช

โน้ตเพลงมอญเก้าห้า ทางแหหลวง

- - ร ช	ร ร ฟ ช	- - ร ด	ท ร ฟ ช	- - ร ช	ร ร ฟ ช	ท ช ฟ ท	- ด - ร
--- ร	--- ร	--- ร	- ท ด ร	--- ร	--- ร	--- ร	- ท ด ร
--- ร	- ช ฟ ช	- - ร ด	ท ร ฟ ช	--- ร	ช ฟ ร ช	ท ช ฟ ท	- ด - ร
- ช ฟ ร	--- ร	- ร - ร	- ท ด ร	- ช ฟ ร	- ด - ท	- ร - ด	- ฟ - ช

โน้ตเพลงมอญลำปาง ทางระนาดเอก

- - ฟ ช	- - ท ด	ช ด ท ช	ด ฟ ช ท	- ร - ด	ท ช ท ด	ล ช ฟ ล	ช ฟ ร ด
ช ช ท ด	- ท - ช	- ช - ช	ด ท ช ฟ	- ท ช ฟ	ม ช ฟ ม	ด ด ม ด	ม ช ม ฟ
ม ช ท ด	ด ม ฟ ช	- ช - ช	ช ท ช ฟ	ช ท ช ฟ	ม ช ฟ ม	- - ด ด	- ม - ฟ
ช ท ด ร	ฟ ท ร ด	ช ท ด ร	ฟ ท ร ด				

โน้ตเพลงมอญลำปาง ทางแหหลวง

- - ฟ ช	- - ท ด	ช ด ท ช	ด ฟ ช ท	- ร - ด	- ร - ด	- ล - ด	ช ฟ ร ด
ช ช ท ด	--- ช	--- ช	ช ฟ ร ด	ช ช ท ด	ม ช ด ร	ช ช ท ด	ม ช ด ร
ช ช ท ด	--- ช	--- ช	ช ท ช ฟ	ช ท ช ฟ	ม ช ฟ ม	- - - ด	--- ฟ
ช ท ด ร	ฟ ท ร ด	- ท - ร	--- ด				

โน้ตเพลงปราสาทไหว ทางระนาดเอก

--- ล	- ล ล ล	ช ฟ ช ล	ช ล ด ร	- ร ฟ ร	ด ล ด ร	ล ด ฟ ช	ด ล ช ฟ
ด ร ฟ ช	ฟ ร ฟ ด	ร ด ล ด	ฟ ล ด ร	ด ล ล ล	ด ล ฟ ช	ร ฟ ด ร	ล ด ช ล
ด ล ล ล	ด ล ล ล	ช ฟ ช ล	ช ล ด ร	ร ร ฟ ร	ด ล ด ร	ล ด ฟ ช	ด ล ช ฟ
ด ร ฟ ช	ฟ ร ฟ ด	ร ด ล ด	ฟ ล ด ร	ด ล ล ล	ด ล ฟ ช	ร ฟ ด ร	ล ด ช ล

โน้ตเพลงปราสาทไหว ทางแหหลวง

--- ล	- ล ล ล	--- ล	- ล - ร	--- ร	- ล - ร	--- ซ	- ล - ฟ
-- ฟ -	- ร - ด	--- ด	--- ร	- ล ล ล	ด ล ฟ ซ	- ฟ - ร	- ด - ล
--- ล	- ล ล ล	--- ล	- ล - ร	--- ร	- ล - ร	--- ซ	- ล - ฟ
-- ฟ -	- ร - ด	--- ด	--- ร	- ล ล ล	ด ล ฟ ซ	- ฟ - ร	- ด - ล

โน้ตเพลงฝึมดห้อยผ้า ทางระนาดเอก

-- ร ด	ท ล ฟ ซ	-- ร ด	ท ล ฟ ซ	-- ฟ ซ	ท ท ด ร	-- ฟ ซ	ท ด ร ร
- ด ด ด	- ท ท ท	- ฟ ฟ ฟ	- ร ร ร	ด ร ฟ ซ	ร ด ท ซ	- ซ ซ ซ	ท ด - ร
-- ท ด	ร ด ท ซ	- ล ซ ฟ	ด ฟ ซ ล	ล ฟ ซ ล	ซ ล ท ด	- ล - ด	ล ร ด ล
- ล - ด	ล ร ด ล	ซ ล ด ร	ด ล - ซ	ซ ล ซ ฟ	ซ ล ซ ฟ	ซ ล ซ ฟ	ซ ล ซ ซ
- ล ซ ฟ	- ล ซ ฟ	- ล ซ ฟ	ด ร ฟ ซ	- ล ซ ฟ	ซ ล ซ ซ	- ล ซ ฟ	ด ร ฟ ซ
- ล ซ ฟ	ซ ล ซ ซ	ด ล ซ ฟ	ด ร ฟ ซ				

โน้ตเพลงฝึมดห้อยผ้า ทางแหหลวง

-- ร ด	ท ล ฟ ซ	-- ร ด	ท ล ฟ ซ	- ฟ - ซ	- ด - ร	-- ฟ ซ	ท ด ร ร
--- ด	--- ท	- ฟ - ฟ	- ร - ร	ด ร ฟ ซ	ร ด ท ซ	--- ซ	--- ร
-- ท ด	ร ด ท ซ	- ล ซ ฟ	ด ฟ ซ ล	ล ฟ ซ ล	ซ ล ท ด	--- ด	ล ร ด ล
-- - ด	--- - ล	- ล ด ร	ด ล - ซ	- ล ซ ฟ	- ล ซ ฟ	- ล ซ ฟ	ซ ล ซ ซ
- ล ซ ฟ	- ล ซ ฟ	- ล ซ ฟ	ด ร ฟ ซ	- ล ซ ฟ	ซ ล ซ ซ	- ล ซ ฟ	ด ร ฟ ซ
- ล ซ ฟ	ซ ล ซ ซ	- ล - ฟ	- ร ฟ ซ				

โน้ตเพลงมอญ ทางระนาดเอก

- - ด ร	- - ฟ ซ	ร ซ ฟ ร	ล ด ร ฟ	- ด - ซ	- ด - ซ	- ล - ด	ร ด ล ซ
ร ร ฟ ซ	ล ซ ฟ ร	- ร - ร	- ร - ร	ร ฟ ร ด	- ร - ด	ร ฟ ร ด	- ร - ด
ร ร ร ซ	- ด - ร	- ร ร ร	ซ ฟ ร ด	ร ฟ ร ด	ด ม ร ด	- ซ - ด	- ท - ล
--- ล	--- ซ	- ร - ม	--- ฟ				

โน้ตเพลงมอญ ทางแหหลวง

- - ด ร	- - ฟ ช	ร ช ฟ ร	ล ด ร ฟ	- ด - ช	- ด - ช	- ล - ด	ร ด ล ช
ร ร ฟ ช	ล ช ฟ ร	--- ร	--- ร	ร ฟ ร ด	- ร - ด	ร ฟ ร ด	- ร - ด
ร ร ร ช	--- ร	- ร ร ร	ช ฟ ร ด	ร ฟ ร ด	ด ม ร ด	--- ด	- ท - ล
--- ล	--- ช	- ร - ม	--- ฟ				

โน้ตเพลงตัดหัวกล้วย ทางระนาดเอก

ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล
ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล

โน้ตเพลงตัดหัวกล้วย ทางฆ้องวง

ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล
ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล

โน้ตเพลงเลี้ยงครูปู่พาทย ทางระนาดเอก

ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล
ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล

โน้ตเพลงเลี้ยงครูปู่พาทย ทางฆ้องวง

ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล
ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล	ช ล ท ล

โน้ตเพลงลูกกุยเข้า(ส่งผี) ทางระนาดเอก

- - ร ด	- ช - ด	ช ช ด ช	ฟ ช ท ด	- ม ฟ ช	ท ช ม ฟ	ช ด ม ฟ	ร ท ร ด
- - ร ด	- ช - ด	ช ช ด ช	ฟ ช ท ด	- ม - ด	ม ช ท ด	- ร - ด	ช ล ฟ ช
ร ม ฟ ช	ท ด ท ช	ร ม ฟ ช	ท ช ฟ ช	- ท - ด	- ท - ม	ฟ ช ฟ ม	- ฟ - ช
- - ท ด	- - ท ช	- ม - ช	ท ช ม ฟ	- ช - ด	- ช - ฟ	ร ม ฟ ช	ด ท ร ด

โน้ตเพลงลูกกุยห้า(ส่งผี) ทางแหหลวง

-- ร ด	- ซ - ด	--- ซ	--- ด	- ม - ซ	ท ซ ม ฟ	ซ ด ม ฟ	ร ท ร ด
-- ร ด	- ซ - ด	--- ซ	--- ด	--- ด	ม ซ ท ด	--- ด	ซ ล ฟ ซ
ร ม ฟ ซ	ท ด ท ซ	ร ม ฟ ซ	ท ซ ฟ ซ	--- ซ	- ด - ท	- ม - ฟ	--- ซ
-- ท ด	-- ท ซ	- ม - ซ	ท ซ ม ฟ	- ซ - ด	- ซ - ฟ	--- ซ	- ด - ร

ภาคผนวก ข

ประมวลภาพการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ภาพประกอบบรรยากาศภายในพิธีกรรมพืชนม

ภาพประกอบบรรยากาศภายในพิธีกรรมฟ้อนผีเม้ง

ภาพประกอบบรรยากาศภายในพิธีกรรมพืชมรดกชนเผ่าวันพืชมรดก

ภาพประกอบบรรยากาศภายในพิธีกรรมฟ้อนผีมดซอนเม็งวันฟ้อนถวาย

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์นักดนตรีวงป๊าดเมือง

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ (นาย/นาง/นางสาว).....นามสกุล.....
 วัน/เดือน/ปีเกิด..... อายุ.....ปี
 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... ซอย.....
 ถนน..... ตำบล..... อำเภอ.....
 จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....
 เบอร์โทรศัพท์.....
 การศึกษา..... สถานศึกษา

สถานภาพ ☐ โสด ☐ สมรส มีบุตร.....
 อาชีพหลัก

เครื่องดนตรีหลัก

เริ่มฝึกดนตรีครั้งแรก

บทเพลงที่ใช้ฝึก

งานที่รับบรรเลง

ค่าจ้างที่ได้รับ

ประเภทของงานที่รับแสดง

ประเภทงานพ่อนผี

งานพ่อนผีมืด	อัตราค่าจ้างต่อวัน	บาท
งานพ่อนผีเม้ง	อัตราค่าจ้างต่อวัน	บาท
งานพ่อนผีมืดซอนเม้ง	อัตราค่าจ้างต่อวัน	บาท
งานพ่อนผีเจ้านาย	อัตราค่าจ้างต่อวัน	บาท
งานพ่อนประตุมาม	อัตราค่าจ้างต่อวัน	บาท

ประเภทงานแห่

งานแห่พื้นเมืองลำปาง	อัตราค่าจ้างต่อวัน	บาท
แห่วงตกลั้ง	อัตราค่าจ้างต่อวัน	บาท

ภาคผนวก ง

ตารางสัมภาระณ์

ตารางสัมภาษณ์

ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง	วันที่สัมภาษณ์
นายอำนาจ มหามิตร	หัวหน้างานป่าดเมืองช้างแต้ม บ้านเทิงศิลป์	8 พฤศจิกายน 2558 5 มีนาคม 2559 6 พฤษภาคม 2559 18 กุมภาพันธ์ 2560 27 พฤษภาคม 2560
นายผัด คำบุญทา	ระนาดทุ้ม	8 พฤศจิกายน 2558 5 มีนาคม 2559 18 กุมภาพันธ์ 2560
นายจรรยา ไชยชนก	แนหลวง	8 พฤศจิกายน 2558 5 มีนาคม 2559 18 กุมภาพันธ์ 2560 27 พฤษภาคม 2560
นายมนัส หมีนสีบ	กลองรับ	8 พฤศจิกายน 2558 5 มีนาคม 2559 18 กุมภาพันธ์ 2560
นายสวัสดิ์ อินตาวง	สว่า	8 พฤศจิกายน 2558 5 มีนาคม 2559
นายพฤก คำมาโต	ฆ้องวง , ระนาดเอก	8 พฤศจิกายน 2558 5 มีนาคม 2559 18 กุมภาพันธ์ 2560
นายอุทัย เครืออินตา	กลองเต่งทึง	8 พฤศจิกายน 2558 5 มีนาคม 2559 18 กุมภาพันธ์ 2560
นายสมบูรณ์ ยะสิทธิ	แนน้อย แนหลวง	8 พฤศจิกายน 2558 5 มีนาคม 2559 18 กุมภาพันธ์ 2560
นายวชิรวิทย์ เทศแก้ว	สัง	8 พฤศจิกายน 2558 5 มีนาคม 2559 18 กุมภาพันธ์ 2560

ชื่อ – นามสกุล	ตำแหน่ง	วันที่สัมภาษณ์
นายอนุกุล ศิริพันธ์	ผู้อำนวยการสำนัก ศิลปวัฒนธรรม , วังทรงม้าชี	8 พฤศจิกายน 2558 5 มีนาคม 2559 18 กุมภาพันธ์ 2560 6 พฤษภาคม 2559 27 พฤษภาคม 2560
นายศราวุฒิ เตมีศักดิ์	ผู้เข้าร่วมงานพิธีกรรมพ่อนผี, ผู้ให้ข้อมูลทางดนตรีและ พิธีกรรม	8 พฤศจิกายน 2558 5 มีนาคม 2559 6 พฤษภาคม 2559 18 กุมภาพันธ์ 2560 27 พฤษภาคม 2560

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ – ชื่อสกุล	นายอิสรภาพ ไชยอำมาตร
วัน/เดือน/ปีเกิด	5 มกราคม 2535
ที่อยู่ปัจจุบัน	66/102 หมู่7 ซอยเทศบาล8 ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73210
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์พิเศษสาขาวิชาดนตรีไทย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2546	ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนสกลวิทยา จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2552	ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2556	ศิลปศาสตรบัณฑิต ศศ.บ.(ดนตรีไทย) จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2559	ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ศป.ม.(มานุษยดุริยางควิทยา) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร